

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

CAHİT ZARİFOĞLU’NUN ÇOCUK KİTAPLARINDA
TEMEL DEĞERLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
PROF. DR. Abdullah ÖZBEK

HAZIRLAYAN
Vural KAYA

KONYA 2007

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
ÖNSÖZ	“v
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. CAHİT ZARİFOĞLU’NUN HAYATI	3
2. CAHİT ZARİFOĞLU’NUN SANATI	6
3. CAHİT ZARİFOĞLU’NUN KİŞİLİĞİ ÜZERİNE	10
4. CAHİT ZARİFOĞLU’NUN ÇOCUK YAZARIĞI YA DA TÜRK ÇOCUK EDEBİYATINDAKİ YERİ.....	12
4.1. CAHİT ZARİFOĞLU’NUN ÇOCUK YAZARLIĞI.....	12
4.2. CAHİT ZARİFOĞLU’NUN SANAT MASALLARI ÜZERİNE CAHİT ZARİFOĞLU’NUN YAZARLIĞI.....	15
4.3. ZARİFOĞLU’NUN ÇOCUK KİTAPLARI ÖZET VE KİTAPLAR ÜZERİNE BAZI DEĞİNİLER.....	18
4.3.a. MOTORLUKUŞ	18
4.3.b. SERÇEKUŞ	19
4.3.c. YÜREKDEDE İLE PADİŞAH.....	20
4.3.d. KATIRASLAN	22
4.3.e. KÜÇÜK ŞEHZADE	24
4.3.f. AĞAÇKAKANLAR.....	25
4.3.g. SÜTÇÜ İMAM	27

4.3.h. KUŞLARIN DİLİ	27
4.3.1. ÇOCUK ŞİİRİ KİTAPLARI: GÜLÜCÜK VE AĞAÇ OKUL.....	29

İKİNCİ BÖLÜM

DEĞERLER

A) DEĞER NEDİR?	38
B) DEĞERLERİN TASNİFİ	41
1. DİNİ DEĞERLER	42
1. METAFİZİK	42
1.a.1. TANRI İNANCI	42
1.a.2. ŞEYTAN MELEK.....	47
1.a.3. ÖLÜM.....	48
1.a.4. AHİRET.....	49
1.a.5. KADER.....	51
2. DÜNYEVİ DEĞERLER	52
2.a.1. DİN	52
2.a.2. DUA.....	53
2.a.3. İYİ KÖTÜ	55
2.a.4. ŞÜKÜR	55
2.a.5. TEMSİL DİNİ KİŞİLİK	56
2.a.6. SUÇ VE CEZA.....	57
2.a.7. PEYGAMBER	58
2.a.8. ÖĞÜT.....	59

2.a.9. YEMİN	60
2.a.10. İSLAMLİK, GELENEKSEL VE GÖRENEKSEL DEĞERLER	60
B. SOSYAL DEĞERLER	66
b.1. AİLE	66
b.2. YARDIMSEVERLİK	68
b.3. EĞİTİM BİLGİ	70
b.4. ZENGİNLİK.....	73
b.5. MUTLULUK.....	79
b.6. BİRLİKTE YAŞAMA (BİR ARADA YAŞAMA/ TOPLUMSALLIK).....	84
b.7. AKILLILIK.....	87
b.8. ÖRNEK OLMA.....	87
b.9. DOĞRULUK	88
b.10. ADALET.....	89
b.11. ÖYKÜNMECİ TUTUM.....	94
b.12. İSRAF	98
b.13. FEDAKARLIK (DİĞERKÂMLIK)	99
SONUÇ	100
BİBLİYOGRAFYA.....	102

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m	: Adı geçen madde
a.g.d	: Adı geçen dergi
ank.	: Ankara
bkz.	: bakınız
bs.	: baskı, basım
ev.	: Çeviren
ed.	: Edisyon
Haz.	: Hazırlayan
İst.	: İstanbul
M. Ü.	: Marmara Üniversitesi
s.	: sahife
v. :	: vefâtı
Vd.	: Ve devamı, Ve diğerkleri
Yay. Yön.	: Yayın Yönetmeni

ÖNSÖZ

“Cahit Zarifoğlu’nun Çocuk Kitaplarında Temel Değerler” adlı çalışmamız, bugüne kadar Türk Çocuk Edebiyatı’nda klasikleşmiş ve sanatkârâne bir eda ile kendisini Türk Edebiyatında kanıtlamış bir büyük sanatçının, Cahit Zarifoğlu’nun, düşüncesi, çocuğun dünyasına katkısı ve çocukla başlayabilecek bir medeniyet algısı bakımlarından çocuk eserlerindeki değerler ele alınacaktır.

Cahit Zarifoğlu edebiyatımızda İkinci Yeni’den sonra ’60 kuşağı ve sonraki dönem içerisinde kendi adından söz ettirebilmiş büyük bir şairdir. Şiiri kadar diğer edebiyat eserleri de şimdiden klasikleşmiştir diyebiliriz. Ayrıca bütün bu başarılı edebiyat serüveninin yanı sıra çocuklar için de yazmıştır. Çocuk yazarlığı da kendisine en yakışan edebiyatçımız olmuştur. Bununla da yetinmemiş ayrıca çocuk edebiyatı metinleri üzerinden yenilikçi bir çocuk edebiyatı çizgisi oluşturmıştır. Sonraki zamanlar içerisinde Türk çocuk yazınında Zarifoğlu’nun ifade şekilleri ve çocuğun dünyasındaki poetik algıların dile getiriliş biçimleri yer yer taklit edilir hale gelmiştir.

Bu çalışmayı gerçekleştirmekten maksadımız Zarifoğlu’nun çocuk kitaplarındaki temel değerleri incelemektir. Zarifoğlu, hem çocuk edebiyatında kurduğu dil ile, hem de yansıttığı değerler yönü ile edebiyatımıza yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Çalışmamızı yaparken, temel olarak Zarifoğlu’nun eserlerinden yola çıkarak, onun çocuk dünyasına katmaya çalıştığı değerleri örneklerle açıklama yoluna gittik. Bu örnek kesitler üzerinden değerler ve değerlerin çocuğa çağrıştırdıkları ve genel anlamdaki yerleri üzerine de değinilmiştir.

Çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, Zarifoğlu’nun hayatı, sanatı, çocuk yazını ve eserlerinden bazı örnekleri içermektedir. İkinci bölümde ise, temel değerleri, dinî ve dünyevî değerler olarak bir ayrıma tabi tutarak, bu başlıklar altında Zarifoğlu’nun eserlerinden örnekler verdik.

Çalışmamız esnasında yazılı ve sözlü görüş ve önerileriyle yardımlarından istifade ettiğimiz danışman hocam Prof. Dr. Abdullah ÖZBEK’e ve Sayın Mustafa Ruhi ŞİRİN’e teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Vural KAYA

Konya - 2007

GİRİŞ

“Cahit Zarifoğlu’nun Çocuk Kitaplarında Temel Değerler” konulu çalışmamızda Türk Edebiyatı tarihi içerisinde kendisine önemli bir yer edinebilmiş bir büyük şairimizin çocuk edebiyatına da aynı düzeyde sağladığı katkıyı ve çocuk kitaplarındaki “temel değerler” meselesini belirginleştirmek istiyoruz. Öyle ki Zarifoğlu esasında Türk Şiirinde edindiği yer ile daha çok modern edebiyatımız içerisinde kendisine güçlü bir yer edinmiş iken aynı düzey ve sağlamlıkta çocuk edebiyatı eserleri vermiş, verebilmiş bir sanatçıdır. Bu ayrıksı yerini tezimiz boyunca vurgulamaya çalışacağız.

Cahit Zarifoğlu kimi çocuk kitaplarını ölümünden önce yayınlamamış olmasına rağmen ölümünün hemen akabinde çok erken bir zamanda diyebileceğimiz bir zaman içerisinde dahi kendi adından Türk çocuk yazını bağlamında söz ettirebilmiş nadir şair ve yazarlarımızdandır. Yani Zarifoğlu’nun eserleri klasik eser niteliğine sahip derinlikli ve orijinal metinler olarak okurun beğenisine sunulmuş eserlerdir. Zaten ülkemizde Milli Eğitim bakanlığı’nın 100 Temel Eser bağlamında tavsiye kitaplar listesinde çocuklara yönelik 100 temel tavsiye eserden iki tanesinin Zarifoğlu’na ait olması önemli bir gerçeğin de altını çizmektedir. Çocukla iletişimi, anlatı yeteneği, poetik algısı ve değerleri işleyişi bütün çocuk kitaplarının başat özelliklerindendir. Onun eserlerini belirleyen ana unsur çocuk bakışıdır. Hangi yaşta olursa olsun, okuru bütünüyle kendi çocuk kitaplarına muhatap bir okur anlayışı kıvamına getirmede yetenekli ve cüretkârdır. İç sezgilerden yola çıkarak okurun sinemasal bir anlatıyı izliyor gibi kitapla ünsiyet kurması yine Zarifoğlu’nun ustalığı ve üstün sanatçı yapısıyla açıklanabilir niteliktedir.

Zarifoğlu’nun şu eserleri üzerinden temel değerleri inceleyeceğiz: Serçekuş (1983), Ağaçkakanlar (1983), Katıraslan (1983), Yürekdede ile Padişah (1984), Motorlu Kuş (1987), Küçük Şehzade (1987), Gülücük (1989), Ağaçokul (1990), Sütçü İmam (2006).

Zarifoğlu’nun eserlerini dil, gelenek ve üslup açısından önemli çocuk edebiyatı metinleri ile klasikleşmiş Türk edebiyatı metinleri olarak görüyoruz. Bu Temel Değerler meselesini Zarifoğlu eserleri içerisinde özellikle araştırmak ve dünyamızın bütün içtimaiyatına katkı sağlayan yönünü temel değerler ile nasıl açık edildiğine

bilimsel dikkatleri çekmek istiyoruz.

Biz tezimde Zarifoğlu'nun hayatı, sanatı, eserleri, hakkında yazılanlar ve ayrıca çocuk eserlerinin Türk Edebiyatı içerisindeki özel yerini birinci bölümde; ikinci bölümde ise, Zarifoğlu eserlerindeki çocuklara yüzü dönük anlatımın yanında bir de değerlerin nasıl işlerlik kazanarak edebiyat metinleri üzerinden ilerleyebileceğini görebilmemiz açısından çocuk kitaplarındaki temel değerleri ayrı ayrı incelemeye ve araştırmaya tabii tutmak yoluyla konuyu ele aldık. Her iki unsurda da hayatın bütün safhalarını bilimsel bir yapının yanı sıra sanatsal ve eğitimsel yapılarını yan yana koyarak bir arada görebilme fırsatına sahibiz diyebiliriz. Bu sebeple Zarifoğlu'nun eserlerinden yola çıkarak temel değerlerin açık edilmesi ayrıksı bir yere sahiptir diye düşünüyoruz.

Değerlerin sadece belli bilim alanının, alanlarının meselesi gibi görmek suretiyle değerleri ve toplumdaki karşılığını bir şekilde hapsedmiş oluruz kanaatindeyiz. En temelde yazılı eserler tarihsel birer değer olmanın temel dayanağı mesabesinde kültür değeridirler. İşte buradan hareketle kültürümüzün dün ile şimdi arasında kurduğu bağ ve geleceğe ise kurduğu köprü üzerinden kafa yormalı; kültür ile şair yazar ve düşünür insanların bu vazgeçilmez yeri ve konumuna dikkat toplamalıyız.

Bir millet büyük yazarlar, özellikle büyük şairler yaratmaya devam etmezse, o milletin konuştuğu dil de, kültür de bozulur ve belki de daha güçlü bir dilin içinde eriyip gider.¹

İşte kültürümüzün Türkçe'mizin modern dönemde en sağlam şairlerinden birisi olan Zarifoğlu'nu çocuk metinleriyle de öncü bir edebiyat tavrı içerisinde görmemiz ile konumuzu daha da sağlamlaştırmaktayız. Onun açtığı bu çocuk yazın çığını kendisinden sonra gelen kuşakları etkilemiş ve günümüzde kuru ve düz anlatı metinlerine yüksek sesle itiraz edebilecek okumalara sahip bir yeni kuşak oluşmuştur. Bu yeni okur kuşağı, çocuk yazınında sanatsal metinlerin bizatihi kendi dilleri olduğu yönünde zihni bir berraklığa doğru ilerlemektedir. Bunda şüphesiz Zarifoğlu'nun öncü katkısı olmuştur, olmaya devam edecektir.

¹ ELİOT, Thomas Stearns, Edebiyat Üzerine Düşünceler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ank, 1983, 1. bs., s. 196

T. S. Eliot'a göre, edebiyat eserleri bir büyük değerler sistemini de ifade etmektedirler. Edebi eserleri bir değerler sistemi olarak bir sanat geleneğinin içinde gören Eliot, bu eserlerin objektif bir yaklaşımla (inductively, descriptively) incelemesinin sonucu olan değer veya normlar sisteminin, edebiyat teorisinin, eleştirideki fonksiyonuna inanmıştır.^{2*}

İşte bu durumda kendi kültürü ve folklorunu ve geleneğini en modern dille başkaca ifade gücünü çağımızda başarıyla yakalayabilmiş bir büyük şair ve çocuk yazarının, özellikle çocuk eserlerini ve bu eserlerin nirengi noktası olan değerler meselesini tek tek inceleyeceğiz. Kanaatimizce, tezimiz, Zarifoğlu'nun açtığı bu büyük edebiyat ve duyarlık çığırında mütevazı yerini alabilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. CAHİT ZARİFOĞLU'NUN HAYATI

Şair ve yazar A. Cahit Zarifoğlu, 1 Haziran 1940'ta Ankara'da doğdu. Aslen Kahramanmaraş'lıdır. Tam adı Ahmet Cahit Zarifoğlu'dur. Babasının memuriyeti dolayısıyla tahsil hayatı çeşitli şehirlerde geçmiştir. İlkokula Siverek'te başlayan Cahit Zarifoğlu, ilkokul öğrenimini memleketi Kahramanmaraş'ta; İsmet Paşa ve Necati Bey ilkokullarında tamamladı. Ortaokul birinci sınıfı Ankara Kızılcahamam'da okudu.³ Ortaokul ikinci sınıfta iken Maraş Lisesi'nin ortaokul kısmına kayıt yaptıran Zarifoğlu, lise öğrenimini 1956-1961 yılları arasında tamamladı.

Lise son sınıfta iken edebiyat ve matematik derslerinden ikmale kaldı. Üç yıl bütünleme sınavlarını çeşitli sebeplerle veremedi ve lisede beklemeli olduğu yıllarda 1958-59 ders yılında Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesinde vekil öğretmenlik yaptı. Bir yıl sonra tekrar Kahramanmaraş'a dönen Zarifoğlu, Hizmet Gazetesi'nde çalışmaya başladı. Edebiyat serüvenine henüz bu dönemlerde atılması ve okulunun yer yer ağır aksak ilerlemesi manidardır.

² a.g.e. s. 16

* (Çevirenin notu. Sevim Kantarcıoğlu, kitabın önsözünde, Eliot'un edebiyat teorisinden bahsederken ifade ediyor.)

³ Cahit Zarifoğlu Yürek Safında Bir Şair, "Şairin Hayatı, Zamandizin", Haz: Alim Kahraman, Kaknüs Yayınları, İst, 2003, s. 7

İlk şiir ve yazı denemeleri mahalli gazete ve dergilerde yayımlanan Zarifoğlu, lise yıllarında edebiyatla ilgili bir arkadaş grubunun içerisinde idi. Bugün şiir ve hikayeleri ile Türk edebiyatında çok önemli yer tutan Rasim Özdenören, Alaaddin Özdenören, Erdem Bayazıt ve Mehmet Akif İnan, Zarifoğlu'nun Maraş Lisesi'nden arkadaşlarıydı. Bu arkadaş grubunun ilk gençlik zamanlarında has seçkin birlikteliği ileriki yıllarda da sürdü. Bu grup lise son sınıfta iken, daha önce Maraş Lisesi'nin yayın organı olarak, 1952-56 arasında on dokuz sayı çıkmış, Fakat yayınına ara verilmiş Hamle dergisini 1958 yılında tekrar çıkardı. Hamle'nin yanı sıra, Kahramanmaraş'ta çıkan Engizek, Hizmet, Gençlik ve Maraş'ın Sesi gazetelerinde ikişer kişilik gruplar halinde sanat sayfaları hazırladılar. Cahit Zarifoğlu, Alaaddin Özdenören ile birlikte Hizmet Gazetesi'nin sanat sayfasını hazırladı. 1958 yılında arkadaşları mezun olup Kahramanmaraş'tan ayrıldıktan sonra Kahramanmaraş'ta gazetecilikle uğraştı. 1960 yılında çıkışına önyak olduğu İnkılap Gazetesi'nde yaptığı haberleri yanı sıra günlük yazılar yazdı, sanat sayfası hazırladı. Bu sayfada yazdığı yazılar çok sonraları Yaşamak'ta topladığı günlüklerin ilk örnekleri sayıldı. Lisede iken Kahramanmaraş güreş kulübüne üye oldu. Yine lise son sınıfta iken uçmak Zarifoğlu için tam bir tutkuya dönüştü ve odasının bütün duvarlarını uçak resimleri ile süsledi. Eskişehir yakınlarındaki Türkkuşu kampında yaz boyunca kurs gördü.⁴ Türk Hava Kurumu, Türkkuşu, Milli Model Uçak (B) sertifikası aldı. Jet pilotu olmak istediye de kulağından çürüğe çıktığı için Hava Harp Okulu'na giremedi. 1961 sonbaharında liseden mezun olan Cahit Zarifoğlu İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı bölümüne girdi. Bütünleme sınavlarını verip liseyi bitirdiği sırada daha önce İstanbul'a giden Rasim Özdenören ve Erdem Bayazıt'a bir mektup yazarak kendisini bir fakülteye kaydettirmelerini istedi. Fakat mektupta hangi fakültede, hangi bölümde okumak istediğine dair bir not yoktu. Rasim Özdenören ve Edem Bayazıt kendisine sormadan kendisini Alman Dili ve Edebiyatına kaydettirdiler. İstanbul'a geldikten sonra okula başlayabilmesi için gerekli sınavı veren Zarifoğlu böylece filolojiye başladı. Kısa bir süre Vefa Öğrenci Yurdu'nda kaldı. Buradan Eyüp'te Erdem Bayazıt'tan boşalan tek odalı bir eve geçti. Daha sonra ağabeyi Sait Zarifoğlu ile birlikte kaldı. 1962 yılında yaz tatili için geldiği Kahramanmaraş'ta tek sayı yayımlanan Açı dergisini çıkardı. Derginin sahipliğini ve sorumluluğunu üstlendi. Yayın tarihi 1 Ağustos 1962 olan dergide Cahit Zarifoğlu'nun yanı sıra Rasim Özdenören ve Erdem Bayazıt da birer çalışmasıyla yer

⁴ a.g.e. s.7

aldı. Bu dergide yayımlanan Berdücesi-1962 adlı şiirini, nerede ise hiçbir değişikliğe uğratmadan ilk kitabı İşaret Çocukları'na aldı.⁵

Zarifoğlu'nun Üniversite yılları maddi zorluklar içerisinde geçti. Bir çok işte çalıştı. Bu yüzden üniversite öğrenimi aksadı; filolojiyi on yılda tamamlayabildi. 1964 yılında Yol dergisinde musahhah olarak çalıştı. 1967 yılında Sezai Karakoç'un günlük yazılar yazdığı Bâbıâlide Sabah gazetesinde teknik sekreterlik yaptı. Aynı yıl dil kursu için iki aylığına Almanya'ya gitti. 1968 yılında Migros şirketinde kısa bir süre tercümanlık, 1969-1970 yıllarında Hakimiyet Gazetesi'nde teknik sekreterlik yaptı. On yıl süren üniversite öğrenimi 1971 yılında tamamlandı Rilke üzerine yaptığı mezuniyet tezi bilimsel bulunmayarak reddedildi. Arkadaşlarının tavsiyesi üzerine, ileri sürdüğü görüşleri bazı tanınmamış isimlere isnat ederek tezini kabul ettirdi. Üniversiteyi bitirdiği yıl girdiği doktora sınavını kazandı. Fakat doktora bursu bulamadığı için okulu bırakıp çalışmak zorunda kaldı. Okulu bitirdikten sonra kısa bir süre Dalaman Kağıt Fabrikası'nda muhasebeci olarak çalıştı. Aynı yıl altı yedi ay kadar Touring Otomobil Kurumu'nda çalıştı. 1972-73'te İstanbul'da Özel Bilir Koleji'nde bir ders yılı Almanca öğretmenliği yaptı. 1973 yılında Goethe Enstitüsü'nün açtığı dil kursuna katılmak üzere tekrar Almanya'ya gitti. İki ay orada kaldı. 1967 ve 1973 yıllarındaki Almanya seyahatlerinde otostopla Avrupa'yı dolaştı.

Gezi ve izlenimlerini günlüklerinde yazdı. 1973-75 yıllarında askerlik hizmetini yerine getirdi. Askerliğini yedek subay olarak İstanbul Tuzla, Sarıkamış ve Kıbrıs'ta tamamladı (Nisan 1975). Askerlik dönüşü 1975 yılında Makine Kimya Endüstrisi'nde memuriyete başladığında 35 yaşındaydı. 1976 yılında mütercim sekreter olarak TRT'ye geçti. 1983 yılında TRT İstanbul Radyosu'na atandı. 19 Ağustos 1976'da Van müftüsü Kasım Arvas Hoca'nın kızı Berat Hanım ile evlendi. Düniürcü başı ve Nikah şahidi Necip Fazıl Kısakürek idi. Bu evlilikten Betül, Ayşe Hicret, Ahmet ve Arife adında dört çocuğu oldu. Üniversite öğrenimi için geldiği İstanbul'da Necip Fazıl Kısakürek ve Sezai Karakoç ile tanışan Cahit Zarifoğlu yazı hayatı boyunca lisedeki arkadaş grubu ile birlikte hareket etti. 1962'deki Açık dergisinden sonra Mart 1966'da yeniden çıkmaya başlayan Diriliş dergisi şiirlerinin daimi adreslerinden biri oldu. Cemal Süreyya'nın dergisi Papirüs, Memet Fuat'ın dergisi Yeni Dergi, Türk Dili ve Soyut gibi Türkiye'nin önde gelen edebiyat dergilerinde şiirleri yayımlanan Cahit Zarifoğlu asıl başlangıcını 1965 yılında haftalık Yeni İstiklal gazetesinde Rasim

⁵ÖZBAHÇE, Osman, "Cahit Zarifoğlu/Biyografi", Memleket Dergi, Mayıs 2006, Sayı 2, s. 6-7-

Özdenören'in yönettiği sanat sayfasında yaptı. Burada Abdurrahman Cem ve Cahit Zarifoğlu imzalarıyla peş peşe on üç şiiri çıktı. Bu şiirlerin hepsini 1967 yılında yayınladığı ilk kitabı İşaret Çocukları'na aldı. İlk sayısı 1976 yılında çıkan Maveria dergisine kadar şiir ve yazılarını ağırlıklı olarak Diriliş ve Edebiyat dergilerinde yayımladı.⁶

Aralık 1976 yılında Rasim Özdenören, Erdem Bayazıt, Mehmet Akif İnan, Alâaddin Özdenören'le birlikte Maveria dergisi ve Akabe Yayınları'nın kurucuları arasında yer aldı. Kendilerinden önceki Diriliş ve Edebiyat dergilerinin fikriyatına bağlı kalmakla birlikte çok sesliliğe verdikleri önemle bu dergilerden ayrıştılar. Maveria dergisine gelinceye kadar Cahit Zarifoğlu kendisine Türk şiirinde yer açmayı başarmış usta bir şair idi.

Maveria dergisinde değişik bölümler halinde yayımlanan günlüklerini Yaşamak adlı kitabında bir araya getirdi. 1980 yılında Akabe Yayınları'ndan çıkan eser, günlük türünün en önemli örneklerinden biri kabul edildi. Şiirleri Arapça ve İngilizce'ye tercüme edilen Cahit Zarifoğlu Yeni Devir, Milli Gazete ve Zaman gazetelerinde Ahmet Sağlam, Abdurrahman Cem ve Vedat Can müstearlarıyla günlük yazılar yazdı. Son yıllarında çocuk edebiyatına yöneldi. Çocuk edebiyatına sonradan ilgi duymasına rağmen kısa sürede bir çok esere imza atmayı başardı. Çocuk kitaplarının büyük kısmı ölümünden sonra yayımlanabildi. Çocuklar için yazdığı kitaplardan Yürek Dede ile Padişah adlı masal çalışması ile 1984 yılında Türkiye Yazarlar Birliği Çocuk Edebiyatı Ödülünü kazanan Cahit Zarifoğlu yakalandığı amansız hastalıktan kurtulamadı ve 7 Haziran 1987 tarihinde İstanbul'da öldü.⁷

Eserleri: İşaret Çocukları (Şiir, 1967), Yedi Güzel Adam (Şiir, 1973), Menziller (Şiir, 1977), Korku Ve Yakarış (Şiir, 1986), Şiirler (Toplu Şiirler, 1989), İns (Hikaye, 1974), Hikayeler (Toplu Hikayeler, 1996), Yaşamak (Günlük, 1980), Savaş Ritimleri (Roman, 1985), Anne (Roman, 1991), Bir Değirmendir Bu Dünya (Deneme, 1986), Zengin Hayaller Peşinde (Deneme, 1999), Konuşmalar (Toplu Eserleri, Tsz.), Çocuk Edebiyatı Eserleri: Serçekuş (Masal, 1983), Ağaçkakanlar (Masal, 1983), Katıraslan (Masal, 1983), Yürekdede İle Padişah (Masal, 1984), Motorlu Kuş (Masal, 1987),

⁶ a.g.m. s. 8

⁷ a.g.m. s. 9

Küçük Şehzade (Masal, 1987), Gülücük (Çocuk Şiirleri, 1989) , Ağaç Okul (Çocuk Şiirleri, 1990), Sütçü İmam (Tiyatro, 1987).

2. CAHİT ZARİFOĞLU'NUN SANATI

Edebiyatımızda İkinci Yeni hareketinden sonra Cahit Zarifoğlu şiirde kendine has yer edinebilmiş ve İkinci Yeni kadar güçlü ve kendi sesiyle sanatını icra edebilmiş bir şairdir. 60 kuşağı içerisinde yer almıştır. Kimi eleştirmenlerce İkinci Yeni'nin devamı niteliğinde eserler vermiştir. Altmış kuşağının kendine özgü, kendi sesiyle varlığını ortaya koyabilmiş bu seçkin sanatçısı için “keşfedilmeyi bekleyen bir ada”dır diyor Ece Ayhan. Gerçekten de Zarifoğlu hem şimdi hem de gelecek için öyle bir yerde durmaktadır; keşfedildikçe bilinebilecek, okunup öğrenilebilecek ve her keşif yeni keşifleri çağıracaktır. Bu gün bile belki de henüz çok az bir toprak parçasını görebiliyoruzdur bu müstesna adanın. Fakat şiiri de diğer eserleri de gerçek bir sanatçı kişilik ve karakteriyle ortadadır ve zihni durulukla her şey gün yüzüne çıktıkça Türk Edebiyatı'nda sağlam yeri daha da belirginleşecektir kanaatimize göre.

1967'de ilk kitabı İşaret Çocukları'nı yayımlamıştır. İşaret çocukları gerekli ilgiyi ilk zamanlarda görmemiş olsa da artık bu günden bakıldığında paha biçilemez kıymette olduğu kesindir. Öyle ki İşaret Çocukları bir depoda istiflenmiş ve heba edilmiştir. Edebiyat serüveninde biliyoruz ki kimi eserler beş yüz ya da bin yıl kadar bir zaman sonra bile gün yüzüne çıkabilmekte ve kıymetleri yüzyıllar sonra anlaşılabilir. Zarifoğlu'nun sanatına karşılık gelebilecek algı bu kadar uzun yıllar beklemeyi gerektirmemiş sağlığında özellikle şiiriyle tüm dikkatleri üzerinde toplayabilmiştir.

Batılı bir akım ile sanatı bağlamında bir etki ya da akrabalık kurmamıştır Zarifoğlu. Fakat modern şiirin ana damarlarını ve şiirin ne istikamette aktığını düşüncesi içerisinde net bir yere oturabilmenin önemli avantajına sahiptir. Yeni şiir dalgaları hafızasında muhkem bir yerde durmaktadır aslında. Batılı bir akıma ya da ekole intisabı yahut da belirli oluşumlarla bir tür bağı yoksa bile Modern şiir ile akrabalığını netleştirmenin zihni açıklığı içerisinde görünmektedir. Kendi ifadesiyle bir akım içerisinde olmamış ve kendine özgü oluşuyla sanatını ya da Türk Edebiyatı içerisindeki seçkin yerini işaretlemiştir. Zaten kendisi de bunu açık dille ifade etmektedir: “... san'atım açısından hiçbir batılı akıma, ekole, onları geliştiren esasa yakınlık duymadım.”⁸

⁸ ZARİFOĞLU, Cahit, Konuşmalar, Beyan Yayınları, İst, 1987, 1. bs., s. 23

Cahit Zarifoğlu dünyanın bütün şairleri gibi elbette kendi dilini oluşturma yolunda kimi şairlerle bir tür akrabalığı olan bir şahsiyettir. Bu yadsınamaz bir durumdur sonuçta. Sanatı soylu akrabalıklar kurabilme yeteneğine sahiptir neticede. Hangi şairin kimden, nerelerden ve nasıl etkilendiği de öyle çok kolay içinden çıkılabilecek bir eşleştirmeyi çoğu zaman imkansız, belki de gereksiz kılar.⁹

Bütün bu sanatsal akrabalık imkan ve tartışmalarını bir kenarda tutarak kendine özgülüğünü vurgulayan kendi ifadesine bakmanın gerekliliği ortadadır. “Daha çok kendimin etkisinde kaldım. En çok okuduğum şair Cahit Zarifoğlu’dur.” demektedir.¹⁰ Bu ifade biçimi hem bir şairin kendi şairliğini tavır ve duruş açısından belirli yerde tutmakta hem de sanatına dair görüşünü, kendini tanımlamasını salık vermektedir. Önemli olan kesinlikle şiire getirdiği yeniliktir. Bir tür şiirin imkanlarını ve karşılığını hem birey hem toplumsal zihni karşılıklara ulaştırabilmektir. Zarifoğlu bu yönüyle kendici bir tutumla kendici bir sanatçıdır.

İşaret Çocukları, muhkem şiirin henüz ilk kitapta kanıtlanabilirliğine dair önemli bir kitaptır.

Edebiyat Dergisi Yayınları arasında çıkan ikinci kitabı Yedi Güzel Adam (1973) Türk şiirinde modern epiğin en başarılı örneklerinden biri oldu.¹¹

1977’de Menziller’i Aralık 1985’te dördüncü kitabı Korku ve Yakarış’ı çıkaran Cahit Zarifoğlu İsmet Özel ile birlikte İkinci Yeni’den sonra gelen iki büyük ustadan biri kabul edilmiştir bir taraftan da. Cahit Zarifoğlu şiirini temelde İkinci Yeni’nin kazanımları üzerine kurdu. İkinci Yeni’yi birebir tekrarlamak yerine, kendi yeniliğinin peşine düştü. Alışılmadık sözdizimiyle, imge ve bütünlüğe verdiği önemle, başarıyla kullandığı bilinç akışı ve geriye dönüş (flashback) teknikleriyle şiirimize kendi orijinalliğini getirebilen nadir şairlerimizden birisi oldu. Ece Ayhan, şiirde yapı sorunu en iyi kavramış şair olarak Cahit Zarifoğlu’nu gösterdi. İşaret Çocukları hakkında ilk yazıyı Sezai Karakoç yazdı.¹²

⁹ Cahit Zarifoğlu Yürek Safında Bir Şair, “Şairin Hayatı, Zamandizin”, Haz: Alim Kahraman, Kaknüs Yayınları, İst, 2003, s. 117

¹⁰ ZARİFOĞLU, Cahit, Konuşmalar, Beyan Yayınları, İst, 1989, 1. bs., s. 113

¹¹ ÖZBAHÇE, Osman, “Cahit Zarifoğlu/Biyografi”, *Memleket Dergi*, Mayıs 2006, Sayı: 2, s. 7

¹² a.g.m., s. 9

3. CAHİT ZARİFOĞLU’NUN KİŞİLİĞİ ÜZERİNE

Zarifoğlu yaşadığı zaman da yaşamından sonra da hem edebiyat çevrelerince hem de düşünce ve aksiyon çevrelerinde ardından iyiliklerle söz edilen bir şahsiyet olmuştur. Zarifoğlu’nun kişiliği üzerine yüzlerce söz söylenmiştir. Yıllar boyu söylenip gidecektir ve fakat biz burada İsmet Özel’in, Zarifoğlu hakkındaki görüşlerini kısaca sunacağız.

Kızgın ve sıkıntılı olduğunda bile yüzünde hiç kötücül ifade olmazdı. Art niyet taşımadığından emin olarak konuşabileceğiniz ender insanlardan biriydi. Sanatçı kişiliği de bu bakımdan şaşırtıcı sayılmalıdır. Çevresinde hiçbir zaman çoğu sanatçıda gördüğümüz kaprisli, geçimsiz veya kibri çağrıştıran istiklâl havasını estirmemiştir. Buna mukabil müstakil ve sanatçı konumunu her zaman hissettirerek yaşadı.¹³

Zarifoğlu’nun hayat içindeki arayışları da özgün ve etkileyicidir. Yalnız kendinden genç olanların değil, yer aldığı kampta yaşı ondan büyük seçkinlerin de dikkatini çeken bir kişiliği, bir tür “taht”ı vardı. Sezai Karakoç’un ve Fethi Gemuhluoğlu’nun Cahit Zarifoğlu’ndan söz ederken önemli bir ifade kullandıklarını hatırlıyorum.¹⁴

“Onu gülerken de ağlarken de gördüm. Ne çok şair, ne çok insandı!.”¹⁵

“Cahit Zarifoğlu, benim için sahip olduğumuz itikadi müşterekten, kişisel dostluğumuzdan önce de değerli bir şairdi. Onu 1966 yılında ne dediğini bilen, yaptığı işi ciddiye alan ve düşünceleri uğruna fedakârlığı göze almaktan çekinmeyen biri olarak tanıdım. Sonraları bu düşüncelerim değişmedi. Cahit insan ilişkilerinde (günün moda tabiriyle söylersek) çifte standart uygulamayan bir sağlamlıkta yaşadı. Müstear isim olarak seçtiği Ahmet Sağlam bir bakıma müstear da sayılmayabilir...”¹⁶ “kendi şiir seviyesi ile kıyas edilemeyecek ortamlarda o yine anlamayanlara anlayacakları kadarını sunmaktan geri durmadı.

¹³ ÖZEL, İsmet, “Makale”, Cahit Zarifoğlu, *Yeni Şafak*, 7 Haziran, 1995.

¹⁴ ÖZEL, İsmet, “Makale”, Cahit Zarifoğlu, *Yeni Şafak*, 7 Haziran, 1995.

¹⁵ ÖZEL, İsmet, “Makale”, Cahit Zarifoğlu, *Yeni Şafak*, 7 Haziran, 1995.

¹⁶ ÖZEL, İsmet, “Makale”, “Şair Öldüren Rejim”, *Milli Gazete*, 10 Haziran 1987

“Şiir macerası içinde sanatçı kaprislerinin yerini Müslümanca bir duyarlılığın alması sürecini yaşadı...”¹⁷ “Cahit Zarifoğlu ile sık sık görüşmezdik. Düşüncelerimiz arasındaki yakınlıktan, birbirimize duyduğumuz saygıdan öte de, gündelik bir arkadaşlığımız yoktu. Ama ben yaşadığım sürece onun eksikliğinin farkına varacağım.

“Ne çok acı var.” C. Zarifoğlu’nun hayatı, bir başına bu tarafsız cümlelerin içine sıkıştırılmış gibidir. Mutluluklar, umutlar, umutsuzluklar, mutsuzluklar da bu kısa ünlem cümlesinin içerisinde düşünülebilir.¹⁸

¹⁷ ÖZEL, İsmet, “Makale”, “Şair Öldüren Rejim”, Milli Gazete, 10 Haziran 1987

¹⁸ ÖZDENÖREN , Rasim, Cahit Zarifoğlu Yürek Safında Bir Şair, “Hayat ve İzlenimler”, Haz: Alim Kahraman, Kaknüs Yayınları, İst, 1. bs., s.37

4. CAHİT ZARİFOĞLU’NUN ÇOCUK YAZARIĞI YA DA TÜRK ÇOCUK EDEBİYATINDAKİ YERİ

4.1. CAHİT ZARİFOĞLU’NUN ÇOCUK YAZARLIĞI

Cahit Zarifoğlu çocuk yazarlığını çocuk duyarlıklarını dikkate almakla işe başlar. Öznesi çocuk bir yazarlık biçimini yazdığı bütün eserlerde ortaya koymayı ustalıkla başarabilmiştir. 1960 kuşağı ve sonrası zamanlar içerisinde de kendi adını berkitmiş olması ve Türk Edebiyatı içerisinde henüz çok gençken ve henüz yaşadığı yıllarda bu imkanı bulmuş olması onun şiirde ve edebiyat dünyasında ne denli önemli bir isim olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte çocuk yazarlığı serüveninin yazma sürecine dahil de ilgi çekicidir. Hem zaman hem de eserlerin verilmiş tarihleri bakımından önemlidir Zarifoğlu’nun çocuk yazarlığı serüveni. Zaman bakımından Zarifoğlu’nun, bugünden baktığımızda çok genç bir yaşta vefat ettiğini göz önüne alırsak, çocuk yazarlığı sanatta daha yetişkin bir ustalık dönemine rastlar. Zarifoğlu hassaten şiirde yeni bir dil kurabilmiş modern bir şair olarak çocuk edebiyatına başlamıştır. Has bir şiirin imkanlarını, Zarifoğlu, çocuk edebiyatının imkanlarına sunmuştur. Yani şairlik avantajı ile çocuk dilindeki kavi duruşu arasındaki sağlamlık dikkat çekicidir. Bu durum olumsuz bir algının da gündeme gelmesine sebeptir şüphesiz. Çünkü çocuk edebiyatı yazarlığı küçümsenebilir bir şeydir çoğu zaman. Aynı küçümsenme olayı Zarifoğlu’nun başına da gelmiştir. Bu konuda kendi ifadeleri çok açıktır ve gerçekten de bir karşı cevap mahiyeti taşımaktadır:

Başlangıçta bu alana hemen hiç ilgi duymuyor ve hatta ilgilenenler için, koca koca adamlar oturmuşlar masal, çocuk şiiri yazıyor, diye düşünüyor ve hatta bunların bir bakıma gerçek edebiyat uğraşından kaçtıklarını düşündüğünü belirtiyor.

Yani büyüklerin meselelerinden kaçmakla suçluyordum onları. Meğer öyle değilmiş ve öyle olmayabilirmiş. Siz bir yatarsınız, tıpkı büyüklere yazar gibi aynı ciddiyet ve önemle demek istiyorum. Burada gözden kaçmaması gereken bir husus var. Büyüklere yazdığınız zaman bu sadece büyükler için olur. Çocuk kitaplarının okuyucularının yüzde ellisinden fazlasının büyükler olduğunu sanıyorum.¹⁹

¹⁹ ZARİFOĞLU, Cahit, Konuşmalar, 1. bs., Beyan Yayınları, 1987, İst, s. 92

Çocuklar için yazmakta, çocukça, katışıksız bir mutluluk vardır. Bir sorumluluğa evet demenin kahramanlığı vardır. Kıyasıyla bir savaşta çocukları daha şimdiden kendi safımıza katmanın savaşçı karakteri vardır ve bütün bunlar çocukça öyle mi? Eğer bunu kelli felli adamlar söylüyorlarsa, bu adamları eğitmek, ayıktırmak için bir yayın türü daha geliştirilmeli.²⁰

Çocukluk ediyorlar. Çocuklular için yazmak çok ciddi bir iştir. Çocuklar için yazmanın çocukça bir iş olduğunu söyleyenler, kendi çocuklarının kitap okumasını saçma sapan bulanlar olmalı. Ya da çocuklarına hiç kitap okumamış insanlar. Bunların söylediklerine gülüp geçmek mümkün ama üzerinde düşünülse daha iyi olur.²¹

Cahit Zarifoğlu kendisiyle yapılan konuşmalardan birinde, kendisinin çocuk yazarlığına yönelmesine ilişkin, şu cevabı vermektedir: “Bir tek bu alan kalmıştı denemediğim.”²² Buradan hareketle Zarifoğlu altmış kuşağı sanatçıları içerisinde seçkin bir yerde konumlanması yanında çocuk edebiyatı yahut da çocuk yazarlığı gibi çetrefilli bir alanı da aslında bile isteye tercih etmiş görünmektedir. Emek verdiği türler arasına bir de çocuk edebiyatını alması yerinde bir düşünsel kaygı olmuştur. Bu alanda önceki edindiği seçkin yere karşılık aksi bir durumla karşılaşması ihtimaline karşı da ciddi bir tavır geliştirebilmiştir. Çocuk yazarlığı konusunda da başarılı ve yeni çocuk edebiyatı damarlarının açılmasına da öncü olabilmıştır. Çocuk edebiyatı üzerine eser verme gayreti içerisinde olan şair ve yazarların temelde içlerinde barındırdıkları çocukla yeniden irtibat kurabilme konusunda başarılı ve istekli oldukları kesindir neredeyse. Fakat bu bizce yeterli bir meziyet değildir. Bunun yanı sıra ortaya koyacağınız ürünün eserleşebilmesi sanatçının işçiliğine, sanatçı kişiliğine ve çalışkanlığına bağlı bir ilerleme şeklidir. Zarifoğlu, işte söz konusu olan bu çok yönlülük prensipleriyle çocuk edebiyatında yerini almıştır.

“Çocuklar için yazarlar, çocukluk, çocukluk günleri, çocukluğa bağlılık ve çocukluğa özlem gibi birkaç anahtar kavramdan yola çıkarlar. Bu anahtar kavramlar çocuklar için edebiyat yapmada hem yeterli değildir, hem de vazgeçilmez değillerdir.

²⁰ a.g.e., s. 118

²¹ ZARİFOĞLU, Cahit, Konuşmalar, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 1987, s. 118

²² ŞİRİN, Mustafa Ruhi, Çocuğa Adanmış Konuşmalar, 2. bs., Söyleşi: H. Salih Zangin, “Zarifoğlu Yetişkin Okurun Çocukluğuna Seslenen Bir Çocuk Yazarıdır”, İz Yayıncılık, İst, 2006, s. 209

Çocuk duyarlılığının esere yansması asıl olandır.”²³ Bu içsel tavrın Zarifoğlu’nda temelli bir yere oturmasını ortaya koyduğu duyarlıklı metinler üzerinden gözlemleyebilmekteyiz. Eserleşebilmiş ürünlerin ilk etabında Zarifoğlu içindeki çocukla sanatçı damarı sıkı irtibatlandırma konusunda başarılı olmuştur. Çocuk esere yansmıştır.

Zarifoğlu, yazdığı çocuk eserlerinde geleneksel özü modern biçimlere aktarma gayretlerini hemen bütün eserlerinde de açık etmiş bir sanatçıdır. Salt anlatı ve sadece edebiyat kalitesi üzerinden çocuğa gerçekte söylenebilecek bir çok hakikati gizleme gibi kendi sanat anlayışına da ters düşebilecek bir mecraya yönelmemiş aksine çocuğun elinden tutup dün ile yaşadığı zamana tanıklık etmek bakımlarından bir köprü olmuştur. Bu tavrı onun yüksek edebiyat ve dil zevkini de çocuğun ince bir bakışla görebileceği odak haline dönüşmesinde etkilidir. İdeolojik sancıyla bir çocuğu potansiyel empoze edilebilir bir araç olarak görmemiş ve dil, estetik ve duyarlık gibi ilkelerle kendi eserlerini yeniden çocuğa kazandırabilmiştir. Kelimelerle yapı kurmasını şiire kapı aralamasını ustalıkla bilmesi aynı zamanda insanı tanımasına, tanımlamasına bir araç ise, çocukça insaniyetin iç kıvranımlarını da sezebilmiş ve gereğince davranmıştır. Sözünü ettiğimiz ideolojik empoze gücünü çocuğa yönelik kullanabilme endişesi sadece kalitesiz dil ve edebiyat algısına matuf ürünlerde değil de nitelikli edebiyat eserlerinde de olabileceğini Samed Behrengi örneği ile açıklayabiliriz kanaatimizce. Samed Behrengi ile Cahit Zarifoğlu masalları arasında politik sanatsal masal yazarlıkları bakımlarından bir tür benzerlik kurulsa da Samed Behrengi Marksçı tutum ve düşüncesini çocuk edebiyatı aracılığıyla çocuğun şuur altına ustalıkla inebilmiştir. Burada ince bir ayırım var kanaatindeyiz iki usta sanatçı arasında. Biri düşüncesini kültürel geleneksellikte ele almış ve bugüne indirgeyebilmiş ve düşünüş tarzını empoze sürecine yaklaştırmamıştır diğeri ise folkloru da işlese zaman zaman kuramsal düşünüş kalıplarını empoze diliyle çocuğa yaklaştırmıştır. Edebiyat zevki ve kalitesi yüksek masallarla ideolojik varlık alanını çocuklardan yana kullanabilmiştir Behrengi. Bizim edebiyatımızda da başka edebiyatlarda olduğu gibi kimi zaman toplumsal gerçekçilik adıyla ortaya çıkan, ideolojik yapıların, düşünüşlerin edebiyat aracılığıyla topluma iletilmesi merkezli fikriyatı Behrengi’de çocuk edebiyatı üzerinden aynı düşünüşlerle karşılandığını pek ala söyleyebiliriz. İşte bu ayrımı da yaptıktan sonra diyebiliriz ki, Zarifoğlu’nun

²³ ŞİRİN, Mustafa Ruhi, Yedi İklim Dergisi, Sayı, 5-6, Temmuz-Ağustos, 1987, s.46

çocuğa dönük yüzü ideolojik temellendirmeden yana tavır almayan ve fakat gelenek ile modern anlatının yazarında buluşabileceği gerçekte çocuk merkezli eserlerle ortadadır.

“Çocukları tanımlamada felsefi bakış, eğitim yönüyle önemini korurken, daha kalıcı bakışı olan bakışı sanatçı bakışı olarak nitelendirmekten yana olduğumuzu belirtelim. Çocuğa felsefeyle bakışta her çağa, her topluma göre değişen, çeşitlenen ve egemen anlayışlar yanında, dünden bugüne sanatçı bakışının daha kavrayıcı olduğu üzerinde durmamız gerekir. Çünkü sanatçı felsefi bakışın üzerine çıkmadan sanat eseri meydana getiremez.”²⁴

Zarifoğlu, kendi ifadesiyle, aynı zamanda 30-35 yaşındaki çocuklar için de yazmıştır. Onlarında kitaplarının eşiginden girebileceklerini söyler. Hatta 7’de 70’e bütün çocuklara da gönderme yapar. Cahit Zarifolu’nun çocuk yazarlığını anlamaya çalışırken bu çerçeveyi de göz önünde bulundurmalıyız.²⁵ Kendi iç dünyasına bakarak ise Zarifoğlu’nun çocuk edebiyatına yönelmesi, sanatçı yapısının da verdiği başka dünyaları kavrama maharetleri çerçevesinde iç acılarını yenmek isteğidir. Onun çocuk yazarlığı öznesi çocuk olan bir yarlıktır. Ayrıca Zarifoğlu çocuk yazarlığını zor bir yazrılık alanı olarak kabul etmektedir. Kendi ifadesiyle çocuk yazarlığı baştan savmacı bir usulle ele alınamaz, çala kalem girişimlerle bu mümkün olamaz. Temelde ayrı iki dil gibi görünse de Zarifoğlu’nda çocuk yazarlığı bir tek muhatap kabul etmektedir. Çocuklar için ya da belirli bir yaş grubu için eser yazmak kurgusundan yola çıkmaz. Onun eserlerindeki diri ifade gücü yaş grupları arasındaki farkları adeta kaldırmaktadır. Fakat ille de bir okur profili çizerek meseleyi daha da açık etmemiz gerekirse, diyebiliriz ki, Ağaç Okul ve Gülücük gibi çocuk şiiri kitapları yazarı ve okuru da çocuk olan bir dille; Serçekuş, Motorlukuş ve Ağaçkakanlar’da ise büyük çocukların da içine girdiği bir çocuk okur potansiyeli görmemiz mümkün hale gelebilmektedir.²⁶

4.2. CAHİT ZARİFOĞLU’NUN SANAT MASALLARI ÜZERİNE

²⁴ŞİRİN, Mustafa Ruhi, Yedi İklim Dergisi, Sayı, 5-6, Temmuz-Ağustos, 1987, s.47

²⁵ŞİRİN, Mustafa Ruhi, Çocuğa Adanmış Konuşmalar, 2. bs., Söyleşi: H. Salih Zangin, “Zarifoğlu Yetişkin Okurun Çocukluğuna Seslenen Bir Çocuk Yazarıdır”, İz Yayıncılık, İst, 2006, s. 209

²⁶ a.g.e., s. 211

Cahit Zarifoğlu çocuk edebiyatına yahut da çocuk yazarlığına yeni bir boyut kazandırmıştır. Yenilikçi çocuk edebiyatı ²⁷ da diyebileceğimiz bir damar oluşturabilmiştir diyebiliriz. Masallarının güncel olanla irtibat derecesi yüksektir. Öz ve biçim bakımlarından modern sanatı öncelemiştir ve fakat düşüncesini geleneksel ifade gücüne de ustalıkla yaslayabilmiştir. Fabl türünün geçmişini de şimdiki şeklini de bir kalemde eritebilmiştir diyebiliriz. Hayvanların diyalog biçimleri hem geleneksel tahkiye unsurlarımıza hem de modern fabl türlerindeki yapıya akrabadır.

Zarifoğlu'nun çocuklar için kaleme aldığı metinlerin kesin türü konusunda da eleştirmenlerce kimi tutarsızlıklar vardır. Kimilerine göre Zarifoğlu'nun çocuk metinleri bir hikayedir kimilerine göre ise masal'dır. Mesela çocuk edebiyatının Türkiye'deki en yetkin isimlerinden biri olan Mustafa Ruhi Şirin'e göre, Zarifoğlu'nun eserleri sanat masalı türüne bir örnektir.

Zarifoğlu pedagojik ürünlerin öğretici eğitici metotlarına özgü yalın ve edebiyat ve dil zevkinden yoksun salt anlatıcı şeklini benimsememiş, aksine, bütün çocuk eserlerinde bir sanatçı edasıyla poetik açılımları öncelemiştir. Bu yönüyle çocukta anlık duyushları bir sanatçı dehasıyla hissettirebilmektedir. Mesela Dünyanın En Vahşi Hayvanı isimli masalda masalda kuru, yalın ve çocuğun düz mantığına yaklaştırılmış bir tahkiye düzeneğine yakın durmamaktadır. Masalın sonunda olay çarpıcı bir sözün etrafında düğümlenmekte ve çocuk zihnine aslında hayatı boyunca unutamayacağı bir şey iletebilmektedir. Aynı zamanda bu anlatı olay örgüsünde de dil ve edebiyat zevkinde de çocuk zihninde sanatsal bir iz bırakabilmektedir.

Zarifoğlu anakronik bir hikayeleştirmeciliği ua da tahkiyeciliği işin en başından reddetmiş bunun yerine yaşadığı dünyanın ve nefes alıp verdiği anın sorunsalını çocuğa aktarabilmenin yolunu bulabilmiş bir sanatçıdır. 1979 yılından itibaren Afganistan'da yaşanan olayları merkeze alarak çağdaşı olduğu çocukların ölümlerinden okuru olan çocuklara içtenlikle metinler ulaştırabilmiştir. Hem aynı çağda yaşadığı çocukların acısını duyumsamış hem de başka coğrafyalardaki çocuk okuruna işarette bulunmuştur. Dünyadaki olumsuz gelişmeleri göz ardı ederek salt anlatıcı yazarlığı ve görüneni minimize ederek anlatma gayreti uzaktır Zarifoğlu eserlerinde. Dün ile şimdi'nin bağını güçlü yapılarla ortaya koyabilmenin bir başka avantajı ise değerler meselesi olmuştur. Zarifoğlu'nun eserlerinde genel çerçeve

²⁷ İBRAHİM, Eryiğit, "Cahit Zarifoğlu'nun Şiirlerinde Ölüm" *Dergah*, Cilt 2, Sayı: 16

edebiyat ve dil kalitesi yüksek; modern ve gelenekle sıkı irtibatlı metinler yoluyla değerlerin işlenebilmesi imkanındır. Bu imkan belki de Zarifoğlu'nun çocuk yazarlığının ve modern masallarındaki göndermenin tam da temelidir diyebiliriz.

Masal edebiyatı içerisinde sanat masalının önemli bir yeri vardır. Klasik masal anlatılırken yeni biçimlere bürünebilir. Sanat masalı ise varlığını yazıldığı gibi sürdürür. Klasik masalların kahramanların isimleri muhafaza edilerek olayların modern olaylara dönüştürülebilmesi mümkün iken modern masalların aynı imkanla kullanılamayacağı açıktır. Ayrıca modern masal içeriği ve kahramanları bakımından da değişime uğratılamayacak özelliklere sahiptir. Değiştirip dönüştürülse bile bir başkası bu anlatının kime ait olduğunu bilebilme imkanına sahiptir. Günceldir modern ve sanat masalı. Mesela Cahit Zarifoğlu'nun Motorlukuş adlı masalı en iyi sanat masalı örneklerinden birisidir. Modern malalın klasik masalla ayrıştığı nirengi noktalarından da birisidir aynı zamanda. Sorun odaklı, güncelliğe yüzü dönük ve hayatla bağını sıkı bir ilişkiyle kurabilmiş masal türü.

Zarifoğlu mesela Motorlukuş için “Çocuklar bir gün karşılaşacakları dış kredi, yardım, hibe gibi kelimelerin, ikili anlaşmaların, teknik işbirliklerin bizler için ne oldukları konusunda şimdiden bilinç altlarında bir direnç kazanmış olacaklardır.”²⁸

Mustafa Ruhi Şirin, Zarifoğlu'nun masalları için şunu söyler: “Zarifoğlu, fantastik türü bilinçli olarak tercih ettiği gibi masallarını da bilinçli olarak alegorik bir kurguya büründürür. Fantastik kurgu ve alegorik anlatım yetişkin kadar çocuğun da ilgisini çeker ve çocuklarca bu kitapların okunmasında türün ve anlatımın rolü büyüktür. Bu da Zarifoğlu'nun çocuğun hayal gücünden yararlanmayı bildiğinin önemli bir göstergesidir.”²⁹

Toplumsal dikkat ve hafıza, politik dünyanın edebiyat üzerinden çocukla ilgisi, bağı sanat masallarında kendini ele veren temel öğeler olmuşlardır.

O simgesel ve alegorik bir anlatım kullanarak kitaplarında doğrudan bir toplumsal eleştiri gerçekleştirmiştir.³⁰

²⁸ ZARİFOĞLU, Cahit, Konuşmalar, 1. BS., Beyan Yayınları, İstanbul, 1987, s. 80

²⁹ ŞİRİN, Mustafa, “Cahit Zarifoğlu'nun Çocuk Kitapları Üzerine”, Konuşan: H. Salih Zengin, Kitap Haber, s. 15

³⁰ ALDI, Mustafa, “Zarif Prens'in Sanat Masallarına Yolculuk”, *Hece Dergisi*, Sayı: 126, 127, 128, s. 270

Motorlukuş hem çocukların hem de büyüklerin kitabıdır. Sorun odaklı bir modern, aktüel masal türüdür. Toplumsal problemler ve değerler ele alınmıştır.

Masalda yavru kırlangıç büyük sözü dinlemez ve kendisine motor taktırır. Bu sayede daha hızlı uçacak, zamanla yarışacaktır. İşlerini daha erken yapacaktır. Kendi ailesinin yavaş hal ve tavırlarına bakarak bütün bu işlerin, kendisine motor taktırmakla, daha da çabuklaşacağını düşünür. Adı artık kırlanmotor olmuştur. Annesi bu işe şiddetle karşı çıkmasına karşın olan olmuştur. Fakat anne tavsilerini eksik etmez kırlanmotordan. Ona yardımcı olmaya çalışır sürekli bütün anneler gibi.

Kırlanmotor başına geleceklerden habersizdir. Diğer kuşlara da motor takılabilmesi için aradan altı ay geçmesi beklenir. Altı ay sonra kırlanmotorun hareketleri yavaşlamış, kuş özelliklerini kaybetmiştir. Kanatları körelmiş, uçamayacak hale gelmiştir. Kuvvet levhasını gagalamaktan başı sersemlemiş, beyni sulanmıştır. Kuşlar meclisince bu durumun zararına karar verilir ve başkalarının bu duruma düşmesine engel olmak amaçlanır. Kırlanmotor giriştiği bu tatsız macera sonucunda cezasını çeker.

Motorlukuş başlı başına toplumsal eleştiri merkezli bir modern masal. Kişinin özüne yabancılaşması, özünü aşağı görmesi ve daha farklı olabilme düşleri üzerinden nasıl bir bozulma yaşanabileceği anlatılmaktadır. Modernizasyonun insanı kendi mecrasına çekme konusunda ne kadar cazip ve vazgeçilmesi güç bir olgu olduğunu ve yabancılaşmanın ne olduğunu Motorlukuş'tan okumamız mümkün görünüyor.

Bir kırlangıca bazı garip kuşlar tarafından bir küçük motor takılır.kırlangıç çok sevinir buna. Zamanla kırlangıçlığını unuttur. Kanatları güdükleşir. Bedeni motoru etiyile kavrar motorun kuvvet levhasını gagalamaktan dolayı gagası özelliğini kaybeder.günün birinde kırlangıç ölmesin diye son çare olarak motorun çıkarılmasına karar verilir kuşlar meclisinde.

Motorlu kuşa kısa sanat masalları özelliği taşıyan bir diğer masal kırmızı gözlü kara yılan. Anlatılan insanın zalimliği, doğduğu topraklara ana babasına dahi acımasızlığı, hırsı, saçıp savurmasıdır aslında.

Aynı kitabın bir diğer yılanlı masalı çın çın yilancıklarda uzaklık kavramının sorgulandığını görürüz. Yine yasak bölge kavramı öne çıkarken yazgıdan kaçmayacağımız tekrar vurgulanır. Kader vurgusu önemlidir.

Motorlu kuştaki kısa sanat masalı özelliği taşıyan masallardan birinin kahramanı yine aslanla onun değişmez dalkavuğu tilkidir. Aslanla tilkiyi yol arkadaşı yapmaya kararlı olan yazar. Bu defa rolleri değiştirir diğer masal da tilki korkak ve dalkavuk olduğu kadar cahil ; aslansa ona bilgeliğin sırlarını öğretirken bu defa tilki dalkavuğu olduğu aslan kralı yola getirmeye kararlıdır.

Tembel, köşesinde oturan hatta halkına bakmamaktan boynu ve dahi beyni yağ bağlamış kendini hala kral sanan bir zavallı olmaktan vazgeçen aslan kralla tilkinin yolculuğu insanlardan onay almalarıyla sonlanır. Aslan iyi bir yönetici olacağına kanaat getirir ve halkına döner. Alışıldık bir aslan tilki masalı değildir; ama okurken size tanıdık gelen ayrıntıları olan bir masal.

Bu masal eğitcilik yönüyle çocukların somut ve soyut algı dönemine seslenmektedir.

4.3.b. SERÇEKUŞ

Serçekuş bir gelincik tarlasının içindeki yuvasında yaşar. Güneş doğmadan kalkar ve sabahın bütün güzelliklerine tanık olur. Güneşin doğuşuyla birlikte avlanmak için yuvasından çıkar. Gölbaşı Gölü'ne gelen avcılarını görür. Daha sonra Kocabağ Köyü'ne doğru yol alır. Oralarda karnını doyurmaya çalışır. Orada köylüleri izler. Akabinde koruluklar arasında gezinmeye başlar. Aklına birtakım sorular gelir. Güneş vücudunu ısıttığı için onu soba gibi düşünür. Güneşi tabiatın efendisi olarak görür. Daha sonra güneşe de hakim olan bir varlığın olduğunu düşünmeye başlar. Uçarken yükselmeye başlar. Artık o kadar yükselmiştir ki her şeyin küçük olduğunu görür ve nefes almakta da zorlanmaya başlayınca geri alçalır. Avcılardan uzak durmaya çalışır. Nedenini bilmediği bir korku içinde dağlara doğru kaçır. Kaderinden kaçmaya çalışır. Bir gün bir dala konar ve konduğu dalda bir avcı tarafından görülür. Avcı tüfeğini ona yöneltir. Serçekuş çok korkar. Avcıyla arasında birtakım konuşma geçer. Giderek avcıya yaklaşmaya başlar. Bu cesaretiyle ölümün korkulacak bir şey olmadığını gösterir. Avcının kendisini, Serçekuş'un yerine koyduğunu ve kendisinin de insan olsaydı neler yapabileceğini düşünür. Serçekuş'u "avcının kendisini öldürmemesini bir gün ona yardım edebileceğini söyler.", avcı buna çok güler. Bir kuşun ona nasıl yardım edebileceğini merak eder ve şu soruyu

sorar: “Ben ölüyor olsam, Azrail başımda olsa nasıl yardım edebilirsin?” Bunun üzerine Serçekuş ölümün, Azrail’in nasıl olduğunu düşünmeye başlar. Ölümün yeni bir hayat olduğunu, Azrail’in de insanları öldüren bir avcı olduğunu düşünür. Avcıya biraz daha yaklaşır ve omzuna konar. Sonunda avcıyı ikna eder ve kendisini öldürmesini önler. Yine bir gün avcı avlanırken, vurduğu ördeği gölden almak için göle dalar. Birden bataklığa saplandığını fark eder. Avcı çok telaşlanır. Yavaş yavaş batmaya başlar ve aklına Serçekuş’un söyledikleri gelir. Serçekuş ona çamura gömülürse kurtarabileceğini söylemişti. Batmasına az kalmıştı ki Serçekuş başında görünür. Serçekuş avcıya yardım ederek onu kurtarır. Avcının kendisine yaptığı iyiliğe bu şekilde karşılık verir. Sonunda da Serçekuş barış güvercini gibi uçup gider.

Serçekuş’ta filozof bir kuş anlatılır. Görüp yaşadıklarını incelikli bir düşünceyle yorumlayabilen bir kuştur Serçekuş. İşte bu kuşun yani Serçekuş’un bir avcı ile olan macera merkezli diyaloglarıdır masal. Eser bu yönüyle modern bir fabl. Yazar bu ilk çocuk kitabında, serçenin onu öldürmekten vazgeçen avcının günün birinde canını kurtarmasını anlatır. Küçük bir olayın serçe ile eli tetikte bir avcının karşılaşması-“fantezi parlayışı” ile çoğalması, “insicamlı” biçimde genişlemesi.

4.3.c. YÜREKDEDE İLE PADİŞAH

Yürek Hasan Dede ile Ayşe Nine’nin öyküsüdür Yürekdede ile Padişah masalı. İki ihtiyarın mütevazı hayatlarının anlatıldığı hikaye geleneksel değerlere en fazla gönderme yapan masalıdır Zarifoğlu’nun. Günümüz dünyasının göremeyeceği bir dünyayı çocukların gözleri önüne sermekle işe başlıyor yazar. Tam anlamıyla Zarifoğlu, Yürekdede ile Padişah’ta, değerler bütünü bir masal ile sıralayabilmiş, onları kullanılabilir bir tertiple yeniden modern dünyanın imkanına sunmuş ve çocuğun dikkatiyle buluşturabilmiştir, diyebiliriz.

Yürekdede dünyada kanaatin, ahlakın, nezaket ve kıymet bilirliliğin, iyilik severliğin, yardım severliğin, dost oluşun, tevazuunun, izzet ve ikramlılığın temsil kişisidir Hasan Dede. Etrafına bir ışık gibi saçılmaktadır. Hayatı huzur ve mutluluğun ama kanaatle elde edilebilmiş bir mutluluğun özetidir.

Kötüsü olmayan, kötüsüz bir masal Yürekdede ile Padişah. Kötü karakterin hikayeleştirmede yer almadığı, klasik masal örgüsündeki kötülüğe karşı iyinin

hikayesi yoktur. Tam da klasik masal örgüsü ve yapısının Yürekdede ile Padişah'ta olduğunu söyleyemesek de, öznesi çocuk olan, düz, dolaysız, fantastik örgünün hemen hiç görülmediği bir masal anlatısına mukabil bu karşılaştırmayı yaptık. Aslında Yürekdede ile Padişah, geleneksel masalın ontolojik örgüsünden uzak, yeni modern masal,³¹ ifadelendirmesine en uygun olanıdır. Yalnızca iyi vardır. İyi ile kötü yoktur.

Büyük bir sevgi ve muhabbet kişiliğidir Hasan Dede. Bu kişilik üzerinden inanç değerleri bir bir verilmektedir aslında okura. Okur kötülüksüz ve baştan sona kadar tatsız bir olay örgüsüyle muhatap değildir. Tam aksi, Hasan Dede'nin tevekkül ile Allah'a sığınması, sabır göstermesi, yoksulluğunu dillendirmemesi, gerçek yoksulluğun varlık içinde yoksulluk olduğunu idrak etmesi, ihtiyaç sahibinin gerçekten düşüncesele bağlamda nasıl olduğunun idrak edilmesi, edebilmesi zor ama haz veren iç hallerin anlatısıdır. Değerler bütünüyle temsil bir kişilik üzerinden bilinçli göndermelerle anlatılmış, esere edebiyat ve düşünce kalitesi katmıştır.

“Hep aynı hayat hep aynı göç.fakat ne bıkkınlık doğmuş içlerinde. Ne bir değişiklik olmuş ne bir değişiklik olmuş dünyaya bakışlarında.

Ancak hep kemal bulmuşlar. Yücelmişler.”

İlkin biri hastalandı, sonra öteki, kader kısmet işte.

-Hatun ne dersin, yarın çıkalım mı yola? Diye sordu Yürek Hasan.

-Beyciğim, dedi Ayşe Nine, sen nasıl emreder, nasıl münasip görürsen, benim için güzel olan o.

-Sultanım o ne biçim lakırdı, sen ne arzu edersen benim arzum da o.

-Allah ömrünü hayırlı etsin beyim efendim, ben de arzu ne gezer, ben sana uydum, senin ağzına bakarım.

....

³¹ ŞİRİN, Mustafa Ruhi, “Yetişkinlerin Çocuk Yazarı Olmak”, Cahit Zarifoğlu Yürek Safında Bir Şair, Haz: Alim Kahraman, 1. bs., Kaknüs Yayınları. İst, 2003, s.261

Yürek Hasan Dede ile Ayşe Nine arasındaki bu diyalogun ahlak, edep, terbiye, sevgi, saygı, değer bilirlilik, içtenlik esaslı oluşu metnin geneline hakim bir ifade şeklidir.

Modern zamanlar ile kadim kültür medeniyetimizi kıyaslamak ve çocuğun zihin dünyasına geleneksel değerlerimizin ip uçlarından sunabilmek maksadı baştan sona öncelenmiş bir tutumdur.

4.3.d. KATIRASLAN

Katıraslan'ın masal ya da roman oluşu konusu tartışmalı. Romana yakın durduğunu ifade eden eleştirmenler olduğu gibi fantastik masala yakın durduğunu ifade edenler de var. Mustafa Ruhi Şirin Katıraslan kurgu olarak romana yakındır. Fakat kurgu olarak romana yakınsa da aslında fantastik bir masaldır.³²

Katıraslan'da aslan ile tilkinin arkadaş olup seyahat etmeleri ve bu seyahat esnasında başlarına gelenler anlatılır.

İlginç bir tiptedir Katıraslan. Katıra benzeyen bir aslan mı aslana benzeyen bir katır mı? Üst tarafı aslan alt tarafı katır olan bir hayvan resmedilmiş, fantastik çizgi unsurlarıyla.

Fantastik bir çocuk anlatısına sahip olan Katıraslan'da bir aslanla tilkinin yolculuğu anlatır. Aslan ile tilki, gezip görerek bilgi ve kültür ve tecrübelerini artırma hevesiyle bir yolculuğa çıkmaya karar verirler. Yol arkadaşı olmak için oldukça uyumsuz çiftler olsalar da her şey olağan bir şekilde devam eder ya da onlara öyle gelmiştir. Tilki hal ve hareketleriyle, kullandığı eşyalarla tıpkı bir insan gibi davranır. Onlar gibi lüks yaşamaya eşyaya önem verir. Büyük bir özentî içerisindedir. Zaten onun hayattaki en büyük arzusu insanlara benzemektir. Aslan ise rahatına düşkün ve lükse önem vermeyen; hala krallığının sefasını sürmek isteyen bir masal kahramanıdır. Tilkiye insanlara özenmemesini, tilki gibi olmasını öğütlesede kendisinin de ondan kalır yanı yoktur. Buna rağmen tilkide aşağılık kompleksi, özgüven eksikliği görülürken aslanda bunlardan hiç birine rastlanmaz. Ormanlar

³² ŞİRİN, Mustafa Ruhi, "Yetişkinlerin Çocuk Yazarı Olmak", Cahit Zarifoğlu Yürek Safında Bir Şair, Haz: Alim Kahraman, Kaknüs Yayınları. İst, 2003, s.261

kralı aslan masallar boyu kendisine dalkavukluk yapan tilkiye bilgeliğin sırlarını ve kendisi gibi olmayı öğütlerken, İnsanlara da kendileri olmalarını öğütler aslında. Tilkiyi sol eliyle ve çatalla yemek yerken gördüğünde ona tilki olmaya çalış der nasıl ben daha çok aslan olmaya çalışıyorsam, sen de olduğun gibi ol, başkası olma, çağrısında bulunur mesela. Masalın sonuna kadar bu diyaloglar hakimdir ve aslan her zaman tilkiyi kendi gibi davranması yönünde uyarır durur. Sürekli tilkiyi alaya alır, iğneler fakat nafiye; tilki büyük bir özentî içerisinde.

Masalın birinci bölümü yolculukların başlangıç aşaması ve diyaloglarla geçen durağan bir seyirde ilerler. daha çok birbirlerini, alışkanlıklarını tanımaya çalışırlar. İkinci bölümdeyse yazar bir masal kahramanını gerçek dünyaya indirerek ortalığı birbirine katar. Her şey enteresan bir ilginçlikle birlikte ilerlemektedir artık... Üçüncü bölümde tezek tarlaları, doğaçlama bir hayat ve karmaşa ve ironi malın yükselen değeri olur. İç ve dış turizm seferleri, ihaleler, modern sistemler ve yaşam şekilleri... Katıraslanı bulmak için bir şehir kurulur. Fantastik masalın sınırsız yolculuğuna çıkar yazar. Okuru da ordan oraya sürükler. koşar durur yazar. Ve kısa zamanda ülkede dünya çapında bir Katıraslan endüstrisi dahi kurulur. Çığ gibi büyüyen ve yeni istihdam alanları oluşturmayı zorunlu kılacak bir masal endüstrisi. Hem okurun bilinç uçlarını yoklamak hem de modernlik eleştirisi üzerinden, toplumsal bir tür bakışı elde edebilecek bir eda ile yazar okurunu sürekli uyanık tutmaktadır.

Aslında dünya büyükler için anlamlı, belirli kurallar dahilinde yapılanması gereken bir hayat sistemi gibi düşünülse de aslında bir çocuğun fantastik dünyasında güldürecek denli eğlenceli ve komik olabilir. İhtirastan gereksiz mücadeleden ayıklanmış bir çocuk kalbi aslında dünyayı sevecen olduğu kadar eğlenceli görebiliyor; bu büyük eleştiridir. Bir bireyin toplumsallaşması ve toplumun değişkenlerini kendi merkezli vurgulayamaması üzerine de incelikli bir eleştiridir.

Yer yer kitabın birinci bölümündeki doğal anlatıyı Anadolu topraklarında gezdirir yazar. İnsanın tilkiyle benzeşen yanları ortaya çıkarır. Özenme, öykünmeci insan tipler, tutkular, ihtirası iç bunalımlar... Batılı insan karşısında insanımızın akıl almaz kompleksi kitabın ana çizgisini oluşturur. Masalın sonunda aslan aslanlığını yapar, tilkiyi yer.

Cahit Zarifoğlu'nun "Katıraslan"ındaki dünya, yetişkinlerin dünyasıdır. Kitabın şifre kavramları emperyalizm, süper güçler, anarşi ve güç dengesidir. (ŞİRİN, Mustafa Ruhi, "Yetişkinlerin Çocuk Yazarı Olmak", Cahit Zarifoğlu Yürek Safında Bir Şair, Haz: Alim Kahraman, Kaknüs Yayınları. İst, 2003, s.261)

Toplumsal eleştiriyi ironik bir bakış açısıyla çocuğa sunan ve şifre çözümlerini ise büyüklere bırakan, tekrarlarla sağlanan ritmik diyaloglarıyla her yaştan okuyucunun zihninde farklı tatlar bırakan bir kitap Katıraslan. Doksanlı yıllarda çocuk piyesi formatında da sunulan Katıraslan bu açıdan zengin çağrışımlar içermekte. Zarifoğlu Katıraslanda klasik masalda sıkça kullanılan aşama arketipini tam anlamıyla kullanmaz ama çıkılan yolculuk bilgelik amacıyla çıkılmış bir yolculuktur. Sonundaysa kahramanın elde ettiği bir ödül söz konusu değildir. Masalın sonu tamamen yazarın çok sevdiği ve Serçekeuşta da kullandığı beklenmedik olduğu kadar doğal bir sonudur. Katıraslandan bahsederken "dudaklarının kocaman yuvarlağından kalın bir sesle ıslık çalıyor" ifadeleriyle çocuksuyu başarılı bir şekilde kullanır. "İnsanlar birbirlerinin çiftliklerinden bir şeyler çalmıyorlar, çalanlara da iyi gözle bakmıyorlar".³³

4.3.e. KÜÇÜK ŞEHZADE

Tekerlemeli bir giriş var masalda. Akıllı, şirince ama çok bilmiş bir şehzadenin gündelik yaşantısı anlatılmaktadır. Sarayda eğitim öğretimine devam eden Şehzade Süleyman hat dersi almaktadır. Bir gün kendi adını yazar ve bu yazısını çok beğenir. Kendisine oldukça dikkat çekici ve farklı gelen yazısını mutlaka babasına göstermek ister. O anda padişahın huzuruna kimse alınmamaktadır. Fakat kendisini babasının huzuruna almayan kapıdaki nöbetçi ile Şehzade Süleyman arasında bir diyalog başlar. İşte bu diyalog Küçük Şehzade masalının omurgası olur.

Toplumsal yaşam, kadim kültür, kadim zamanlarda devlet ve yönetim ahlakı, bireysel ahlak, çocuğun duyarlıklılı bakışı, bilgiye ve ilme verilen önem masalın temelde vurguladığı temalardan bazıları.

³³ SOLMAZ, Sümeyra, *Türk Çocuk Edebiyatında Din Ögesi Cahit Zarifoğlu Çocuk Kitapları Örneği*, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Konya, 2004

Masalda çocuğa tarihsel bakış açısı ve değerlerin çocuktaki karşılığı ilginç bir bilin öykülemesiyle verilmektedir. Küçük Şehzade klasik masal örneğine yakın dursa da, geleneksel masalın ontolojik örgüsünden uzak, yeni modern masala örnektir.³⁴

4.3.f. AĞAÇKAKANLAR

Ağaçkakanlar masalı kimi eleştirmenlerce bir masal değil, çocuk romanıdır. Alegorik anlatım ve fantastik kurgu masalın belirleyici yapılarındandır. Biz masal kanaatine uygun davranmayı tercih ediyoruz burada. Masalın giriş bölümünde masal anlatan bir babayla çocuğun tartışmalarına tanıklık eder okur. Hatta bu tartışma bir ara uzar ve masalın bittiğini zannedersiniz. Çocuk masalın başlangıcına itiraz eder. Bir masalın tekerlemesiz oluşunu garipser. Tekerlemesiz masala çocuğun itirazı vardır. Baba bir tekerleme uydurur sırf çocuğun gönlü olsun diye. Masaldaki bu tekerleme diğer masallardaki tekerlemelere benzemez. “ Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde ilkbahar geldiğinde, ölü toprak dirildiğinde. Tohumlar çatladığında...” Klasik masal geleneğinde karşılaştığımız tekerleme burada çocuğun itirazıyla ve yazarın masala da sürekli müdahalesiyle aslında modern olanda gelenekselin nasıl gösterildiğini bize anlatmaktadır.

Zarifoğlu, hem masal anlatır hem de muhatabının tavırlarından ipuçları verir. Okurun yanı başında hemen uzansa ona dokunuvorecekmiş gibi bir his uyandırmakta mahirdir. Çocuğun itirazlarını, tepkilerini, küsüşlerini anlatır. Bir çocuğun masal dinlerken anlatıcının yüz ifadesine, nefesini tutup dinlemesine şahit olursunuz. Hatta bir tartışma bile yaşanır. Anlatıcı bile isteye dinleyicisine yakalanmayı seçer. Yakalanır da. Fakat bu arada bu dikkat gerektiren anlatının içerisinde anlatıcı sürekli okurun dikkatini de yoklamayı ihmal etmez.

Masalın içinde yaşanan bu tartışmadan anlaşıldığı üzere Zarifoğlu masallarının normal şartlarda çocukların seviyesine uygun olmadığını farkındadır. Hem masalı hem masalın ortamını anlatmak onun okuyucuyu masala dahil etme özelliğinden kaynaklanır. Sık sık müdahale eder masala, sorular sorar, kimi zaman

³⁴ ŞİRİN, Mustafa Ruhi, “Yetişkinlerin Çocuk Yazarı Olmak”, Cahit Zarifoğlu Yürek Safında Bir Şair, Haz: Alim Kahraman, 1. bs., Kaknüs Yayınları, İst., s. 262

sorgular kimi zaman itiraz eder. Hem bir okur gibi hem de yazar gibi masalın içerisinde her daim yer almayı sanatçı edasıyla başarmaktadır Zarifoğlu.

Uzun bir süre çocukları olmayan anne ağaçkakanla baba ağaçkakanın iç hesaplaşmaları anlatılır Ağaçkakanlar'da. Gerçekle rüyanın birbirine karıştığı iç hesaplaşmalarla, bireysel eleştirilerle, kişinin psikik hallerine doğru bir yolculukla ve yüksek anlatı kalitesiyle, yer yer flaş bek gösterisinin de baş gösterdiği bir anlatı. Mesela düş ile gerçek birbirine karışmaktadır kimi zaman. Anne ağaçkakan mı yoksa baba ağaçkakan mı düşüncelerini dillendiriyor, belli belirsizdir bazen. Zarifoğlu bu çelişki gibi görnen şeye de cevap verir masalın içinde. “ Bu küçük hikaye sona erdiği zaman yukarıdaki girişin boşlukta kalır gibi olduğu görülecektir; ama akıllı çocuklar hayalleri geniş insanlar rüya ile gerçek, hayal ile korku ve vehim arasındaki boşlukları dokuyarak kendilerine göre yorumlar yapabileceklerdir.”

Çocuğu eserde bekleyen önemli sürpriz masalı okurun anlık düş gücüyle tamamlaması olayıdır. Sanki günümüzün ezberci eğitim öğretim anlayışına baştan bir itiraz var gibidir.

Başka ailelerin mutluluğunu acıyla izleyen anne ağaçkakanla baba ağaçkakanın diyalogları da dikkat çekicidir. Kaptisli bir erkek ve titiz bir kadından oluşan aile de sular pek durulmaz; ama her şey karşılıklı saygı ve sevgi çerçevesinde yürür yine de. Baba ağaçkakan gördüğü rüyanın tesirinden kurtulamaz ve sonun da düş mü gerçek mi olduğunu anlayamadığınız bir çocukları olur. Adını Upuy koyarlar ve onca titizlenmeye ve üzerine düşmeye rağmen baba ağaçkakanın gördüğü rüya gerçek olur. Ya da siz öyle zannedersiniz.

Ağaçkakanların daha başında baba ağaçkakanın varlığına ilişkin yaşadığı korkuya tanık olursunuz. “Acaba hangisi benim, hangisi yabancı diye düşündü ve korkusu biraz daha çoğaldı. Deli olduğunu düşünerek acılar içinde uyudu.

Bu masal içerdiği karışık ruh çözümlemeleriyle daha çok yetişkinlere ve çocuğun soyut bilinç düzeyine seslenmektedir.

4.3.g. SÜTÇÜ İMAM

Sütçü İmam, Cahit Zarifoğlu'nun tek tiyatro eseridir. Tiyatro eseri 1920'lerdeki Maraş işgaline bakışı ve kurtuluş zamanlarını ele almaktadır.

Sütçü İmam, bize Maraş'ın ilkin İngilizler, daha sonra da Fransızlar tarafından işgal edildiğini, şehir halkının nasıl tecavüze uğradığını, bunlardan en önemlisi olarak Ermeni devriyelerinin kadınlara nasıl ve niçin sataştığını ve Sütçü İmam'ın bunları nasıl tabancasıyla susturduğunu anlatmaktadır.

Şehrin birçok yerinde gezinir yazar. Şehir halkının maneviyatı ve milli duygularını bütünüyle değerler üzerinden işler. Namus, izzet, şeref, milli duygu ve düşünüş, müslümanca duyarlık gibi değerlerin zaten temelde bütün hepsinin değerler meselesine varıp dayandığını açıkça bu tiyatro eserinden okumaktayız. Modern bir dille ama gelenekseli ve değerleri incelikli bir ustalıkla işleyerek bize anlatmaktadır Zarifoğlu.

Kurtuluş günlerinde Türk Halkının nasıl omuz omuza bir arada ve sabırla mücadele etme azmi ve gayreti içerisinde olduğunu çocuklarımızın da hafızalarına nakşedebileceği bir anlatım ile ayrıksı bir yerde durmaktadır Sütçü İmam çalışması.

4.3.h. KUŞLARIN DİLİ

Bu eserde yazar kültürümüzün baş ucu eserlerinden Mantık At' Tayr adlı eseri çocuk diline uyarlamıştır. Eser Feridüddin Attar'ın klasikleşmiş bir eseridir. Sadeleştirme ve uyarlama tam da bu metin özelinde düşünecek olur ise Zarifoğlu'na göredir diyebiliriz.

Zarifoğlu'nun kendi dilinden kitabın özetini kısa aktaralım: Mantık At' Tayr Kuşların Mantığı anlamına gelmektedir. Kuşlar derler ki

-Bir padişahımız yok. Hiç, bir topluluk olur da padişahsız olur mu? Hiç, bir ülke olur da padişahı olmaz olur mu? O halde biz de kendimize bir padişah seçelim. Kuşlardan

Hüthüt de oradaymış.

-Ortaya atılmış:

-Var demiş bir padişahımız. Ama sizler onu tanımıyorsunuz.

Hepsi birden

-Kim diye sormuşlar.

-Onun adı Simurg'dur demiş Hüthüt.

Hepsi hayret etmiş. Birbirlerinin yüzlerine bakmışlar. Başka bir bilen var mı bunu, diye araştırmışlar ama kimse bilmiyor. Bir tek Hüthüt biliyor. O zaman

Hüthüt'e dönüp

-Peki demişler, sen nereden, nasıl biliyorsun?

-Ben demiş Hüthüt, Süleyman peygamberin postacısıyım. Onun nice sırlarını bilirim. Dilerseniz hepinizi padişahımız Simurg'a götürürüm.

İlkin hepsi kabul etmiş.

-Haydi gidelim demişler. İçlerinden biri

-Nerede bu padişah, diye sormuş.

Hüthüt anlatmış.

Meğer padişah öyle kolay varılır bir yerde değil. Bu padişah binlerce nur ve zorluk perdelerinin arkasında. Ona erişmek için bunların tümünü tek tek aşmak gerek.

Bunu duyunca her bir kuş bir mazeret ortaya atıp geri kalmak istemiş. Ama Hüthüt her birine çok güzel, çok mantıklı cevaplar vermiş. Hepsini razı etmiş.

Ve yola koyulmuşlar. Yola koyulmuşlar ama yolculuk zor mu zor..

Kimsede takat kalmamış.

Kimi ayılmış kimi bayılmış.

Kimi yıkılmış kimi kaçmış.

İşler böyle zorlaşınca her biri yine özür sıralayıp geri dönmek istemiş.

Ama Hüthüt onları yine razı etmiş. Padişaha eriştikleri zaman elde edecekleri zenginlikleri bir bir sıralamış.

-Şunun şurasında, demiş, yedi vadi kaldı. Bunları da aştık mı padişahımızın yanına vardık demektir. Bu yedi vadinin yedi de adı varmış. Bu isimleri duyunca anlarsın ki bura sadece yürüyerek, uçarak geçilen vadiler değil. Düşünceyle, duygularla, yürekle geçilmesi gerek. Biri istek vadisiymiş. Biri aşk vadisi. Birisi marifet vadisiymiş. Diğerisi ise hayret vadisi. Hüthüt bunların bir bir güzelliklerini ve zorluklarını anlatmış.

Hepsi aşka gelmişler. Yola koyulmuşlar.

Fakat her bir vadede bir kısmı takılmış kalmış. Açlık susuzluk, karlar, fırtınalar, çöller, yırtıcı hayvanlar derken kimi kaçmış kimi açlıktan ölmüş.

Sonunda yüz binlerce kuştan otuz tanesi yedi vadiyi de aşıp padişaha kavuşmuş.³⁵

4.3.1. ÇOCUK ŞİİRİ KİTAPLARI: GÜLÜCÜK VE AĞAÇ OKUL

Şairler olmasaydı, şiir üzerimizden aşar, hayatı besleyemez, seliyle öldürürdü. s 98. diyor Zarifoğlu. Şiirin aslında toplumu ve kültürü ve dolayısıyla da toplumları gelecekleriyle birlikte nasıl etkileyici bir konumdadır; bunu işaretliyor. Toplumsal dönüşümleri mutlaka kültür ve dil üzerinden izlemek zorunluluğumuz vardır. Şiirin bir eğlencelik ve boş uğraş olmadığını aslında şairin dünyaya karşı tavrıyla ve şiirin kendi iç ülkesindeki zenginlikle anlayabiliriz. Dönüşüm, değişim, farklılaşma, ilerleme gibi kavramlardan hiçbir şekilde bağımsız olamaz şiir. Bu bağlamda Zarifoğlu'nun çocuklar için yazdığı ve çocuk yazarlığında en dikkat çekici yanı olan şiirlerini inceleyeceğiz. Şiirleri eleştiri kritik mantığıyla ele almaya çalışacağız.

Cahit Zarifoğlu'nun (1940-1987) iki çocuk şiiri kitabı vardır. Her iki kitap da Gülücük (Beyan, 1989) ve Ağaç Okul (Beyan, 1989) kitapları ölümünden sonra

³⁵ ZARİFOĞLU, Cahit, Kuşların Dili, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989, s. 7-11

yayımlandı. Zarifoğlu Ağaç Okulu, Gülücük'ten önce tamamlamış ve bu kitaptaki şiirlerin büyük bir kısmını Maver'a'da yayımlamıştır. Gülücük ise vefatından bir kaç ay önce tamamlayıp, dosyaya da ismini kendisinin verdiği kitabıdır. Her iki kitabı da çocuk edebiyatçısı Mustafa Ruhi Şirin'e yayınlaması/yayınlatması maksadıyla emanet etmiştir. İki şiir kitabının da birinci baskı tarihleri 1989'dur. Dizi editörlüğünü Mustafa Ruhi Şirin'in yaptığı Beyan Yayınları, Gülücük Çocuk Kitapları Dizisi beşinci kitabı olarak, Zarifoğlu'nun ilk çocuk şiirleri kitabı olan "Gülücük"ü yayımladı (Haziran 1989). Kitap otuz iki şiirden müteşekkil. İkinci kitabı "Ağaç Okul", Ekim 1989, ise otuz yedi şiirden oluşmaktadır.

Gülücük'te konuşan nesne çocuktur. Okur öznesi de yazar öznesi de çocuk olan bir kitap. Çocuk bizatihi kendi diliyle ve hayatın tam da merkezinden konuşmaktadır. Gülücük'te çocuk birey olarak vardır ve çevreyle kendi dünyası arasındaki irtibatı kimi zaman eleştirel kimi zaman bir gözlem biçimi olarak görmeye çalışmaktadır. Şair tam anlamıyla kendini merkeze alırken gerçekten çocuktur o merkezde duran özne. Kitaptaki toplam şiirlerin en genel görünümü; süslü bir dil yerine yalın ve fakat biçimsel ve imge değeri yüksek şiirlerdir. Söyleyiş rahatlığı hemen göze çarpar. Fakat çocuk diline şairin modern şiir diye tarif edebileceğimiz esas şiir damarının etkisi hiç olmamıştır dememiz mümkün görünmemektedir. Şiirinin açık zihni çocuk şiirleri için de yön belirleyici olmuştur.

Modern Şiir dediğimizde, İkinci Yeni sonrası altmış kuşağı diye de tarif edebileceğimiz Zarifoğlu, Türk şiirinin en önemli temsilcilerinden biri olmuştur. İmge, simge, gibi unsurları ve dize kırma şekilleri gibi daha detay unsurları çocuk şiirine yaklaştırmıştır. Türkiye'de modern şiir ile çocuğu tanıştırmada öncü bir şairdir Zarifolu diyebiliriz. Kendi modern şiir algısını, imkanlarını çocuk şiirine katmıştır. Bir tür çocuk edebiyatı bağlamında yenilik demektir. Bu açıdan Zarifoğlu en başta çocuk şiir dili adına önemli bir yer tutar. Çocuk romanı ya da modern masal örnekleriyle Türkiye'de çocuk edebiyatına belirgin bir katkı sağlamasının yanı sıra gözden kaçırılmaması gereken ikinci bir ayrıksı yanını çocuk şiir dili oluşturmaktaki başarısıdır. Daha önce de usta şairler tarafından çocuk şiirleri ya da çocuklar için şiirler yazılmıştır fakat hepsi de kendi esas dilleri üzerinden bir söyleyiş gerçekleştirmişler. İlerleyen Türk Şiiri göz önünde tutularak böylesi bir çığır açma maharetini kendisinden önceki büyük şairlerin bile ele almadığı ortadadır. Bu durum bir şair için kaçınılmaz bir durum sonuçta. İmge, imaj, simge ve şiir sanatlarının her

biri yerli yerince bir şairin şiir söyleme imkanları çerçevesinde yerini zaten bir şekilde alacaktır. İşte Zarifoğlu'nun şiirindeki özel bir dille kendine has bir damar açabilme yeteneği çocuk şiirlerine de biçim, biçem ve derinlik bakımlarından belirgindir. Bunu yaparken de yapmacıklığa kaçmadan, içten, kimi zaman şeklin dağınık gözükken hallerini de şiirin lehine değiştirebilecek bir ahenkle çalışmıştır.

Gülücük, çocuğun giderek yalnızlaşmasını çocuğun sesine teğet bir ifade ile eleştirme yeteneğine sahip. Modern dönemde çocuğun çevresiyle ilişkisi dramatik bir yere yönelmiştir ve Zarifoğlu bunu çocuk ile politik dünya; çocuk ile anne ve baba; çocuk-nine-dede (ebeveyn) ilişkisi üzerinden görmektedir. Toplumsal gerçekçilik çerçevesinde bir tür zorlamaya kaçmadan yahut buna bir şekilde tevessül etmeyen bir yaklaşımla çocuğa yaşadığımız hayatı işaret etmektedir. Çocuk şiirlerinde, şair, hayatın en merkezine doğru yüzü dönük durmaktadır. Yeri gelmişken söylemekte fayda var diye düşünüyoruz, Zarifoğlu'nun çocuk şiirleri kesinlikle hayatın içinde karşılık bulabilecek güçte. Hatta ki daha da fazlası var. Hem şimdi hem de gelenek. Çağrışımlar güçlü bir eda ile dün ile bugün arasında ciddi ilintilendirmelere gidebilmektedir. Oysa ki modern şiir üzerinden bunu yapmak basitçe bir çaba, ığraş değildir. Bütünüyle çocuk şiirleri tarihsel bir anlatı formuna girmez, tam aksine şimdi ile barışık tabiattır. Bir çocuğun gündelik hayattaki üzünceleri şiire konu olabilmektedir.

Kim kırdı bu camı

Öğretmenim

Cam mı

Ne camı

Kim kırdı

Dedim bu camı

Öğretmenim

Bağışlayın

Ben kırdım

Simit satar öderim

Deyince

Gözleri yaşardı

Öğretmenimin³⁶

Yokluk, yoksulluk, iç burkan vurgu burada sosyal gerçekçilik penceresinden öne çıkmıyor tam aksine burada lirik bir ifade gücüne yaslanıyor ve lirizmin şekli ifade biçiminden de uzak durmasını biliyor, diyebiliriz. Bununla birlikte Zarifoğlu çocuk şiirlerinde de Modern şiirlerinde olduğu kadar ciddi ve hayatın içerisinde gezinebilen şiirler söylüyor. Yapay dil yok. Sese ağırlık vererek iç sesi ve oylumlu ifadeyi kaçırmıyor bu haliyle. Çiçeklerden böceklerden söz ederken bile sanatsal bir şirinlik hevesinden başka bir sesle ifade ediyor diyebiliriz.

Bireyin, yani burada çocuğun yalnızlaşma süreci işlenmektedir. Çocuğun daha da yalnızlaştığına yer yer işaret var. Giderek daha modern ve modernliğin abartılı gereklerine kulak asan bir toplum haline dönüşmek nihayetinde ilkin çocuğu yalnızlıkla nasıl yaraladığımızı gözler önüne seriyor şair.

Korkunç

Bir fırtına çıkıyor

Annem evden gidince³⁷

Modern çekirdek ailenin dramatik sonuçlarından birisi üzerine öznesi tam da çocuk olan bir şiirdir Çalışan Anne şiiri. Çocuğun annesizlik söylevi gibi adeta. Annenin olmadığı bir çocuk dünyası ve değişen toplum süreci, modernizasyon gibi şartların çocuğa dikte ettiği hayat şekline bir itiraz bu aşlında. Şair bu ve benzeri eleştirileri her fırsatta şiirinin içerisinde görmekten yana tavır alıyor her zaman. Temelde annenin yokluğu, çocuk için sadece mekansal yokluk değil, dizelerin gerçek anlamı mekanda çocuğun anne yokluğunu bize imlese de metaforik ifade gücünün çerçevesinde görülüp tartışılması gerektiren bir durum ve şiir duyusuna ihtiyaç var.

³⁶ ZARİFOĞLU, Cahit, Gülücüük, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989, s.27

³⁷ ZARİFOĞLU, Cahit, Gülücüük, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989, s.28

Savaşların korkuttuğu çocukların şiirini, atomla karışık çocuk gülücüklerini, annesizliği, yeni zamanların zoruyla çocuklarını güç bela görebilen babayı, modern çekirdek aile dönemlerinde yokluğuna alıştığımız nineyi, dedeyi Zarifoğlu'nun çocuk şiirlerinde sıklıkla ifade edilirken şiirsel metne dönüşürken görürüz.

Gülücük'te, çocuk (hem çocuk hem birey) ninesine (ebeveyn) zihni açılımlar penceresinden seslenebilen konumdadır. Fakat çocukça istekte bulunma ve çocuksuluk edası ile şiir gerçek bir çocuk şiirine dönüşmektedir. Bazen de çocukların bu yakınmalarının bir büyük yakınması, bir yetişkinin de iç hallerinin nidası gibi algılayabileceğimiz türden içsel, duyarlıklı, kendi düzeneği içerisinde son derece nitelikli şiirlerdir Gülücük şiirleri.

Çok uğraştım

Anlatmak istedim

Onlar da anlasın artık

İhtiyacım var

Bir ninniye

Ne kadar ayıp

Diyor ninem

Kazık kadar oldun

Yiyebiliyorsun

Yemeğini tek başına

Koşabiliyor

Hatta çember çeviriyorsun

Ama nine

Anlasana

Küçükken

Bir tane eksik dinlemişim

ninnileri ben³⁸

Zarifoğlu Ağaç Okul çocuk şiirleri kitabında ise bireysel sorunlar yerine daha da toplumsal meseleleri şiirine taşımak tarafında durur. Ağaç Okul şiir kitabını Afganistan'daki savaş gören çocuklara ithaf eder. Afganistan temsili üzerinden bütün dünya çocuklarına bir gönderme saklıdır. Çocukların savaş mağduriyetini büyük bir çocuk hakları ihlali çerçevesinde ele almaktadır adeta. Yetişkinlerin bile katlanamayacağı sıkıntı ve acıları görmüş çocuklar Zarifoğlu'nun gözünde birer kahramandırlar. Ölümün bile zor gelmediği anları yaşamış çocukların şiirini söylemiştir Ağaç Okul'da Zarifoğlu.

Savaşta

En kötüsü

Ölmek değil

Yaralanmaktır

Çaput sararlar

Yaralı bacağına

Bağlarlar

Bir katırın sırtına

Dağlar aşacaksın böyle

Kimbilir kaç gün

Kaç gece

Bir alev basar yanarsın

Bir

Buz gibi olur alnın

Yanakların

^{38 38} ZARİFOĞLU, Cahit, Gülücük, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989, s.13

Çatlar dudakların
Dualar mırıldanır
Kan akar akar
Çaput kan olur
Eyer kan olur
Urganlar kan olur

Medet Allah'ım medet
Kuru dudakta
Son bir kelime
Kelime-i Şehadet
Ve şehadet

En zoru
Ölmek değil
Yaralanmaktır savaşta³⁹

Ağaç Okul kitabının anahtar kavramları vatan, savaş, çocuk, ölüm, acı, düşman, hainlik, kin, nefret, duyarlık, sevgi, dostluk, insanlık gibi kelimelerdir. Çocuğu kötü kavramların ağında görmek istememenin açık endişesi şairin her dizesinde kendisini gösterir. Çocukların her zaman mazlum oluşunu toplumsal problemler çerçevesinde içtenlikli söyleyişle sürekli dile getirir.

Çocukların özgürlüklerini savaşızlıkta, sevgi ve kardeşlikte görmek istiyor gibidir hep. Uçan kuşlar, çocukların özgürlük metaforu olarak vardır. Sadece gökte uçmakta olan bir kuşu şiirsel metne doğru yaklaştırmak değil endişesi. İçliliği ve büyük karakter adamı oluşu Zarifoğlu'nu bütün dünyanın çocuklarına karşı sevgili kılacak güçtedir.

³⁹ ZARİFOĞLU, Cahit, Ağaç Okul, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989, 1. bs., s. 23-24

Bir blblmz vardı kafeste
Ne zaman
Azat etsek, uğursak
Döner gelirdi evimizdeki yuvasına

Blblmz
Dağlardan
Ağaçlıklardan ęok
Severdi
Bizdeki evini

Ne zaman ki
Ruslar geldi ülkemize
Bülbül
Duramaz oldu kafeste

Ağtık kapısını
Çıktı
tt tt
Bir ağıt gibi
Ve son kez baktı bize
Uçup gitmeden nce⁴⁰

⁴⁰ a.g.e., s. 48

İKİNCİ BÖLÜM

DEĞERLER

A) DEĞER NEDİR?

Değer iyi-kötü, güzel-çirkin kavramlarıyla ilgilenir. Değer yargısının merkeze aldığı bu kavramlarla, bilim yargısının yanlış-doğru ifadelendirmesi çok başka şeylerdir. Başka ifade ile bilim yargısı doğru-yanlış kavramıyla ilgiliyken, değerler için ise güzel-çirkin, iyi-kötü kavramları anahtar kavram hüviyetindedir.

Değerler bir inanma biçimini ortaya koymaktadır. Değer, inançtır diyebiliriz buradan hareketle. Toplumsal norma dahi ilerleyebilecek yapıyla hareket ettiğini düşünürsek değer yargılarının normlara kimi zaman yaklaştığını söyleyebiliriz. Bu da normun salt anlamda kanunlaşmış metinler üzerinden düşünülemeyeceğini göstermektedir. Metinler toplumun kültürü üzerinden hareketle oluşabilecek norm karakteri özelliğine sahip olabilmektedirler.

Değerler bir inanç olması bakımından, dünyanın belli bir kısmıyla ilgili, algı, duygu ve bilgilerimizin bir bileşimidir.⁴¹

Öyle ki bu inanış biçimi, biçimleri bir tek ögenin bireyde yahut da toplumda bileşmesiyle değil bir çok ögenin etki ve katkısıyla meydana gelebilecek yapıdadır. Bir tek duygu, düşünüş, davranış, inanış ya da bütün bu bahsettiğimiz değer kavramının tanımına yahut da pergeli geniş bir açılıma, açılımına karşılı değildir.

Değer kavramının içerisine girebilecek bütün kavramlar, değere konu olanları kutsal ile irtibatı olan kavramlardır. Müslüman toplumlar için cami, Hristiyan toplumlarda haç gibi.

Değerler kişilerin hayat tarzlarını da oluşturabilecek sosyal güce sahiptirler. Örf, gelenek, görenek değerlerin toplumda yaşamsal alana geçişiyle mümkün olabilen değersel güç unsurlarıdır. Geleneksel bir yapı içerisinde aile hayatının, bireysel ilişkilerin, toplumsal yaşam şekillerinin tümü aslında değersel bir güç ve inanma biçimiyle ilgilidir. Robbins gibi düşünürler değerleri, kendimizi daha saygın kılmak

⁴¹ GÜNGÖR, Erol, Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar, 2. bs., Ötüken Yayınları, İst. 1998, s. 77

için kendimizin ürettiğini söyleseler aksine değerler dinî mahreçli, gelenek, görenek, örf gibi tarihi kavramlarla da örülüdür⁴².

Değerler, toplumsal barışı, sevgiyi, kardeşliği, kin ve nefreti, düşmanlığı, oturup kalkmayı, konuşmayı, selamlaşmayı, giyim kuşamı, yeme ,içmeyi, niçin yaşandığını ve niçin öldüğünü ortaya koyabilecek güçtedir. İnsanlar buna göre hayatlarının şekil ve şemalarını çıkartmak ve buna göre yaşamak eğiliminde olurlar sonuçta. Mesela moda bir giysinin şu anda giyildiği zaman, insanın üzerinde durduğu zaman bir kıymeti olacaktır. Modasının geçmesi o giysiyi kişinin gözünde değerli kılan bir şey olmayacaktır. Fakat kişiyi buna iten güç sosyal çevre ve bu çevrenin kişinin zihnine modayı, iyi ve güzel olarak kabul ettirmiş olmasını dikkate almamız değer-birey ilişkisini daha yerinde okuyabilmemiz için imkan sağlayabilir mahiyettedir.

Değerler kişinin merkezde durmasıyla ilintili ferdin toplumla dönük yüzüdür. Buradan ahreketle değerler aslında en temelde kişinin kendi zihninde oluşmasıyla başlamaktadır. Bu bireyden topluma doğru birçok etkiesim alanı, katmanı oluşturarak gelişir, daire gibi merkezden yayınlan dalga gibi genişler.

Toplumda değerlerin ifade edildiği temel mekanizmalar kişinin üstlendiği sosyal roldür.⁴³

Ayrıca normlar bireyin zihni yapısını kurmasıyla da ilgili olduğundan, birey bu toplumsal rolünü değer inanç sistemiyle şekillendirebilir. Eğer bir toplumdaki bireyler güçlü inanlara ve belirlenmiş ideallere sahip olmasalardı, o toplumda hangi davranışın ölçülebileceğine dair normların oluşması da mümkün olmayacaktı.⁴⁴

“Değerler birbirinden kesinlikle bağımsız olamazlar. Birbirlerine bağlı olarak toplumsal varlığını gösterebilir değerler. Değerler birbirinden niçin bağımsız olamaz? Çünkü insan intibakının en önemli problemlerinden biri gerek davranışlar, gerekse düşünce unsurları arasında ahenk sağlayabilmektir. İnsan böyle bir ahengi fiili olarak

⁴² de ROBBİNS, Anthony, Sınırsız Güç, Çev: Mehmet Değirmenci, İst, 1993, İnkılap Kitapevi Yayını, s.87

⁴³ ÖZENSEL Ertan, BAĞLI Mahzar, Çokkültürlü Vatandaşlık, 1. bs., Çizgi Kitabevi, Konya, 2005, 1. bs., s.84

⁴⁴ a.g.e., s.85

arar ve her hangi bir sebeple uzlaşmayan unsurları bir denge veya uyuşma haline getirir.”⁴⁵

“Değerler bizim zihnî muhtevamızın başlıca unsurlarıdır. Onlar arasında da yüksek seviyede bir ahengin kurulması, ortaya çıkacak uyumsuzlukların hemen giderilmesi insan intibakı için zorunludur. Bir kimse hürriyete çok değer veriyorsa herhangi bir şekilde bir otoritaryanizme de aynı şekilde değer veremez.”⁴⁶

Değerler bütünüyle insanidir. İnsanla ilgilidir. İnsandan bağımsız değildirler. Değerler insanda yaşayabilen bir şeydir. İnsan yoksa değerlerin oluşması yahut da nesnelerle ilişkisi işlevsiz bir şeydir. Bu sebeple toplumu da kuran insan olduğuna temel insandır.

Değerler toplumsallaştıktan sonra tekrar bireye yüzünü dönmektedir. Normlar vesaire bütünüyle toplumsallığını ortaya koyabilmiş değer yahut da değerler sistemiyle ilgili bir durum sonuçta. İşte burada bireyin hayat felsefesi ile toplumsallık ve toplumun öncelediği değerler, değer yargıları arasında ilişki başlamaktadır. Bu da hayat felsefesinin değerler üzerinde etkisi yahut da değerlerin bireyin hayat felsefesine, felsefelerine etkisi anlamına gelir. Karşılıklı etkileşim mutlaka değerlerin oldu yerde var olmaktadır. Çevre birey ilişkisi hatta birey tanrı ilişkisi bile bütünüyle kişisel düşüncelerimiz ile değerler arasındaki pozisyonu ile alakalı tavır ve tercihler sınıflandırlar.

Sonuçta değerler seçme ve karar verme, verebilme faaliyetlerinin tümüdür. Bu faaliyetler esnasında bütünüyle insani durum hasıl olabilmektedir. Ne birey ne toplum değerlerden bağımsız değildir. Değerler ise mutlaka arka planına bir tür inancı almakla işe başlamaktadır. Öyleyse değerler dediğimiz zaman hayatın bütün safhası aklımıza gelmeli, düşünce pergelimizin bir ayağı temelli bir merkezde dururken bir ayağı ise alabildiğine ufki düzlemde meseleyi idrake yaklaşmalıdır.

⁴⁵ GÜNGÖR, Erol, Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar, 2. bs., Ötüken Yayınları, İst, 1998, s. 74

⁴⁶ GÜNGÖR, Erol, a.g.e., s. 76

B) DEĞERLERİN TASNİFİ

Allport, Vernon ve Lindzey ‘den sonra değerleri altı grupta toplamak adet olmuştur. Estetik, Teorik, İktisadi, Siyasi, Sosyal ve Dinî değerler. Bunlar hayatımızın belli başlı sahalarıdır. Herkes kendi hayatında bu kavramlara şu veya bu şekilde önem verir veya bunlar karşısında belli bir tavır alır. Değerle bir bakıma bizim hayatımızın gayeleridir; hatta sadece kendi hayatımızın değil başkalarının hayatları için de birer gaye olmasını istediğimiz şeylerdir.⁴⁷

Sosyolojide ve sosyal psikolojide ise değerler bir toplumun kültürüdür. Bir toplumu oluşturan onu var eden o toplumun işleyiş mekanizmalarını oluşturan ve aynı toplumu geleceğe taşıyabilen şey kültürdür. Kültür kendi medeniyetimizin bugün yaşayan umdelerini içerisinde görme fırsatı bulabildiğimiz her tür şeyin adıdır. Biz kültür sayesinde geçmişimizin izlerini şimdide hissedebiliriz. Aynı şekilde de yarına taşınabilecek değerler yine kültür eliyle gerçekleştirilecektir. Bu meyanda sosyologlar yahut da sosyal psikologlar genelde değerleri iki şekilde tasnif etmektedirler. 1) soyut değerler. 2) somut değerler.

Değerleri subjektif ve objektif değerler şeklinde tasnif edenler de vardır. Değerleri objektif olarak ele alanlar, insanların değerlendirmede herhangi bir tercihleri olamayacağı görüşündedirler. “Objektif değerlerin olduğunu söylemek, insanların tercihi olmaksızın doğruluğu kendiliğinden varolan değerlerin olduğunu iddia etmektir. Mesela iyilik, doğruluk ve güzellik gibi değerler kainata ait gerçeklerdir. Onlar nesnelerin yaratılışının bir özelliğidir. Bazı nesneler objektif olarak doğrudur. Bazı davranış ve nitelikler de doğuştan iyidir.”⁴⁸

Değerleri subjektif olarak ele alanlar da mevcuttur. Bu görüş sahipleri değerler insana bağlı şeylerdir derler. Toplumsal yapı, çevre, kültür, gelenek gibi kavramlardan arınarak kişisel zihni yapının tutumunu önceleyen bir görüştür. “Oysa ki, öyle mutlak ve ebedi değerler vardır ki, onların milleti olmaz, onlar evrenseldir. Onlar, yani o değerler, insanların ortak dilidir, lisanıdır. Bütün kalp ve zihinler o

⁴⁷ GÜNGÖR, Erol, Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar, 2. bs., Ötüken Yayınları, İst, 1998, s. 76

⁴⁸ BAYRAKLI, Bayraktar, İslam’da Eğitim, 1. bs., M. Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, İst, 1983, s. 34

değerlerde birleşmektedir. Fert onları doğuştan toplumda bulur. Ne kadar uğraşsa da fert onları değiştiremez. Onlar ne ferdin ne de belli bir milletin malıdır.”⁴⁹

Değerleri biz sosyal ve dini değerleri önceleyerek objektif değer yargıları bünyesinde ele alırken aynı zamanda subjektif değerleri, sevgi, saygı, barış, kardeşlik gibi, değerlerle ele aldık. Dini değerleri metafizik ve dünyevi değerler olarak ikiye böldük. Genelde hepsinin dini ve sosyal değerler biçimlerinde ayırdığımızı da söyleyebiliriz. Tam iskeleti şöyledir: 1) Dini Değerler: a) metafizik değerler: tanrı inancı, şeytan melek, cennet cehennem, kıyamet, ölüm, ahiret, kader.

b) dünyevi değerler: din, dua, iyi kötü, şükür, temsil din kişisi, suç-ceza, peygamber, öğüt, yemin. 2) Sosyal Değerler :aile bağları, yardımseverlik, eğitim bilgi, çalışkanlık, zenginlik, mutluluk, toplum yaşama, akıllılık, örnek olma, doğruluk, adalet, sevgi, öykünme, tutumluluk, dostluk, fedakarlık (diğerkâmlık).

Biz değerlerin tasnifinde ne objektif değerlerin düşünsel yaklaşımlarını ne de subjektif değerlerin düşünselliklerini öne çıkartmadan hareket ediyoruz. Somut ve soyut ayırtmasına da girmeden dini ve sosyal değerler diye iki teknik ayrımı öncelememizin sebebi Cahit Zarifoğlu’nun çocuk kitaplarının ve Zarifoğlu’nun çocuk yazarlığı bağlamında incelikli duyarlılığıdır. Yani ki metinler bu tasnife oldukça müsaitti. Aslında Zarifoğlu bütün sosyal değerle içerisinde dini değerleri öylesine harmanlamaktadır ki adeta dini değerler sosyal değerlerden ayrılmaz bir parça kanaatine varabilirsiniz. Çünkü Zarifoğlu ustalıklı ve duyarlılıkla yazıyor olmasının yanında dini değerleri yaşayan şeyler gibi mesela yürüyen nesneler gibi telakki ediyor. Dini olan ile olmayan diye bir ayrım ve yaşam şekli sunmuyor hiçbir şekilde çocuklara. Bu sebeple Zarifoğlu’nun bu müstesna tavrı ve çocuk yazarlığı karakteri üzerinden hareketle yukarıda iskeletini sıraladığımız şekliyle değerler tasnifini gerçekleştirdik.

⁴⁹ a.g.e., s. 36

1. DİNİ DEĞERLER

1. METAFİZİK

1.a.1. TANRI İNANCI

Ürkütücü rüyalar gören insanlar, o sabah başlarını oğuşturarak uyanırlar. Daha da korkunç olan, yataklarının ve odalarının da darmadağın oluşudur. Birkaç saniye nerede olduklarını ve kim olduklarını hatırlayamazlar. Kendi kendilerine isimlerini söylerler ve kelime-i tevhit getirirler.⁵⁰ Sütçü İmam tiyatrosunda Zarifoğlu, Maraş'ın Fransızlara ve Ermeni devriyelerine karşı kurtuluş günlerini anlatırken halkın nasıl dini temeli bir tavır ve haysiyet içerisinde olduğunu açık bir dille anlatmaktadır. Burada insanların vatan, izzet, şeref, namus, ahlak, kutsal gibi değerleri merkezde görmelerinin en temel duygusu tanrı değeri ile ilgilidir.

Her ne ki insanları da diğer varlıklar da güzelliğe eğilmesinler diye engelliyorsa onlar, onlar karşılına nimetler sıralanarak alt edilebilir. Onları Allah hazırladı ve önümüze yaydı. Serçekeş da bundan habersiz değil. O yüzden çevik ve istekli. Nimeti anlıyor ve seviyor. Onları düşünerek uykuyu bile yeniyor. Yaradanın buyrukları da bir nimettir. Emirleri, yasakları ve izinleri. Eğer bize izinleri olmasaydı ne yapardık.

Yemek içmek.

Sevinmek gülümsemek.

Ok atmak güreşmek.

Evlenmek.

Yürümek.

Oturmak uyumak çalışmak.

Ve daha milyonlarca izin...⁵¹

Her şeyi idare eden bir merciin olduğunu Serçekeş'un bilmesi aslında yazarın tanrı inancına gönderme yapmasıyla açıklanabilecek bir şey kanaatimize göre. Allah'ın gönderdiği nimete karşı Serçekeş'un düşüncesi ve o nimeti sevebilmesi bir bilinç imgelemi üzerinden anlatılmaktadır. Öyle ki bütün dünyanın ve dünyadaki bütün bir hareketliliğin tanrı merkezli oluşuna dikkatler çekilmek isteniyor. Tanrı

⁵⁰ ZARİFOĞLU, Cahit, Sütçü İmam, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 2006., s. 23

⁵¹ ZARİFOĞLU, Cahit, Serçekeş, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989, s. 12

inancının bir değer olarak varlığı eserin hemen bütün safhasında görülebilecek türden. Yaratıcıyı yalnızca yarattığı bütün nimetler vesilesiyle tanımaya değil aynı zamanda O'nun buyruklarının da insanın selametliği açısından nasıl birer nimet olduklarının da altı çizilmektedir.

“Büyük bir padişah varmış.

Padişah olmak çalışmakla olmaz.

Padişahlık bir nasip işi.

Hele iyi bir padişah olmak, büsbütün kolay değil.

Çünkü bütün ülke o padişaktan sorulur. Köydeki şehirdeki bütün insanlar, bütün hayvanlar hatta ağaçlar, kırlar, ormanlar, Allah'ın padişaha bir emanetidir. Onlara iyi bakmazsa öte dünyada

-Söyle bakalım; emanetlerimize nasıl muamele ettin diye sorulur.

İşte bizim hikayemizin padişahı bu durumu çok iyi biliyormuş. Onun için de Allah'ın emanetlerine ister insan olsun, ister hayvan, hatta isterse bitkiler, onlara çok iyi davranıyormuş.”⁵²

Burada padişah emanet kavramı üzerinden Allah'a karşı kendisini sorumlu hissedebilecek ehliyet ve liyakatte bir karakter. Bu karakter üzerinden tanrı bilincini ve değerini okumamız mümkün. Allah'ın yeryüzünü imar etmekle görevlendirdiği fikri İslam inanç ve düşünüş şekliyle de zaten baştan sona örtüşebilen bir anlayıştır. Tanrı inancını yeryüzünde yaşayan insanlar üzerinden örneklendirmesi yazarın en farklı yanlarındadır ayrıca. Çünkü Zarifoğlu hiçbir masalında karşılığı olmayan bir boş düşünüş serdetmiyor tam aksine mesela tanrı bilincine ve değerine vurgu yapacaksa yeryüzü üzerinden bu bilince ulaşabilmenin yollarını açmakla işe başlıyor. Bu da tanrısal bir değer okuyucuda aslında hemen yanı başımızda olup bitenlerle tanrısal değer yahut değerlerin sıkı ilişki içerisinde olduğunu hatırlatmaktadır.

*

⁵² ZARİFOĞLU, Cahit, Küçük Şehzade, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 2005, s. 58

“En büyük kızı bir sonrakinin paltosunu giydirmeye çalışıyor. Bir diğeri en küçüğünün düğmelerini iliklemeye, bir başkası ise yine en küçüğün ayakkabılarını giydirmiş, bağcıklarını bağlamakta.

Karman çorban olmuşlar.

Hangisi hangisinin eli ötekinin ayağı nerde belirsiz.

Tam dokuz tane çocuk.

Ooo, maşallah.

Fakat sorarsanız babaya bu kadarı da az.

-Aman diyorlarmış ona, bu kadar çok çocuğu doyurmak giydirmek büyütmek zor.

Baba da demiş ki:

-Onlar daha dünyaya gelmeden Allah onların yiyeceklerini önceden yollar. Böyle de, esas önemlisi bunları yetiştirmek güzel güzel eğitmek. Dininden diyanetinden haberli kılmak.

İşte bunun için işine gider işinden gelir. Artan bütün vakitlerini çocuklarına ayırırmış bu baba.”⁵³ Çocuklarına kendi hayatını model olarak aktarabilmiş bir baba tiplmesi var bu masalda. Onların hayatını bütünüyle kuşatabilmenin ve din merkezli düşünüşü çocuklarına aktarabilenin gerçekte Allah ile sıkı bir bağ kurmak olduğu anlaşılmaktadır. Kadere razı olmak ve Allah’ın her hal ü kârda kendilerine yardımının olacağına kesin bir inanışla inanmış bir baba ve çocukları. Kadere rıza anlayışı üzerinden her şeyi yaratan ve kullarının rızkını veren bir ilah tasviri çizilmektedir.

*

“-Hey ilahi dedi Yürekdede, dağların başka, sahillerin başka. Güneşi alıp götürüyorsun, karanlığı çekip getiriyorsun. Göğü yıldızlarınla donatıyorsun. Dünya şu dağların yükünü kaldırıp götürüyor da, bir kul bir günah işleyen olsa, arşı azam titiyor, senin gazabın geçinceye kadar melekler korkudan ölüyor.. Ey yüce rabbim,

⁵³ ZARİFOĞLU, Cahit, Motorlukuş, Beyan Yayınları, 1. bs., İst, 1989, s. 19-20

yarattığın bin bir böcek hakkı için, yarattığın bin bir koku hakkı için, beni bağışla, beni amellerimle tartma, bin yıl ömür versen, bin yıl senden gayrısını düşünmeden ibadet etsem verdiğin bir tek göz nurunun, bakıp alemini görebilmenin şükürünü eda etmiş olamam. Sen beni bağışlamazsan ben ne yaparım. Sen hiç kimseye muhtaç değilsin ama biz hepimiz muhtacız. Sen olmasaydın ne yapardık?”⁵⁴ Tanrısal değer ve bilinç vurgusunun en yüksek olduğu masal kesiti budur Zarifoğlu’nun. Allah’a dua makamında bir seslenişle Allah’ın affediciliğini içtenlikli bir dille anlatmaktadır. Şükür kavramını da Allah’a olan sevgi ve hürmet ile ifade ediyor oluşu Allah’ın her zaman sadece ve sadece kendisine ibadet edilmesi gerekli yegane biricik bir varlık olduğu tespitine götürmektedir okuru.

“Bedende akıl yerini alır almaz, ağızdan dökülen, akla ilk gelen kelime: Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhû ve rasuluhu...

Yine su yine ibrik.

Yine abdest yine namaz.

Bir kez kıbleye yönelen derin dikkat, dergişik mekanın verdiği enerjilerle dolu.

Şimdi kavrayış başka.

Bakış zinde.

Namaz daha geniş.

Yürekdede öyle bir:

Allahuekber diyor Ayşe Nine bir darbe yemiş gibi sallanıyor. Deve inim inim inliyor. Bütün böcekler birden susuyor. Şehrin ışıkları tümünden kararıyor ve fakat onun üzerine doğru başka bir ışık ağmaya başlıyor.

Selam.

Selam selam.

⁵⁴ ZARİFOĞLU, Cahit, Yürek Dede ile Padişah, 2. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989, s.22,

Selam selam selam.

Yayılıyor, sağa, kainatın öte ucuna kadar ve sola kainatın öte ucuna kadar.

Selam.

Selam selam selam selam selam.”⁵⁵

Kelime-i Tevhid ile Allah inancı açık bir dille ortaya konulmaktadır. Toplumun inanış biçimine de yer açılarak Hasan Dede indinde aslında bireylerin tanrısal değerlerine hem inanç hem de sözlü biçimlerle bağlılıklarına işaret edilmektedir. Ayrıca masal kesitinden yukarda alıntılarığımız olay, ibadeti anlatmakta. Sonuçta ibadet tanrısal değer en belirgin göstergesi durumundadır. Selam ve esenlikler kainatın öte ucuna kadar selam. Selametlik ise yalnızca Allah’tan istenilebilecek bir olgu biçimidir.

1.a.2. ŞEYTAN MELEK

“Allah ona her şeyi vermiş.

O da bunlara daima şükretmiş, bunlara da bir emanet gözüyle bakmış. Zamanla bütün düşmanları onun bu yücelikleri karşısında pes etmişler. Hepsi dost olmuşlar. Ama öyle bir düşmanı varmış ki hiç yakasını bırakmamış. Onu yenmek için bir saniye bile gözünü kırpmamış. Bu düşman şeytanmış.

Bir gün padişah yatağına çekildiği bir sırada şeytan kulağına şöyle fısıldamış.

Ey padişah! Doğduğun günden beri yanıdayım. Bir saniye olsun senden ayrılmadım ve seni kötü yola düşürmek için elimden geleni yaptım. İnsanlar kötü bir şey yaptıkları zaman senin öfkeni kamçılardım. Kamçılardım ki gözlerin dönsün ve hemen o kimseyi astırasın. Karısını kara yas içinde bırakasın. Çocuklarını yetim koyasın. Savaşlarda eline geçen hazinelerle de seni kandırmaya çalıştım. “Artık sen de bu hazineleri kendine harca” diye sana fısıldadım ama sen onları halkına harcadın. Karşına güzel cariyeler geldiği zaman yine aklını gönlünü çelmek istedim ama sen hep

⁵⁵ ZARİFOĞLU, Cahit, Yürek Dede ile Padişah, 2. bs., Beyan Yayınları, İst, 1991, s. 24

karın ve çocuklarına gönlünü verdin. Velhasıl her ne yaptımşa başaramadım. Dünyada herkesi kandırdım ama bir tek seni kandıramadım. Artık yakanı bırakıp gidiyorum.

Padişah bunları duyunca yerinden doğruldu. Büyük bir gurura kapıldı. Yani şeytan bu son oyunu ile onu mağlup etti. Ama padişah bunu anlayamadı.”⁵⁶

Şeytanın en büyük hilesini masalda padişahın yenilgisi temsili üzerinden anlatmaktadır Zarifoğlu. Nefsini şeytanın her türlü çeldirici tutumlardan korumayı yıllarca başarabilmiş bir padişahın hikayesidir bu. Fakat şeytan insan en zayıf noktasını yakalayivermektedir. Gurur. İşte padişah yıllarca şeytanın hilelerine boyun eğmemiştir ama son bir hilesinin onun nasıl alt edebildiğini görememiştir bile. Gaflet oyununu son koz olarak devreye sokan şeytanın aslında temiz inanışlı bir padişahı nasıl alt ettiği bu masal ile anlatılmaktadır.

Gurura kibre kapılmanın kötülük kavramıyla ifadesi söz konusu. İyilik kavramı meleş temsil etmektedir. Bu masalın hikayesinde de melekîyet özelliğine sahip insanın şeytanın hilesiyle nasıl beşerîyet özelliğine yaklaşırverdiği anlatılmaktadır.

“Güneş battı batacak.

Yürekdede acele hazırlandı, asayı eline aldı.

-Güzel hanımım dedi, sadece Allah’tan dileyince bol bol verir. Ancak bu kadar yük, böyle bir servet üzerimizdeyken uyursak belki başımız belada. Uyumak var uyanmamak var. Sonra Allah bize sormaz mı nettiniz diye. Onun için hemen şehre iniyorum. Fakir fukarayı toplayıp getireyim. Hepsini üleştiririm yoka yoksula da üzerimizde kalmasın.⁵⁷

Yürekdede yani Yürek Hasan aslında yoksul bir insandır. Fakat üzerinde bulunan hardal tanesi kadar bir nimetin hesabını Allah’a nasıl verebilirim endişesi ile hayatını geçirmiştir. Üzerindeki dünya nimetlerinin son kuruşuna kadar birer yük olduğu inancına sahiptir. Hal böyle olunca da masalın başında elinde avucunda bir tek devesi kalmış iken onu tanrı misafiri dostlarına kesip yedirmesi ve akabinde de

⁵⁶ ZARİFOĞLU, Cahit, Küçük Şehzade, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 2005, s. 59, 60

⁵⁷ ZARİFOĞLU, Cahit, Yürek Dede ile Padişah, 2. bs., Beyan Yayınları, İst, 1991, s.75

daha sonraları bu tanrı misafirinin padişah olduğunu öğrenmesi ve padişahın ikram ve izzeti anlatılır. Fakat bu ikram ve izzet bile Yürek Dedeyi rahatsız etmektedir. Hesabını veremeyeceği malın korkusuyla yaşamaktadır. Gece olup uykuya dalmadan ölüm endişesiyle elindeki malları tasadduk etmeyi yeğlemektedir. Ölüm korkusundan ziyade ölümden sonrasına hazırlık ve şimdiki halinin kendisine sorulacağı endişesi hakimdir. Ölüm burada bir son olarak değil, Allah'ın hesap gününün yakınlığı şeklindedir. Yürek Hasan Dede de bu gerçeğe yaşamaktadır. Ölüm anı gelmeden iyiliklerle hayatına devam edebilmek endişedir ondaki. Ölüm iyiliğe çağıran bir araç mesabesinde sadece.

1.a.4. AHİRET

“Padişah, bütün bunları yaparken bir an olsun Allah'ı hatırından çıkarmıyor ve insanlar yaptıklarından sorulacaktır. Bense bütün insanlardan sorulacağım. Çok dikkat etmeliyim, Allah'a karşı mahcup olmamalıyım, diyordu.”⁵⁸

Padişahın Allah ve ahiret inancı değersel bir düzlemde metindeki karşılığına oturmaktadır. Padişah toplumun ve bireyin hakkını gözetme konusunda hassasiyet sahibi. Bunun temel kaynağı ise ahiret inancıdır.

*

Bakalım sonu nasıl gelmiş konuşup kelime üleşmenin..?

-Şöyle yürüyüp bir su başı mı arayalım canım, yoksa suyumuz yeter deyip kalalım mı burada?

-Nasıl emredersen, istersen ben gidip bir bakayım, sen yorulma, yol arkadaşım, dünya arkadaşım..

-O nasıl bir söz hanım, Allah öte dünyada ikimizi de bir arada dilesin isterim..

-Ah pîrim orada beni ne edeceksin, yaşım başım bir hayli, bilirsin Efendimiz “cennete yaşlı kadınlar giremeyecek” demiş.

⁵⁸ ZARİFOĞLU, Cahit, Küçük Şehzade, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 2005, s. 7

-Kime demiş..?

-Yaşlı bir kadına demiş..

-Kadın ne yapmış?

-Üzülmüş.

-Sonra ne demiş Efendimiz?

-Bakmış ki üzülüyor, ilave etmiş: “Çünkü oraya herkes erkek veya kadın, gencecik olarak girecek”.⁵⁹

“Yürekdede Ayşe Nine’ye, Ayşe Nine de tabii Yürekdede’ye karşı bu denli iltifatkâr iseler muhakkak ahiret değeri vardır ve ancak bu değer yargısıyla açıklanabilir. Masalın başından sonuna kadar kendi inanç dünyalarını en temsili bir dille yaşama gayreti içersinde oldukları, hem dünyada mutluluğun ve hem de ahirette güzelliklerin yoksul ama mutlu yaşamlarında görüldüğü muhakkaktır. Zarifoğlu’nun bu denli kanaatkâr ve oldukça da teslimiyeti İslam’dan tam tekmil almış karakterler oluşturması ayrıca ahiret değerinin işnsani değer ile her an birlikte olduğu ifadesidir.

Burada ahiretin, yani ki öteki alemin mahiyetleri konusunda masal içerisinde salt bilgilendirici bir tutum yoktur ve fakat bir inanç damarı üzerinden ahiret değeri aktarılmaktadır. Sanatkârâne bir tutumla anlatılmaktadır üstelik. Çünkü çocuğa ahiret değerinden oturup saatlerce anlatsak onun bilgi dağarcığına bir anda binlerce bilgi yerleştirebilsek bir sanat eserindeki içli ve sanatlı bir anlatımın verebildiği bilinci veremeyiz. Şu halde sanattı okurun sürekli bilinç sularına yakın durmaktadır; bilgiyi önceleyen ise bilgi sularından bilinç sularına zor atlayabilmektedir diyebiliriz.

Ahiret inancının yahut da değerinin bir modern masalda bu kapasiteyle verilebilmiş olması çağımız için de şanstır. Kuru değer anlatıları ile savrulan günümüz çocuk edebiyatı ve çocuk yazarlığı için de bu örneklem mihenk taşı olmalı diye düşünüyoruz.

1.a.5. KADER

“Yürekdedeyle Ayşe Ninenin bir eşekcikleri varmış.

⁵⁹ ZARİFOĞLU, Cahit, Yürek Dede ile Padişah, 2. bs., Beyan Yayınları, İst, 1991, s.30

Çok uzun yıllar hizmet etmişler birbirlerine.

Derken, bir gün ahıra girmişler ki, eşekciğin nalları havada.

Hani ayıp olmasa, nalları dikmiş diyeceğiz.

Yürekdedeyle karısı üzölmüş yakınmış ama:

-Takdiri İlahi deyup teselli bulmuşlar. Elbet demişler gerekse bize bir yük taşıyan, Allah bir tane daha kısmet eder.”⁶⁰

Masalda eşeğin ölümüne kader değeriyle bakmaktadır Yürekdede ile Ayşe Nine. Kader onlar için değerler içerisine önemli bir yerde durmaktadır ve kader deyince tanrı inancının merkezi gibi bir telakki vardır. Ayşe Nine ile Yürek Dede zaten ellerindeki nimeti bile bekletip ellerinde bir nimetle ölmek istemeyecek kadar gelecek olan hesap gününden korkmaktadırlar. Kaldı ki ölmüş bir eşekciğin yasını uzun süre tutsunlar. Üstelik isyan içerisine girsinler Allah’a öyle mi? Bu masalda ve masalın bu yaşayan iyi karakterlerinde hiçbir zaman görölemeyecek bir fiiliyattır.

Kader derken burada, masalda, kaderci tutum ve düşünceden bahis açmak asla mümkün değildir. Kaderci tutum değildir Ayşe Nine ile Yürek Dede’nin fiiliyatı. Düşünceleri de eylemleri de her daim Allah’a hakkıyla teslim olabilmektir. Yoksa ki eline nimetler verilmiş bir aile neden hiç ellerinde bir kuruş bile nimet bekletmek istemezler ki? Kadencilik değil tam aksi gerçek bir inanmakla teslim olmaktır masal kahramanlarımızın tutumu.

⁶⁰ ZARİFOĞLU, Cahit, Yürek Dede ile Padişah, 2. bs., Beyan Yayınları, İst, 1991, s.16

2. DÜNYEVİ DEĞERLER

2.a.1. DİN

“Cahit Zarifoğlu’nun bütün eserlerinde din temelli bir algı bir düşünüş biçimi vardır. Özellikle dinî değerler bağlamında buraya örnek kesit aktarmak ve yorumlamak durumunda olsak bütün kitaplarını buraya kesit olarak aktarmak zorunluluğumuz meydana gelebilecektir. Bu sebeple dinî değer başlığının altına bütün eserlerini alabiliriz.

Özellikle çocuğun hayatiyeti konusunda dinsel tutum ve davranışı, geleneğimizin ve kültürümüzün içerisine harmanlanmış bir inanç ve değerler bütünüdür Zarifoğlu’nun çocuk eserleri.

Zarifoğlu dini tutum ve düşünüşleri çocuğun idrakine en usta en cesur sunabilmekle çok farklı bir yerde durmaktadır zaten. Çocuk edebiyatı yahut da çocuk yazarlığı dendiği zaman çocuğa ulaşması istenen metinlerin düz anlatı metinlerinden oluşmasını istemek bilinçsiz ve duyarlıksız toplum yetiştirmeyi talep etmek anlamına gelebilir kanaatimizce.

İşte bu zafiyeti Zarifoğlu en başından aşmış ve çocuk yazarlığının nirengi noktası olarak edebiyat, dil ve anlam zenginliği katmanının yanı sıra çocuğun bilinç ülkesine yönelik de iyi kelimeler üleşmek üzere büyük katkı sağlamıştır.

Kimi çocuk yazarları çocuğun dini değerler ile yüz yüze gelebilmesi halini, adeta, ideolojik çocuk edebiyatı saptaması ile tanımlamaktadırlar. Yahut da zihinlerinde oluşabilecek bir tek tanımlama tipi böyledir de diyebiliriz. Oysa ki sosyal değerler üzerinden yazmamış hiçbir çocuk yazarı yoktur. Sosyal değerler her zaman anlatının merkezini oluşturmaktadırlar. Yani ki sosyal değerler yoksa ortada bir metin de yok demektir. Şu halde sosyal değerler anlatılırken bile kişisel hayat tarzımızı ve düşünsel tutumumuzu sosyal değerler bünyesinde yazıya da taşımamız olmuyor muyuz? Elbette oluyoruz. O halde dini değerlerin de sosyal değerler gibi çocuk metinlerine aktarımı mümkündür. Hatta ki sosyal değerleri yukarıda da zikrettiğimiz gibi bir “yaşam şekli” olarak aktaranlar ile dini değerleri aktaran çocuk yazarları arasında fark bile yoktur. Çünkü her iki tip çocuk yazarı da sonuçta bize bir “yaşam şekli”nden bahis açmaktadır. O halde yaşam şekli yaşadığımız her şeyin

gemel adıdır. Ve bu düşüncelerimiz ve ideolojilerimiz doğrultusunda gelişebilen bir şeydir.

Fakat salt ideolojik tutumun çocuk metinlerinde hayatiyet bulması kanaatimizce doğru değildir. Çocuğu zedeleyici bir yazarlık tutumdur bizce.

2.a.2. DUA

“İri yarı nöbetçi Küçük Şehzade’nin destursuz kapıya yöneldiğini görünce,

-Dur bakalım, dedi. Ne bu acele şehzadem?

-Şu kâğıda önemli bir şey yazdım. Önemli olduğu kadar da büyük bir ustalıkla yazılmıştır. Şimdi yana çekil de onu koşup babama göstereyim, duasını alayım.⁶¹

Hasan Dede kollarını çemredi geldi. Nine yavaş yavaş, kutsal bir iş yapar gibi ibrikle döktü suyu Hasan Dedenin avuçlarına.

Sıra ayaklarını yıkamaya gelince Hasan Dede ibriği aldı ayaklarını yıkadı.

Doğrulduğunda nine elinde havluyla belirmişti bile yanında.

Yürek Hasan iki elini birden uzattı. Nine havluyu açıp bunların üzerine bıraktı.

Yürek Hasan havluyu alırken dua ediyordu karısına:

-Hatun, Allah senden razı olsun. Tuttuğunu altın etsin, hayretsin, sana öte dünyada güzel amellerini yoldaş etsin. Can yoldaşım, gül yanaklım..

-Eksik olma, Allah senden de razı olsun. Sana layık olamıyorum, yaşlandım, çöktüm, kusura kalma...⁶²

“Allah’a yalvardı durdu.

⁶¹ ZARİFOĞLU, Cahit, Küçük Şehzade, 1. bs., Beyan Yayınları, Gülücük Çocuk Kitapları, İst, s. 16

⁶² ZARİFOĞLU, Cahit, Yürek Dede ile Padişah, 2. bs., Beyan Yayınları, İst, 1991, s. 14

-Hakimi mutlak sensin. Mal senin, mülk senin, manâ senin. Ben günahkarı bağışla. Anamı, babamı bağışla. Ayşe kadınıma bağışla. Hakimi mutlak sensin. Mal senin, mülk senin, manâ senin...”⁶³

“-Hey ilahi dedi Yürekdede, dağların başka, sahillerin başka. Güneşi alıp götürüyorsun, karanlığı çekip getiriyorsun. Göğü yıldızlarınla donatıyorsun. Dünya şu dağların yükünü kaldırıp götürüyor da, bir kul bir günah işleyen olsa, arşı azam titriyor, senin gazabın geçinceye kadar melekler korkudan ölüyor.. Ey yüce rabbim, yarattığın bin bir böcek hakkı için, yarattığın bin bir koku hakkı için, beni bağışla, benim amellerimle tartma, bin yıl ömür versen, bin yıl senden gayrısını düşünmeden ibadet etsem verdiğin bir tek göz nurunun, bakıp alemini görebilmenin şükrünü eda etmiş olamam. Sen beni bağışlamazsan ben ne yaparım. Sen hiç kimseye muhtaç değilsin ama biz hepimiz muhtacız. Sen olmasaydın ne yapardık?”⁶⁴

“Devecik uysal uysal yanında yürüyordu Yürekdedenin.

Yürekdede:

-Devecik diyordu, pek de ısınmıştık sana. Ama senin de bizim de başımıza devlet kuşu kondu. Allah bize güzel misafirler yolladı. Onları arlamak. Boynumuza borç oldu.

Devecik boynunu eğdi, büktü, omzuyla:

-Anlaştık der gibi sahibinin omzuna vurdu.

Yürekdede deveciğin başını çevirdi güney iline.

Kabe’ye.

Bıçağı besmele ile çekip, deveciğin boynundaki tüyleri üfürerek iki yana açtı.

Bıçağı şahdamarına çaldı merhametle.

Bismillah Allahuekber.

⁶³ ZARİFOĞLU, Cahit, Yürek Dede ile Padişah, 2. bs., Beyan Yayınları, İst, 1991, s.14

⁶⁴ ZARİFOĞLU, Cahit, Yürek Dede ile Padişah, 2. bs., Beyan Yayınları, İst, 1991, s. 22

Karıcığı da oracıkta beklemiş, devecik bıçağı görmesin diye gözlerini kapamış elleriyle.

Devecik Allah'ın ayetine uygun biçimde düşmüş yanı üstüne.”⁶⁵

2.a.3. İYİ KÖTÜ

“Acep ne yapacaklar bu kantarlarla diye içinden geçiriyordu ki Şehzade, baktı ki çuvallardan kürek kürek altın elmas çıkartıp koyuyorlar kantarların kefesine.

Bir yandan tarttılar bir yandan hamal hamal taşıdılar kapıdan içeri.

Daha yarısı olmamıştı ki Şehzade eteklerini savurarak koşmaya başladı babasının odasına doğru. Kafasında ise iri iri, harlı düşünceler:

-Ne ola bu altınlar? Kimden alınıp getirilmiş? Sakın ha ondan bundan zorla belayla alınmış olmasın. Bre sakın, elimi ekmeğe değmiyor yetişmiyor diye kursağıma haram lokma atılıyor olmasın!”⁶⁶

“Hiç kimse daha bu sabah karayıldan “dünya benden sorulur” sözünü işitse itiraz edemezdi. Ve zaten bunu onun ağzından işitmeye gelmişlerdi. Oysa şimdi krallığın ikiyüzüncü kuruluş yılında şaşaa ile kutlamaya çağırانlar hiç akıllarında olmadığı halde onun etiyile doydular. Onu yediler yediler bitirmek üzereler...”⁶⁷

2.a.4. ŞÜKÜR

“Yürekdedeyle Ayşe Ninenin bir eşekcikleri varmış.

Çok uzun yıllar hizmet etmişler birbirlerine.

Derken, bir gün ahıra girmişler ki, eşekciğin nalları havada.

Hani ayıp olmasa, nalları dikmiş diyeceğiz.

⁶⁵ ZARİFOĞLU, Cahit, Yürek Dede ile Padişah, 2. bs., Beyan Yayınları, İst, 1991, s. 43

⁶⁶ ZARİFOĞLU, CAHİT, Küçük Şehzade, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 2005, s. 40

⁶⁷ ZARİFOĞLU, CAHİT, Motorlu Kuş, 2. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989, s. 84-85

Yürekdedeyle karısı üzölmüş yakınmış ama:

-Takdiri İlahi deyup teselli bulmuşlar. Elbet demişler gerekse bize bir yük taşıyan, Allah bir tane daha kısmet eder.”⁶⁸

“-Hey ilahi dedi Yürekdede, dağların başka, sahillerin başka. Güneşi alıp götürüyorsun, karanlığı çekip getiriyorsun. Göğü yıldızlarınla donatıyorsun. Dünya şu dağların yükünü kaldırıp götürüyor da, bir kul bir günah işleyen olsa, arşı azam titriyor, senin gazabın geçinceye kadar melekler korkudan ölüyor.. Ey yüce rabbim, yarattığın bin bir böcek hakkı için, yarattığın bin bir koku hakkı için, beni bağışla, benim amellerimle tartma, bin yıl ömür versen, bin yıl senden gayrısını düşünmeden ibadet etsem verdiğin bir tek göz nurunun, bakıp alemini görebilmenin şükürünü eda etmiş olamam. Sen beni bağışlamazsan ben ne yaparım. Sen hiç kimseye muhtaç değilsin ama biz hepimiz muhtacız. Sen olmasaydın ne yapardık?”⁶⁹

“- Elhamdülillah Allah bize misafir gönderdi. Hamdolsun onları ağırladık. Önlerinde Allah'ın verdiği nimetleri koyduk.

- Hamdolsun, Allah'a şükürler olsun.”⁷⁰

2.a.5. TEMSİL DİNİ KİŞİLİK

Padişah:

-Kimdir, nereden gelmektedir diye sordu.

-Padişahım dediler, Albulkadir isminde Horasanlı bir alimdir. Çok bilgili, çok keramet sahibi olduğunu söylüyorlar. Üstelik çok da gençmiş.

Padişah böyle birini duyduğu zaman onu yanına çağtırmakta hiç acele etmezmiş.

⁶⁸ ZARİFOĞLU, Cahit , Yürek Dede ile Padişah, 2. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989, s.16

⁶⁹ a.g.e., s.22

⁷⁰ ZARİFOĞLU, Cahit, Yürek Dede ile Padişah, 2. bs., Beyan Yayınları, İst., 1991, s.54-55, İst

Bu defa da öyle yapmış.

-Biraz bekleyelim, emin olalım demiş.

Aradan bir ay, iki ay derken üç ay geçmiş.

Günün birinde padişah yanındakilerle konuşurken söz dönüp dolaşıp bu genç alime gelmiş.

Yanındakilere,

-Evet demiş, eğer bu zaman içerisinde kalkıp yanımıza gelseydi, eteğimizi öpseydi, bilecektik ki bunda iş yok. Fakat madem saltanatımıza itibar etmedi, o halde biz götürür tacımızı onun ayağının altına atarız.”⁷¹

2.a.6. SUÇ VE CEZA

“-Bana bak bir daha o taraflara gidersen bacaklarını kırarım senin, kanatlarını ikiye böler dereye atarım, kaplumbağa beyinli kafanı gagalar gagalar delirim anladın mı ha!

Böyle bağırmıştı annesi küçük kırlangıca.

-Fakat anneciğim, dedi o, bildiğin gibi değil. Müthiş şeyler var orada.

-Her ne olursa olsun. Bir daha o topraklara adım atarsan beynini...

Uff amma da korkunç bu tehditler.

Küçük kırlangıç o bundan sonra o topraklara herhalde başını çevirip bakmaz, değil bir daha oralara uçmak...”⁷²

“Yürekdede:

-Destur deyip yine ayrıldı onların yanından.

Çadıra girdi.

⁷¹ ZARİFOĞLU, Cahit, Küçük Şehzade, Beyan Yayınları, Gülücük Çocuk Kitapları, s. 63, 64

⁷² ZARİFOĞLU, Cahit, Motorlu Kuş, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989, s. 8-9

-Can yoldaşım dedi, bunlar çok kıymetli misafirlere benziyorlar. Allah acıdı bize de, ağırlayalım diye bunları gönderdi. Hani bunlar da gelmeseydi, şu yola çıktığımız iki günden beri neredeyse, hani, acep Allah bizi iyice defterden sildi ve unuttu mu haşa, diye içimden geçirmeye başlayacaktım. Ne kadar günahkâr olmalıyız ki, Allah'ı hatırlamak için ya bir izzet ikram olacak, ya bir musibet, ya da bir misafir konuk gelecek..

Vay bizim halimize.”⁷³

2.a.7. PEYGAMBER

“-Bir şehrin, gece ipil ipil yanan ışıkları ne tefekkür ettirir ihtiyar bir adama?

Ne anlatmış Yürekdede, hangi tefekkürden söz etmiş, bizce bir sır.

Bakalım sonu nasıl gelmiş konuşup kelime üleşmenin..?

-Şöyle yürüyüp bir su başı mı arayalım canım, yoksa suyumuz yeter deyip kalalım mı burada?

-Nasıl emredersen, istersen ben gidip bir bakayım, sen yorulma, yol arkadaşım, dünya arkadaşım..

-O nasıl bir söz hanım, Allah öte dünyada ikimizi de bir arada dilesin isterim..

-Ah pîrim orada beni ne edeceksin, yaşım başım bir hayli, bilirsin Efendimiz “cennete yaşlı kadınlar giremeyecek” demiş.

-Kime demiş..?

-Yaşlı bir kadına demiş..

-Kadın ne yapmış?

-Üzülmüş.

-Sonra ne demiş Efendimiz?

⁷³ ZARİFOĞLU, Cahit, Yürekdede ile Padişah, 2. bs., Beyan Yayınları, İst., 1991, s. 38

-Bakmış ki üzülüyor, ilave etmiş: “Çünkü oraya herkes erkek veya kadın, gencecik olarak girecek”.⁷⁴

“Bu duygu sıcak yapar müminin kalbini mü’mine, tüm mahlukata.

Hazreti Süleyman sultan bir Peygamberdi.

Bilirdi bütün hayvanların da dilini.

İstedığı ile konuşur, dilediğini dilediği göreve yollardı.

Bütün hayvanların aralarında anlaşmalarını sağlayan, anlamlı işaretleri, hareketleri, sesleri var.⁷⁵

2.a.8. ÖĞÜT

“Haydi, neysen o ol ve fırla, dediklerimi getir. Yapımız, yaratılışımız neyi gerektiriyorsa sadece yap onu! Haa, bir şey daha, bir daha bazı insanlar gibi çatalla ve sol elinle yemek yediğini görmiyeyim. Tilki olmaya çalış yol yoldaşım. Nasıl ki ben aslan olmaya çalışıyorsam.”⁷⁶

“Uzun tartışmalardan sonra başkan kararı şu şekilde açıkladı:

-Hemen bir cankurtaran çağırın ve bu olayı bir bültenle bütün kırlangıçlara duyurun. Düşmesinle yabancıların tuzaklarına...”⁷⁷

“Peki ne yapalım.

Şunu.

Demin size gösterdiğim kartallar bana bir fikir ilham etti: Seyahat.

Bırakacaksınız tahtınızı en güvenilir bir adaminıza ve elbet diyeceksiniz ki ona, otur şu posta ve sakın ben gelinceye kadar bir yere ayrılma, ayrılırsan kaptırırız postu,

⁷⁴ ZARİFOĞLU, Cahit, Yürek Dede ile Padişah, 2. bs., Beyan Yayınları, İst., 1991,s. 30

⁷⁵ a.g.e., s.75

⁷⁶ ZARİFOĞLU, Cahit, Katıraslan, 2. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989, s.22

⁷⁷ ZARİFOĞLU, Cahit, Motorlukuş, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989, s. 16-18

oysa maksadınız başka, yerinize bıraktığınız, güvendiğiniz adamınız ortalarda dolaşır, kasları gidişir durursa, siz gelince bakarsınız ki gerçekten oturmuş tahtınıza, sizi sokmaz bile yurdunuza...”

“Yavrum bu aslan sanırım bütün aslanlardan daha yetkili bu işe. Ancak kendisine şunu söyle, sık sık denetlesin yüreğini, en ufak bir kibir görse içinde, bıraksın her şeyi, atsın kendini çöllere.”⁷⁸

2.a.9. YEMİN

“Bir yandan da kendi kendine,

-Şu kâğıt ve kamışlara, hokkaya kim olduğumu göstereceğim.

Ve azimle nohudi kâğıtların ortasına, kocaman harflerle kocaman bir Süleyman kelimesini istediği gibi güzel yazıncaya kadar gece gündüz çalışacağına kendi kendine söz vererek uğraşmaya devam etti.⁷⁹

“Doğru diyorsun doğru..

-Her biri başlıbaşına bir devletluya benzer. Bunlar andolsun ki kıymetli misafir. Sanırım her biri başka ülkenin padişahı. Allah bize acıdı da yolladı bunları.”⁸⁰

2.a.10. İSLAMLIK, GELENEKSEL VE GÖRENEKSEL DEĞERLER

Sabah.

(Sahne hafifçe aydınlanır. Sabahın alacakaranlığı. Güneş henüz doğmamıştır.

Caminin bahçe kapısından çıkarak dağılır insanlar. Anayoldan yukarı, aşağı, hamamın önünden dar sokağa veya soldan başka sokaklara giderek kaybolurlar.

Çıkanlardan biri olan İdris kahveyi açar. Külhanın ordan bir kadın gelir,

⁷⁸ ZARİFOĞLU, Cahit, Motorlukuş, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989, s. 16-17

⁷⁹ ZARİFOĞLU, Cahit, Küçük Şehzade, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 2005, s. 23

⁸⁰ Cahit Zarifoğlu, Yürek Dede ile Padişah, 2. bs., Beyan Yayınları, İst., 1991, s. 39

hamamın kapısını açar. Bugün kadınlaradır.

Sütçü İmam torunuyla camiden çıkar. Dükkanını açar. Torunu Ahmet yan sokaktan eve gider.

Anayolun yukarısından iki Fransız, bir Türk bekçi, iki Ermeni lejyonundan asker devriye kolu halinde aşağı geçip giderler.

Kahveye bir iki kişi girer. Camın kenarına otururlar. Sahne iyice aydınlanır. Gün başlar.

Bir adam gelir. Kahvenin kapısında girmeden durur. Aşağı doğru bakar, girer. Masaya yürür. Bağırarak.)

1. ADAM - (Oturmaktadır.) Otur hele, yavaş ol.

2. ADAM - (Oturmaktadır.) İşler sarpa sarıyor.

1. ADAM - Son gelenler zevk için Şerefoğlu ve Çakıroğlu köylerini maninalarıyla taramışlar.

2. ADAM - Benim esas buradaki kahpeliklere dayanacak gücüm kalmadı.

1. ADAM - Bu heriflerin niyeti bozuk.

2. ADAM - Aslan Bey'in evindeki toplantılar.

1. ADAM - (Dışardan kahvenin önüne gelen, kapıdan giren birini görerek.) Şişşt. (Gelen adam kahvenin içinde şöyle bir bakınıp çıkar. Aşağı doğru yoluna devam eder.)

2. ADAM - Derelili bu. Yabancı değil. Aslan Bey köylerden bazılarını çağırmıştı. Onlarla gelenlerden biri olmalı.

3. ADAM - Köylerde çok silah var.

2. ADAM - Hepsi dolma.

3. ADAM - Bildiğin gibi değil. Osmanlı, Fransız kısası, İngiliz, nice mavzer.

2. ADAM - Olsa bile mermi işi zor... Neyse bizim mahalleyi çağırdı Aslan Bey.

(Eğilir.) Yamanteşkilatçı...

1. ADAM - Ne diyor?

2. ADAM - Kur'an-ı Kerim'e el bastırarak hepimizden tek tek el aldı. Söz verdik. Ha demeyince kımıldamak yok. İtaat etmek gerek.

1. ADAM - Hiç kuşku yok. Ben çıkıyorum.

3. ADAM - Ben de gidiyorum. (Kalkıp çıkarlar.)

(Yoldan birileri geçer. İki kişi aşağıdan belirir. İki kişi aşağıdan belirir. Kahveye girerler. Masaya otururlar selam vererek.)

2. ADAM - Buyrun, hoşgeldiniz. Nerden böyle?

4. ADAM - Çarşıbaşından, Ermeniler Çolak Nuri'nin dükkanına el koydu. Kirkor'a borcu varmış güya. Bir yalan, iki de şahit, Fransız, Nuri'den alıp, Kirkor'a verdi.

5. ADAM - Bu kaçınıcı! Dün Bertizli Kırıcı Ali'nin katırına el koydular. Ermeni dölünün teki "benim" diye tutturmuş. Bertizli ne anlar, devriyeyle de boğuşmuş. Kışlaya götürüp kemiklerini kırmışlar, katırını almışlar.

2. ADAM - Köylü de bileylenecek.

5. ADAM - Maksatları hadise çıkarmamızı sağlamak.

2. ADAM - Aman ha, Aslan Bey "ben ha deyinceye kadar ne ederlerse karışmayın" diyor.⁸¹

....

"Yürek Hasan uyanır uyanmaz:

-Hatun dedi sessizce..

Hemen duydu ve doğruldu nine, lâilâheillallah diyerek.. Ve hemen besmeleyle kuyudan su çekti ibriği hazırladı.

⁸¹ ZARİFOĞLU, Cahit, Sütçü İmam, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 2006, s. 79-81

Leğeni getirdi.

Hasan Dede kollarını çemredi geldi. Nine yavaş yavaş, kutsal bir iş yapar gibi ibrikle döktü suyu Hasan Dedenin avuçlarına.

Sıra ayaklarını yıkamaya gelince Hasan Dede ibriği aldı ayaklarını yıkadı.

Doğruduğunda nine elinde havluyla belirmişti bile yanında.

Yürek Hasan iki elini birden uzattı. Nine havluyu açıp bunların üzerine bıraktı.

Yürek Hasan havluyu alırken dua ediyordu karısına:

-Hatun, Allah senden razı olsun. Tuttuğunu altın etsin, hayretsin, sana öte dünyada güzel amellerini yoldaş etsin. Can yoldaşım, gl yanaklım..

-Eksik olma, Allah senden de razı olsun. Sana layık olamıyorum, yaşlandım, çöktüm, kusura kalma...

-Esağfirullah esağfirullah, o ne biçim lakırdı, bir daha işitmiycem haa.

İki seccade serdiler.

Biri nde biri bir arşın geride.

Sünnetleri kıldılar iki rekat. Başlarını indirip bir müddet sessiz sessiz durdular.

Sonra Hasan Dede kalktı. Kamet getirdi. Kalın, erkek, mübarek bir sesle.

O imam oldu. Ayşe Nine cemaat..

Bir namaz kıldılar ki bedenleri de ruhları da biz diyelim arşı alada, siz deyin cennet bahçelerinin gllklerinde...

Onların yüreklerindeki ritimleri bir görebilen olsa, der ki:

-Dünya bunlardan sorulur, kainat bunlara verilmiş, ol deseler olur, yıkıl deseler yıkılır..

Namaz bitince başlarını indirip sessiz sessiz durdular. Güneş doğana dek kımıldamadılar..

Ve Ayşe Nine çorbayı ocağa koydu.

Biraz sonra başladı besmele ile karıştırmaya.

Çorba fışır fışır kaynayadursun Yürek Hasan Allah'a yalvardı durdu.

-Hakimi mutlak sensin. Mal senin, mülk senin, manâ senin. Ben günahkarı bağışla. Anamı, babamı bağışla. Ayşe kadınımı bağışla. Hakimi mutlak sensin. Mal senin, mülk senin, manâ senin...

Birlikte oturup bir kaptan çorba içtiler.

Tabağın dibini ekmekle bir güzel sünnetlediler. Sofra bezine dökülmüş ekmek kırıntılarını bir bir bulup besmeleyle ağızlarına koydular.”⁸²

“Bedende akıl yerini alır almaz, ağızdan dökülen, akla ilk gelen kelime: Eşhedü en lâ ilâheillallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhû ve rasuluhu...

Yine su yine ibrik.

Yine abdest yine namaz.

Bir kez kibleye yönelen derin dikkat, dergişik mekanın verdiği enerjilerle dolu.

Şimdi kavrayış başka.

Bakış zinde.

Namaz daha geniş.

Yürekdede öyle bir:

Allahuekber diyor Ayşe Nine bir darbe yemiş gibi sallanıyor. Deve inim inim inliyor. Bütün böcekler birden susuyor. Şehrin ışıkları tümünden kararıyor ve fakat onun üzerine doğru başka bir ışık ağmaya başlıyor.

Selam.

Selam selam.

⁸² ZARİFOĞLU, Cahit, Yürek Dede ile Padişah, 2. bs., Beyan Yayınları, İst., 1991,s. 14, ist.

Selam selam selam.

Yayıyor, sağa, kainatın öte ucuna kadar ve sola kainatın öte ucuna kadar.

Selam.

Selam selam selam selam selam.”⁸³

⁸³ a.g.e., s. 24, ist.

B. SOSYAL DEĞERLER

b.1. AİLE

“Küçük kırlangıç bu vahşi yaratığın içerdekilere kötülük yapmaya geldiğini anlayınca koşup çılgınlık atarak haber vermiş. Onlar da bu erken uyarı sayesinde düşmanlarını yakalayıp afiyetle yemişler. Kanlı dişlerini göstere göstere küçük kırlangıca teşekkür etmişler. Aman demiş küçük kırlangıç teşekkür meşekkür istemem, çekilin önümden bir an önce buradan gideyim. Annemin dizinin dibine oturayım. Bir daha dışarı çıkmayayım.”⁸⁴

“Bütün bu zaman zarfında annesi kederle dinlemiş başkanın kararını ve gözyaşlarıyla bakmış yavrusuna. Aradan tam altı yıl geçmiş. Yine milyonlarca kuş birikmiş ağaçlara. Cıvıl cıvıl kuşlar. Rekgarenk kaynaşarak toplanmışlar. Kırlanmotoru beklerken aralarında şakalaşmış, tartışmış, türlü çeşitli düşünceler ortaya atmışlar.

Hele gençler.

İstiyorlarmış ki olumlu bir karar çıksın da hepsi takınsın motorlar.

Derken..

Geliyor, nidalarıyla başlarını çevirmişler. Evet o. Ta kendisi. Kırlanmotor bu. Ama hareketleri yavaş yzlerce yıllık ağır bir tanker hurdası gibi geliyor.

Uzamanlar hemen almış etrafını. İki dakikada derken beş saatte zor hazırlamışlar raporlarını. İşte bu raporun çok kısa bir özeti:

“Vücut motoru yabancı madde diye dışarı atmak istemiş. Ancak başaramayınca etrafını sarmış. Artık motoru vücuttan ayırmak imkansız. Kullanmadığı için kanatlar gittikçe körelmişler. Motoru çıkarılsa, bu kanatlarla uçuşu imkansız. Gagalamaktan kırlanmotorun başı sersemlemiş. Beyni sulanmış. Gagasının ucu fena halde körelmiş. Ne solucan tutabilir, ne bir şey. Hele yuva yapmak için sap taşıması imkansız. Hem kuvvet kapağını gagala hem de şunu bunu taşı. Olacak şey mi? Ayrıca boynunda bazı kaslar gelişmiş. Kalınlaşmış. Bu sebeple de

⁸⁴ ZARİFOĞLU, Cahit, Motorluluk, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989, s. 10

başını sağa sola çevirme imkanı kalmamış. Yiyeceğini bulmakta, yuvasını görmekte çok zorluk çekmektedir. Kendisi motordan dolayı son derece rahatsızdır. Altı ayda on beş ay kadar yaşlanmıştır. Onu kuşlar hastanesinde tedavi altına motorunu çıkarır onu tekrar kırlangıçlaştırabilirsek belki hayatı kurtulur.”⁸⁵

“En büyük kızı bir sonrakinin paltosunu giydirmeye çalışıyor. Bir diğeri en küçüğünün düğmelerini iliklemeye, bir başkası ise yine en küçüğün ayakkabılarını giydirmiş, bağcıklarını bağlamakta.

Karman çorban olmuşlar.

Hangisi hangisinin eli ötekinin ayağı nerde belirsiz.

Tam dokuz tane çocuk.

Ooo, maşallah.

Fakat sorarsanız babaya bu kadarı da az.

-Aman diyorlarmış ona, bu kadar çokı çocuğu doyurmak giydirmek büyütmek zor.

Baba da demiş ki:

-Onlar daha dünyaya gelmeden Allah onların yiyeceklerini önceden yollar. Böyle de, esas önemlisi bunları yetiştirmek güzel güzel eğitmek. Dininden diyanetinden haberli kılmak.

İşte bunun için işine gider işinden gelir. Artan bütün vakitlerini çocuklarına ayırırmış bu baba.”

“En büyük kızı bir sonrakinin paltosunu giydirmeye çalışıyor. Bir diğeri en küçüğünün düğmelerini iliklemeye, bir başkası ise yine en küçüğün ayakkabılarını giydirmiş, bağcıklarını bağlamakta.

Karman çorban olmuşlar.

Hangisi hangisinin eli ötekinin ayağı nerde belirsiz.

⁸⁵ a.g.e., s. 16-18

Tam dokuz tane çocuk.

Ooo, maşallah.

Fakat sorarsanız babaya bu kadarı da az.

-Aman diyorlarmış ona, bu kadar çokı çocuğu doyurmak giydirmek büyütme
zor.

Baba da demiş ki:

-Onlar daha dünyaya gelmeden Allah onların yiyeceklerini önceden yollar.
Böyle de, esas önemlisi bunları yetiştirmek güzel güzel eğitmek. Dininden
diyanetinden haberli kılmak.

İşte bunun için işine gider işinden gelir. Artan bütün vakitlerini çocuklarına
ayırırmış bu baba.”⁸⁶

Oradan garip bir duyguyla kalktılar. Baba daha sıkı tutuyordu ananın elini.
Ananın kucağında Arife. Fatma Betül’le Ümmühan birer elinden tutuyorlar
Ebubekir’in. Ahmet Fehim ise iki eli de ceplerinde derin derin düşünüyor babasının
söylediklerini.

Yaşı henüz altı. Nasıl anladı babasının söylediklerini, nasıl yorumladı kim
bilir...”⁸⁷

b.2. YARDIMSEVERLİK

“En büyük kızı bir sonrakinin paltosunu giydirmeye çalışıyor. Bir diğeri en
küçüğünün düğmelerini iliklemeye, bir başkası ise yine en küçüğün ayakkabılarını
giydirmiş, bağcıklarını bağlamakta.

Karman çorban olmuşlar.

Hangisi hangisinin eli ötekinin ayağı nerde belirsiz.

⁸⁶ ZARİFOĞLU, Cahit, Motorlukuş, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989, s. 19-20

⁸⁷ ZARİFOĞLU, Cahit, Motorlukuş, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989, s. 25-28

Tam dokuz tane çocuk.

Ooo, maşallah.

Fakat sorarsanız babaya bu kadarı da az.

-Aman diyorlarmış ona, bu kadar çokı çocuğu doyurmak giydirmek büyütmek zor.

Baba da demiş ki:

-Onlar daha dünyaya gelmeden Allah onların yiyeceklerini önceden yollar. Böyle de, esas önemlisi bunları yetiştirmek güzel güzel eğitmek. Dininden diyanetinden haberli kılmak.

İşte bunun için işine gider işinden gelir. Artan bütün vakitlerini çocuklarına ayırmış bu baba.”⁸⁸

“Yürekdede böyle dedikten sonra, onlara içecek bir şeyler getirmek üzere doğrulurken dönüp onlara şöyle dedi:

-Rahat oturun, rahat edin. Farzedin ki her yan sizin mülkünüzdür. Sonra ananız olsun, yaşlı bir hatunum vardır. Sizi evladı gibi bilir.

Onlar da serbestçe oturmuşlar.

-Size bir soğuk ayran getireyim. Sonra da kalın, misafirimiz olun. Yemeği bizimle yeyin. Biz de size dua eder, teşekkür ederiz..”⁸⁹

“-Diyorum ki hanım, Allah bize acıdı da yolladı bunları, yüzümüze baktı hamdolsun, dilim varmıyor ama, gel şu bizim deveciği kesip bunlara ikram edelim. Ne dersin yastık yoldaşım, başımın sultanı?

-Vah dedi Ayşe Nine vah benim kara başım, kara yazgım. Amanın aman, ben yanmışım helak olmuşum da haberim yok. Allah sana uzun ömürler versin, benden alsın sana versin. Vah bana ki ben niye daha önce bunu düşünmedim. Dünya malı

⁸⁸ ZARİFOĞLU, Cahit, Motorlukuş, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989, s. 19-20

⁸⁹ ZARİFOĞLU, Cahit, Yürek Dede ile Padişah, 2. bs., Beyan Yayınları, İst, 1991, s. 36

dünyada hırsı benim gözümü kör etmiş de haberim yok. Vallahi kesip yedirelim, biçarelere, iyi olur, ala olur..”⁹⁰

“Güneş battı batacak.

Yürekdede acele hazırlandı, asayı eline aldı.

-Güzel hanımım dedi, sadece Allah’tan dileyince bol bol verir. Ancak bu kadar yük, böyle bir servet üzerimizdeyken uyursak belki başımız belada. Uyumak var uyanmamak var. Sonra Allah bize sormaz mı nettiniz diye. Onun için hemen şehre iniyorum. Fakir fukarayı toplayıp getireyim. Hepsini üleştirelim yoka yoksula da üzerimizde kalmasın.”⁹¹

b.3. EĞİTİM BİLGİ

“-Dinle yavrum dedi anne kırlangıç, bu anlattıkların, yani sürat, insanlar için olabilir, ama bizim için değil. Biz zaten hiç zaman öldürmeyiz. Her şey binlerce binlerce yıldır hepimiz için aynı hızla, aynı zamanda yapılır çatılır. Geriye bir şey kalmaz ki fazla zamana ihtiyacımız olsun.”⁹²

“En büyük kızı bir sonrakinin paltosunu giydirmeye çalışıyor. Bir diğeri en küçüğünün düğmelerini iliklemeye, bir başkası ise yine en küçüğün ayakkabılarını giydirmiş, bağcıklarını bağlamakta.

Karman çorban olmuşlar.

Hangisi hangisinin eli ötekinin ayağı nerde belirsiz.

Tam dokuz tane çocuk.

Ooo, maşallah.

Fakat sorarsanız babaya bu kadarı da az.

⁹⁰ ZARİFOĞLU, Cahit, Yürek Dede ile Padişah, 2. bs., Beyan Yayınları, İst, 1991, s.40

⁹¹ a.g.e., s.75, ist

⁹² ZARİFOĞLU, Cahit, Motorlukuş, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989, s. 14

-Aman diyorlarmış ona, bu kadar çokı çocuğu doyurmak giydirmek büyütme zor.

Baba da demiş ki:

-Onlar daha dünyaya gelmeden Allah onların yiyeceklerini önceden yollar. Böyle de, esas önemlisi bunları yetiştirmek güzel güzel eğitmek. Dininden diyanetinden haberli kılmak.

İşte bunun için işine gider işinden gelir. Artan bütün vakitlerini çocuklarına ayırırmış bu baba.”⁹³

“Yani önüne gelen herkes, içine bakar bakmaz kendini görüyormuş. Bu kadarla kalsa iyi. Yaa? Bir de aynanın üstüne yazı koymuşlar iri harflerle. İnsan aynada, demir parmaklıkların arasında kendini görür görmez gözleri bu yazıya ilişıyor ve hemen okuyormuş.

-İŞTE ŞİMDİ DE DÜNYANIN EN YIRTICI HAYVANINI İZLİYORSUNUZ!

Babacığım ne demek bu?

-Şu demek ki evlatlarım dünya yüzünde insandan daha zalim daha öldürücü daha vahşı başka bir mahluk yoktur.

-Fakat babacığım, diye itiraz ediyorlar ki Ümmühan ile Abdurrahman başlarının üzerinde uzun uzun saçlı bir şeyler gördüler. Meğer arkadarına bir grup yabancı turist gelmiş, onlar da kendileriyle birlikte aynaya bakıyorlar.

Baba onların da şaşırdığını ama yazıyı okuyamadıklarını görünce güzel bir İngilizce ile onlara tercüme etti yazıyı.

Turistler katıla katıla güldüler.

Hepsi de

-Orrayt orrayt diyor ve başlarını sallıyorlardı, evet anlamında.

⁹³ a.g.e., s. 19-20

Kenara çekilip bir sıranın üzerine oturdular. En küçükler büyüklerin kucağında.

Baba başladı masal anlatır gibi tarihi anlatmaya. Yakın tarihi uzak tarihi. Diyordu ki:

-İşte şöyle şöyle tuzaklar kurdu insanlar insanlara.

Şöyle oyduklar Müslümanların gözlerini, şöyle şöyle doğradılar onları, şöyle şöyle astılar, çöl kumlarının yakıcı kucağına, yırtıcı kaplanların dişlerine attılar.

Şimdi anlıyor musunuz şu demir kafesinin içindeki aynanın dilini?

Başlar evet demek için sallandı.

Oradan garip bir duyguyla kalktılar. Baba daha sıkı tutuyordu ananın elini. Ananın kucağında Arife. Fatma Betül'le Ümmühan birer elinden tutuyorlar Ebubekir'in. Ahmet Fehim ise iki eli de ceplerinde derin derin düşünüyor babasının söylediklerini.

Yaşı henüz altı. Nasıl anladı babasının söylediklerini, nasıl yorumladı kim bilir...

Mekki ise birden fırladı, yerden bir taş kaldırıp bütün gücüyle aynaya fırlattı.

Dört yaşındaki bir çocuğun bütün attığı taş ne olacak! Elbette kırılmadı ayna ama Mekki büyüyünce zalimleri göstermeyen bütün aynaları kıracak tuz buz edecek.”⁹⁴

“Yürekdede destur dileyip yanlarından ayrıldı.

Çadıra girdi.

-Hanım dedi gelenler aç mı aç. Zavallılar hem susamışlar hem acıkmışlar. İlk susuzluklarını bir giderelim. Kırbaylan soğuk su getirdiğimiz amma da isabetli olmuş. Hemen götüreyim.

Yürekdede bir koşu tası da alıp, kırbayla götürmüş suyu.

⁹⁴ ZARİFOĞLU, Cahit, Motorlukuş, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989, s. 25-28

Doldurup verince koca tası, baştaki bey neredeyse yarısını bir dikmeye, diğer yarısını da bir dikmeye, geri kalanını da bir dikmeye derken, suyu üç dikmeye bitirmiş...⁹⁵

b.4. ZENGİNLİK

“Bir padişahın bir tek bir tane, bir oğlu varmış.

Güzel huylu imiş bu şehzade.

Kendi kendine şöyle dermiş:

-Babamın sahip olduğu mülk ne kadar da çok. Uçsuz bucaksız topraklar, sonu gelmez denizler, sayısız göl. Ya sarayları, hanları, hamamları? Hele yaptırdığı mescitler, camiler, tekkeler?

Küçük Şehzade padişah babasının sahip olduğu daha nice malı mülkü düşündükten sonra içinden şöyle demiş:

-Ne kadar harcarsak bitmez bunlar. Bu yüzden de elime ne geçerse har vurup harman savurayım.

Ve başlamış eline geçenleri har vurup harman savurmaya.”⁹⁶

“Saray binalarının ortasında kalan avlunun kapılarını andırır büyüklükte bir kapısı vardı.

İki kanadı da ardına kadar açık duruyordu.

Buradan iç avluya bir atlı bölüğü giriyordu.

Arkalarında ise peş peşe yüklü katırlar ve develer.

Bir deve bir katır, bir deve bir katır derken derken avlu bunlarla doldu.” Cahit Zarifoğlu, Küçük Şehzade, Beyan Yayınları, Gülücük Çocuk Kitapları, s. 36, ist.

⁹⁵ ZARİFOĞLU, Cahit, Yürek Dede ile Padişah, 2. bs., Beyan Yayınları, İst, 1991, s. 37, ist.

⁹⁶ ZARİFOĞLU, Cahit, Küçük Şehzade, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 2005, s. 7

.... “Acep ne yapacaklar bu kantarlarla diye içinden geçiriyordu ki Şehzade, baktı ki çuvallardan kürek kürek altın elmas çıkartıp koyuyorlar kantarların kefesine.

Bir yandan tarttılar bir yandan hamal hamal taşıdılar kapıdan içeri.

Daha yarısı olmamıştı ki Şehzade eteklerini savurarak koşmaya başladı babasının odasına doğru. Kafasında ise iri iri, harlı düşünceler:

-Ne ola bu altınlar? Kimden alınıp getirilmiş? Sakın ha ondan bundan zorla belayla alınmış olmasın. Bre sakın, elimi ekmeğe değmiyor yetişmiyor diye kursağıımıza haram lokma atılıyor olmasın!

Varayım padişah babama bu konuda bir sual açayım...

Büyük hole çıkınca büsbütün hızlandı.

Kapıdaki nöbetçi Şehzade’yi öyle püfür püfür eserek gelirken görünce, arkasındaki padişah kapısını şöyle acele göz ucuyla bir denetleyerek ayaklarını sıkı sıkı yere bastı. Palalı kolonu şöyle hafifçe gövdesinden araladı.

-Bana mı bütün bu tedbirler, diye bağırdı Şehzade.

Nöbetçi Şehzadem, affola, bir gaflettir oldu. Nasıl desem, öyle bir gelişin vardı ki..

-Elbette.

-Hayırdır inşallah.

-Hele sen önümden çekil, beni lafa bağlama. Çok önemli, hemen babam padişaha bir soru açmam gerek.

-Şehzadem.

-hele destur nöbetçi ağa, hele çekil!

Deyip hamle etti Şehzade amma ne mümkün..

-Kimseye ruhsat yok, sana bile, dedi nöbetçi., koca gövdesiyle taa aşağıya Şehzadenin yüzünün yanına kadar eğildi.

Şehzade topuğunu yere çaldı.

-Avluda yük yük altın mücevherat var! Nereden bunlar?

-Nereden olacak, ordan buradan, dosttan düşmandan, kimi fütuhattan kimi saadetten. Kimi zekat, kimi aşır kimi öşür. Ve de kimi haraç..

-Haraç ha!

-Elbet!

-Haraç hak mı?

-Nail hak?

-Şöyle hak! Mesela. Şöyle..

-Nasıl nasıl? Hele çabuk de!

-Şöyle hak. Mesela. Mesela küffar üzerimize hamle eyledi.

-Hamle eyledi.

-Ama biz hamleyi hop diye durdurduk, ezdik, yürüdük, bastık tokadı.

-Yürüdük bastık tokadı.

-Gürzü baltayı başının üzerinde havalandırdık.

-Ya Allah!

-Varol Şehzadem, amma kafir aman diledi, canımı bağışla dedi.

-O da bir öldürmektir, hemi de diriltmektir, aman verdik gitti.

-Varol Şehzadem bağışladık gitti...

-Bıraktık gitti mi, iş bitti mi?

-Hayır bitmedi, ona, seni bağışladık gitti dedik ama işi böyle bitirdik. Dedik ki, bağışladık gitti hayatını, malını mülkünü, karını, çoluk çocuğunu, ırzını namusunu, amma şartlarımız var.

-Emret der kafir, biz de emrederiz. Deriz ki:

-Bir daha baş kaldırıp densizlik etmeyeceksin.

-Hay hay der.

-Hay hay ama, her yıl şu kadar yüz bin altın akçe haraç vermezsen hay hay may hay yok..

O zaman şöyle der:

-Bütün varımı yoğunu vereyim. Her yılki hasadımızın buğdayımızın arpamızın tümünü vereyim.

-Yoo deriz, hepsi olmaz. Bizde zulüm yok. İhtiyacın kadarını ve fazlasını alıkoy. Bize yılda iki yüz bin altın akçe ver yeter.

Dünden razı.

Ve her yıl verir.

Ne zamana kadar? Tekrar bitleninceye kadar.

-Bitlenmek ne demek, adamları aç fakir bıraktık, yoksulluktan mı bitlendiler?

-Hayır Şehzadem öyle değil. Burada bitlenmek, yeniden canlanıp kanlanmak demektir. Yani bit, kanlı canlı gövdeler dururken sıskalara, kırık kurruklara gitmez.

-Kirrik kurruk da ne demek?

-Emin olun Şehzadem ben de bilmiyorum, dilime öyle geldi..

-E haydi lafı bağla..

-İşte küffar bitleninceye kadar verir haracı. Sonra, dediğim gibi bitlenince, haraç vermek nefesine ağır gelmeye başlar. Verdiği sözü de unuttur. Haracı keser..Nasihat da kâr etmez. O zaman..

-O zaman!

-İşte O zaman kellesi uçar..

-Uçsun gitsin. Peki: demek böyle.. Fena değil, fena değil.

Şehzade elini çenesine atıp bir dolandı. Sonra tekrar nöbetçinin yamacına dikildi..

-O altınları bir kapıdan geçirip götürüyorlardı. Orası neredir?

-Oraya hazine derler Şehzadem. Hazine dairesi. Gördüğün onun kapısıdır.

-Hazine dairesi, iyi güzel de kimin bu? Sakın tümü babamın olmasın?

-Bre Şehzadem, başka kimin olur? Mal onun, mülk onun, kullar onun değil mi?

-Yaa? Mal, mülk, kullar demek hepsi babamın. Rızkı, harı, şerri de o mu yaratır?

-Aman Şehzadem, haşa bin kere haşa. Sözün gelişi o. Sen öyle üstüne basa basa söyleyince, haşa, elbet öyle değil.

-Yaa, sözün gelişi öyle. Dil söyleye söyleye, dil de (gönül de) inanmasın sakın Allah muhafaza:

-Bir şey daha. Onca zaman seyrettim, hep içeri giriyordu para, peki hiç çıktığı yok mu paranın?

-Çıkmaz olur mu? Ama o durduğun yerde bin yıl dursan, o kapıdan tek altın liranın çıktığını göremezsın.

-Öyle mi? Bu ne hikmet, bu ne iştir?

-Öyle Şehzadem öyle. Orası giriş kapısı. Şunu iyi bil ki o bir tek giriş kapısına mukabil kırk bin tane çıkış kapısı var. Ama hiçbir saray içine açılmaz. Hepsi dışarıya, kullaradır.

-Yaa? Demek öyle.

-Evet Şehzadem. O kırk bin kapıyı sana bir bir sayayım ister misin?

-Her biri bir başka şey için midir?

-Elbette.

-Bir tanesini söyle hele.

-Ülkenin her neresinde olursa olsun, bir çocuk yetim kalsa, onu anında tespit edip maaşa bağlamakla görevli memurlara yolluk kapısı.

-Pes dedi, Şehzade. Yüreğimi titrettin! Ötekileri de bir bir anlattın bil.

Bunu der demez yanaklarını elleriyle avuçladı, başı eğik, düşünceli adımlarla ağır ağır odasına yollandı.

Baktı ki dadısı odayı derleyip toplamış, kapının önünde el bağlamış kendini bekler. Yaklaşıp dadısının elini öptü. Dadısı:

-Öğrendin mi diye sordu.

-Neyi?

-Rüyada çoban köpeğinin sırtında seyahat etmeyi.

-Ha evet öğrendim.

-Çok merak ettim, bana da der misin?

-Elbet. Elbet, rüyada çoban köpeğinin sırtında seyahat etmek, adil bir padişahın hazinesinin bir giriş kapısına mukabil kırk bin çıkış kapısının bulunması demekmiş.

-Vallahi bir şey anlayamadım, dedi dadısı..

Elini çenesine atıp, ağzını büzerek kuşkulu bakışlarla, gülümseyip duran küçük şehzadeye baktı.⁹⁷

⁹⁷ZARİFOĞLU, Cahit, Küçük Şehzade, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 2005, s. 40,41,42

b.5. MUTLULUK

“Burhanettin hiç istifini bozmadı.

Böyle eğlenip gidecekti annesiyle.

-Bayılıyorrum senin bu hallerine, dedi annesine.

-Edepsiz, dedi annesi gülerek sevgiyle...”⁹⁸

*

Mutluluk ifadesi kimi zaman Burhanettin’in annesinin ifade şekliyle tezahüt edebilmektedir. Kimi zaman bir jestle, bir bakışla, bir hüznün ifadesiyle, kimi zaman ise kişinin kendisini koyverdiği gülmelerle.

*

Bugün tabiat ne kadar güzel.

Kuşkusuz hergün böyle bu.

Ama güzelliği görmek her zaman mümkün değil. Bakmasını bilmek gerek. Acılara, hastalığa ve yorgunluğa rağmen bakılabilir. O zaman güzelliğin içinde bütün bunlara da iyi gelen bir düşünce olduğu görülür. O "düşünce"yi bir kere ellerine geçirmiş olanlar başlarına gelen bütün sevinçlerin ve acıların külfetine daha kolay katlanabilirler. Mutluluk da tahammül ister. Onu da iyi anlamalı.⁹⁹

*

“Yürek Hasan doğma büyüme bu köyde, genç karısı da öyle, yazın yaylaya kışın köye, böyle bir hayat içerisinde yaşamışlar, köyün sağlam bir insan damarı olmuşlar.

Yaş yirmi otuz, kırk elli, altmış yetmiş derken gelmiş seksene.

Hep aynı hayat. Hep aynı göç. Fakat ne bıkkınlık doğmuş içlerinde, ne bir değişiklik olmuş dünyalarında.

⁹⁸ZARİFOĞLU, Cahit, Motorlukuş, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989 s. 33

⁹⁹a.e.g., s. 6

Ancak hep kemâl bulmuşlar. Yücelmişler.

Yürek Hasan, Yürek Hasan olarak kalmış.

Karısı ise, daima, gencecik bir gelinden söz eder, Yürek Hasan'ın Ayşe'si..

Bu günlerde sekseninci senesinin baharındalar.

Köye öyle bir gelmeye başlamış ki yaylanın kokusu, bu yıl yaylaya ilk kez gidecek olan yeni doğmuş bebeler bile başlarını o yönden başkasına çevirmiyor.

Koyunlarda köpeklerde keçilerde develerde anlaşılır bir huzursuzluk var.

Gelin süt dolu bakracı düşürüyor elinden.

Çocuğun ayağı takılıyor.

Baba bağırıyor, anne üzülüyor.

Bir sabah ilk kafil toplanıp yola çıktı.

Başlarında köyün insan mı insan Müslüman mı Müslüman ağası.

Yürek Hasan'la karısı Ayşe nine sonraki kafileye kaldılar.

Ayşe ninenin nefeis daralmıştı yine.

Ha bu kafileye ha o kafileye derken bütün köy boşaldı ama Yürek Hasan Dedeyle karısı Ayşe Nine köyde kaldı.

İlkin biri hastalandı sonra öteki.

Kader kısmet işte.

Derken bir gün ikisi de iyice şifa buldu. Ayağa kalktılar.

-Hatun ne dersin, yarın çikalım mı yola, diye sordu Yürek Hasan.

-Beyciğim dedi Ayşe Nine, sen ne nasıl emreder nasıl münasip görürsen, benim için güzel olan o.

-Sultanım o ne biçim lakırdı, sen ne arzu edersen benim arzum da o.

-Allah ömrünü hayırlı kılsın beyim efendim, ben de arzu ne gezer, ben sana uydum, senin ağzına bakarım..

İşte ne zaman birlikte bir iş tutacak olsalar, tam evli oldukları şu altmış beş yıldır hep öyle konuşur, çoğu zaman da böyle birbirlerinin gönüllerini hoş tutmak için gayret etmekten, yapacakları işi unuturlarmış.

Nitekim bugün de sözün, yaylaya yola çıkmaktan açıldığını unutmuşlar.

Birbirlerine tatlı nükteler yapıp tatlı nazlar yapmışlar.

Ertesi gün:

-Sevgili hatunum, ne dersin, havalar bira acayip ısındı, rutubet bizi kahredecek. Yola çıksak mı..

-Beyciğim dedi Ayşe Nine, sen nasıl emredersen benim için münasip olan o..

-Hımmm, dedi Yürek Hasan, yarın sabah namazıyla birlikte yola çıkılacak. Bugün hazırlığımız biiznillah bitmiş olacak.

-Ah ne iyi olacak ded, Ayşe kadın.

Böylece bir odadan ibaret olan evlerinde bir gece daha uyudular.

Güzelce uyudular, güzelce sabahladılar.

Yürek Hasan uyanır uyanmaz:

-Hatun dedi sessizce..

Hemen duydu ve doğruldu nine, lâilâheillallah diyerek.. Ve hemen besmeleyle kuyudan su çekti ibriği hazırladı.

Leğeni getirdi.

Hasan Dede kollarını çemredi geldi. Nine yavaş yavaş, kutsal bir iş yapar gibi ibrikle döktü suyu Hasan Dedenin avuçlarına.

Sıra ayaklarını yıkamaya gelince Hasan Dede ibriği aldı ayaklarını yıkadı.

Doğrulduğunda nine elinde havluyla belirmişti bile yanında.

Yürek Hasan iki elini birden uzattı. Nine havluyu açıp bunların üzerine bıraktı.

Yürek Hasan havluyu alırken dua ediyordu karısına:

-Hatun, Allah senden razı olsun. Tuttuğunu altın etsin, hayretsin, sana öte dünyada güzel amellerini yoldaş etsin. Can yoldaşım, gül yanaklım..

-Eksik olma, Allah senden de razı olsun. Sana layık olamıyorum, yaşlandım, çöktüm, kusura kalma...

-Estağfirullah estağfirullah, o ne biçim lakırdı, bir daha işitmiycem haa.

İki seccade serdiler.

Biri önde biri bir arşın geride.

Sünnetleri kıldılar iki rekat. Başlarını indirip bir müddet sessiz sessiz durdular.

Sonra Hasan Dede kalktı. Kamet getirdi. Kalın, erkek, mübarek bir sesle.

O imam oldu. Ayşe Nine cemaat..

Bir namaz kıldılar ki bedenleri de ruhları da biz diyelim arşı alada, siz deyin cennet bahçelerinin güllüklerinde...

Onların yüreklerindeki ritimleri bir görebilen olsa, der ki:

-Dünya bunlardan sorulur, kainat bunlara verilmiş, ol deseler olur, yıkıl deseler yıkılır..

Namaz bitince başlarını indirip sessiz sessiz durdular. Güneş doğana dek kımıldamadılar..

Ve Ayşe Nine çorbayı ocağa koydu.

Biraz sonra başladı besmele ile karıştırmaya.

Çorba fışır fışır kaynayadursun Yürek Hasan Allah'a yalvardı durdu.

-Hakimi mutlak sensin. Mal senin, mülk senin, manâ senin. Ben günahkarı

bağışla. Anamı, babamı bağışla. Ayşe kadınımı bağışla. Hakimi mutlak sensin. Mal senin, mülk senin, manâ senin...

Birlikte oturup bir kaptan çorba içtiler.

Tabağın dibini ekmekle bir güzel sünnetlediler. Sofra bezine dökülmüş ekmek kırıntılarını bir bir bulup besmeleyle ağızlarına koydular.¹⁰⁰

*

Yürek Hasan Dede'nin ve Ayşe Nine'nin mutluluklarının altında yatan en başat sebep bir kere tevekküldür. Onlar her hal ü kârda Allah'ı anmaktaları Allah'a yönelmekteler, O'nu tesbih ve başka merci ve kudretli şeylerden tenzih etmekteler.

Güler yüzlü ve şefkatli olmayı temel dini değerlerinin içtenlikle bağlılıklarının eseri olduğunun farkındalar aslında. Yarın için kendilerinin kusurlu olarak Allah'ın huzuruna çıkıvereceklerinden an be an içleri titriyor. Ama Allah'tan sakındıkları ölçüde yüzlerine bir tebessüm vuruyor, içlerine bir huzur bir rahatlama bir aydınlanma...

Şükür, ibadet, taat, Allah'a güven, samimiyet, teslimiyet, ahenkli bir hayat küçük bir toplumsal hayatı temsil ediyor. Büyültülmüşüne toplum diyoruz. Yani aile. Bir ailenin yaşadığı ahenkli bir işleyiş, yani mutluluk büyük bir toplum kadar etkili ve en küçük toplum üyesi. Dalga dalga büyüdükçe topluma dönüşen bu yapı, yani aile, ancak bu niteliklerle gerçekleşebileceği izlenimini veriyor yazar.

Onlar her şeyde dua ettiler. Birbirleri için ve ümmet için ve kendi toplumları için.. Masaldaki dualarıyla şöyle dediler her zaman: “Hakimi mutlak sensin. Mal senin, mülk senin, manâ senin. Ben günahkarı bağışla. Anamı, babamı bağışla. Ayşe kadınımı bağışla. Hakimi mutlak sensin. Mal senin, mülk senin, manâ senin...”

İşte bu tam da mutluluğun kalbine kalbine ilerleyebilen dua ve sesleniş biçimi.

“Sonra oturup bir kaptan çorba içtiler.

Tabağın dibini ekmekle bir güzel sünnetlediler. Sofra bezine dökülmüş ekmek

¹⁰⁰ ZARİFOĞLU, Cahit , Yürek Dede ile Padişah, 2. bs., Beyan Yayınları, İst, 1991, s. 8-9-10-11-12-13-14-15

kırıntılarını bir bir bulup besmeyle ağızlarına koydular” cümleleri de aile bireylerinin bir arada yaşama biçimleri bakımından ilginç benzetmelerdir. İfade gücüdür bu daha doğrusu. Zarifoğlu bize bereketin ve saadetin adresini göstermektedir. Bir arada artık toplumlarımızın ve ailelerimizin yemek yemeyi bile unuttukları modern dünyada böylesi bir mutluluğun aile bireyleri tarafından yakalanıp yakalanamayacağı ise soru işareti olarak kalmaktadır. Onlar birlikte bir kaptan çorba içebilen iki güzel insandır, diyor yazar. Onlar modern marazlara müptela değildiler ve mutluydular. Onlar sofralarına dökülen ekmek kırıntılarını alıp yiyorlardı, diyor. İşte bereketin ve nimete saygının değersel ifadesidir bunlar da. Modern dünyada bir arada, aynı kaptan yemek yemenin de sofralarda artan nimetlerin temizlenmesinin de gülünç karşılanmasıdır insanlığı kötü bir tüketim ve suursuzluğa iten şey.

Yazarın bir arada yaşayabilecek bir aile tipini sunuşu biraz da geleneksek bir aile tipidir, üstelik tarihi bir masal yapısı var Yürekdede ile Padişah’ta. Peki fakat bu kesinlikle bizim hemen birkaç on yıl öncesi aile tiplerimizin yapısına ve niteliklerine de çok benzemektedir. Atlamadan aile yapılarımızı ve toplumsal duruşumuzu yeniden kontrol etmemiz gerek, diyor belki de yaar. Çocuk dimağına bunu en net ifade ile yani bu masal örneğinde böyle anlatmak istiyordur. Bereketi, yüce gönüllülüğü, saygı, huzur, kardeşlik ve sevgiyi; modern savrulmalara meydan bırakmadan...

b.6. BİRLİKTE YAŞAMA (BİR ARADA YAŞAMA/TOPLUMSALLIK)

“Birbirleriyle besleniyorlar, birbirlerini kovalıyor, birbirleriyle yan yana oturuyor, birbirleriyle yalnızlıklarını gideriyor ve birbirlerinden kuvvet alarak devam ediyorlar. İnsanlar da böyle değil mi?

Onlar da kimi birbirlerini görmeden duramaz, hasret gidermek için nice çöllere aşar, kimi birbirlerinin kanını döker hatta içer. Et ve kemikten yapılmış bu mükemmel kutuların, yeryüzünde kimi böbürlenerek, kimi yaradanın azamatini hissedip korku ve umutla büzülerek yürüyüşleri, onların tepelerinde uçan kanatlılar için hiç de sır değil. Binlerce yıldan beri onları tanıyor ve izlemeye devam

ediyorlar.”¹⁰¹

Toplumsal yaşamının tam fotoğrafını çekiyor Zarifoğlu burada. Kimi birbirinin kanını döker, kimi yaradanını bilir şükreder, böbürlenmez birbirine saygı duyar, kimi korku ve umut arasındadır kimi yeryüzünü kendisi yaratmışçasına kibirlidir. Balıkların insanlarla benzeştirilmesi bilinçli bir örneklem sunma işi gibi duruyor. Çocuk zihnine en kestirme yerden iletilebilecek bir toplumsallık ve ahlaki değerler iletisi sunulmaktadır.

Balıklar sürüler halinde yemlenmeye çıkmışlar. Ve büyük balık sürülerinin açık ağızlarına doğru yüzdüklerini nice sonra fark ediyor, kaçmak için çarkediyor, bir süre sonra geriye ne kadar kalabilmişlerse, o mevcutla toplanıp yine bir arada kendilerinden küçük sürülerin yolunu gözlüyorlar.

Serçelerin bazen bini bir araya geliyor.

Yakınlarında olmak bir felaket. Adeta birbirleriyle dalaşıyorlar. Bir tören olmalı bu. Sonra geldikleri gibi gidiyorlar. Ama değişen bir şey yok. Aynı şey bir kaç yüz metre ilerde yine devam ediyor.¹⁰²

“Kırlangıçların mahallesinde acayip bir kalabalık var bugün. Kayaların, taşların, ağaçların başları tepeleme kuş dolu. Hepsi kırlangıç olsa iyi. Serçeler öyle bir sarmışlar ki etrafı, göz gözü görmüyor. Kartallar bile duymuşlar haberi. Taa tepelerde yatmışlar sürekli rüzgarların üzerine, biraz da erken çıkmışlar evden, saatlerden beri süzülüp duruyorlar.”¹⁰³

“-Dinle yavrum dedi anne kırlangıç, bu anlattıkların, yani sürat, insanlar için olabilir, ama bizim için değil. Biz zaten hiç zaman öldürmeyiz. Her şey binlerce binlerce yıldır hepimiz için aynı hızla, aynı zamanda yapılır çatılır. Geriye bir şey kalmaz ki fazla zamana ihtiyacımız olsun.

-Yine de anneciğim ben bunu kuşlar meclisine götürmek istiyorum.

-Peki demiş annesi, götür kuşlar meclisine. Ama korkarım onların vereceği karar senin aleyhine olsun..

¹⁰¹ ZARİFOĞLU, Cahit, , Serkçekuş, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989, s. 17

¹⁰² a.g.e., s. 34

¹⁰³ ZARİFOĞLU, Cahit, Motorlukuş, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989, s. 7

Böylece küçük kırlangıç, yeni adıyla Kırılanmotor, meseleyi kuşlar meclisine götürmüş bir dilekçe ile. İşte o gün kuşlar meclisi toplanıp karar verecekmiş. Sebebi buymuş onca kalabalığın..

-Ne öneriyorsun bize diye sordu Kırlangıçların başkanı, toplanan milyonlarca kuşun önünde.

-Efendim, otokuşlarla bir anlaşma yapıp, bütün kırlangıçlara motor takılmasını öneriyorum.

Hararetle tartışmalardan sonra başkan kararı şöyle açıkladı:

-Kırılanmotorun motoru vücuduna sıkıca bağlanıp çıkarmaması için mühürlenecek. Hiç kimseye motor takılmayacak. Aradan altı ay geçecek. Tam altı ay sonra onu yine burada, bir kere daha izleyeceğiz. İşte o zaman bir rapor düzenleyecek ve buna esas kararımı vereceğiz. Acele işe şeytan bulaşır. Bakalım ne diyecek zaman denen öğretmen.

Kırılanmotor da diğerleri de memnun kalmış bu karardan.”¹⁰⁴

*

Kırılanmotorun öykünmecî tavrı, başka özellikleri olanlara benzeme tutkusu, toplumsallık merkezli yaşamak ve ait olduğu yerle irtibatı reddetmekle başlıyor. Anne kırlangıcın merhamet dolu tavsiyeleri nafi. Kendi grubuna başka grubu, toplumsal bir yapıyı tercih etmekte ve yeni hayatını görmemişlik edasıyla karşılamakta. Yazarın ifade ettiği gibi toplumsal tiksintiyi bir başka toplumsal hevesle bakalım örtebilecek mi? zaman denen öğretmen bakalım ne diyecek işin sonunda?

*

“Yalnız yılanlar mı, yalnız karayılanlar mı, hayır o topraklardaki bütün hayvanlar alelacele nelerini alabilirlerse yanlarına, çoluk çocuklarını, hastalarını, yaralılarını toparlayıp uzaklaştılar.”

“Yorgun argın girişmişler karıncalar, köstebekler, minik serçeler, tarla fareleri, yılanlar, çıyanlar, akrepler, uç uç böcekleri, arılar, tavşanlar, civardaki taş

¹⁰⁴ a.g.e., s. 14-15

ocaklarından beyaz mı beyaz mermerler taşımaya...”¹⁰⁵

“Milyarlarca hayvan gördü. Binlerce karısı, torunları, oğulları, kızları.. Milyarlarca karınca, arı, tavşanlar, akbabalar, kartallar.”¹⁰⁶

b.7. AKILLILIK

“Küçük kırlangıç bu vahşi yaratığın içerdekilere kötülük yapmaya geldiğini anlayınca koşup çığlıklar atarak haber vermiş. Onlar da bu erken uyarı sayesinde düşmanlarını yakalayıp afiyetle yemişler. Kanlı dişlerini göstere göstere küçük kırlangıca teşekkür etmişler. Aman demiş küçük kırlangıç teşekkür meşekkür istemem, çekülin önümden bir an önce buradan gideyim. Annemin dizinin dibine oturayım. Bir daha dışarı çıkmayayım.”¹⁰⁷

“-Ah kralım, öyle bir yerde oturuyorsunuz ki burada yağ bağlamadan aptallaşmadan oturmak gurura kapılıp Allah’ın güzel kullarını incitmemek ne mümkün. Eh bunun da beynin yağlanmasıdan başka yok bir izahı.. Yok yok amma krallık odur ki bunu ne kendine diyeceksin ne de belli edeceksin başkasına... Maazallah çok tehlikeli...”¹⁰⁸

b.8. ÖRNEK OLMA

“Padişah kendi kendine yüreğinden şöyle geçirmiş:

-Yürekdede, Yürekdede hele bir gel bakalım, bizi yüreğinle perişan ettin. Bende karar bırakmadın. Seni gördüm de kendimden utandım. Senin tırnağın olamam ama, bir gel bakalım, bir gel hele şehre, bakalım sende bizim için daha ne dersler, ne hikmetler var.”¹⁰⁹

¹⁰⁵ ZARİFOĞLU, Cahit, Motorlukuş, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989s. 64

¹⁰⁶ a.g.e., s. 78

¹⁰⁷ ZARİFOĞLU, Cahit, Motorlukuş, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989, ist, s. 10

¹⁰⁸ a.g.e., s. 42

¹⁰⁹ ZARİFOĞLU, Cahit, Yürekdede ile Padişah, 2. bs., Beyan Yayınları, İst, 1991, s.53

Yeryüzünde kim kime nasıl ve ne şekilde örnek olur, olmaktadır. Masalımızda bir yoksul köylü olan Yürek Dede, gönünün zenginliği ile davranır. Ağırladığı padişaktır. Fakat Hasan Dede bilmez padişahın padişah olduğunu.

Padişah da şehirde ağırlamak ister Yürek Dedeyi. Hatta şehre gelmesi için istirham eder gibidir..

Padişah bu ağırlanmadan memnun kalır fakat zorluklar içerisinde bulup taşıran Yürek Dedenin bu ikram ve izzetine de gıpta ile bakar olur padişah. Bu ikram ve izzetin karşılığını vermek ister padişah. Padişah Yürekdede'ye kendisi tarafından verilecek hediyenin, hediyelerin büyüklüğünü bilmektedir. Buna karşılık Yürek Hasan'ın gönül zenginliği yanında bir hiçtir padişahın kendi zenginliği . padişah Yürek Hasan'a bu yarışta yenileceğini baştan bilmektedir. Padişah kendisine örnek alır Yürek Hasan'ı. Ona gıpta ile bakmaktadır. Örnek olan örnek alınıyor bir şekilde. Hasan Dede güzellikleri örnek oldu. Kalbinin sesi örnek oldu. Yok yoksul bir zatın saraylarda yaşayan bir padişahı etkilemesi ve onu, Yürek Dedeyi yani, kendisine örnek alması meselesi gerçekte kalbin konuşma şeklidir de.

b.9. DOĞRULUK

“Evet, doğru, vahşi alçakça ama gerçek, biz aslanlar ihtiyacımız kadar öldürür ve asla kan kokusu alıp canavarlaşan kurtlar gibi boğup boğup atmamız koyunları, insanları..”¹¹⁰

Aslanların avlandıkları zaman ihtiyaçları kadar avladıkları ve ihtiyaçlarının fazlası hasıl olduğu zaman ise avlarını zorlamadıkları ve tevessül de etmedikleri geçeceğini yine bir aslan dile getiriyor. Kurt ile aslanın diyalogundan bu kısa kesit iki hayvan türü arasındaki farkı ve fitrat yapısını ortaya koymaktadır.

Aslanın ihtiyacı kadar avlanması kurt gibi ihtiyacı olsa da olmsa da boğazlayıp avını murdar bir halde bir kenara bırakmak gibi bir huyunun olmaması değer olarak tok gözlülük, gün görmüşlük, umur görmüşlük gibi hasletlere denk düşse de bütün bu iyi düşünüş yapısının temelinde doğruluk vardır kanaatimize göre.

¹¹⁰ ZARİFOĞLU, Cahit, Motorlukuş, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989, s. 52

Fakat kurtlar gerekli gereksiz cana kıymak huyuna sahip doğruluk karşıtı hainlik temsili olarak masalda karşımıza çıkar. Gerçekte de bu hayvanların kendi özellikleri olması bakımlarından da bakmalı meseleye. Burada aynı zamanda bir fitrat okumasına da gidebiliriz. Her canlı fitratı gereği davranır sonuçta. Belki kurtların bu şekil avlanmaları bu masalda kötülük olarak algılanmadır ama kendi dünyalarında belki bu tutum doğruluk olarak düşünülmektedir. Kurtların meseleye nasıl baktığını bilemediğimiz için fantastik örneğimizi burada bırakıyoruz. Bunu burada bırakıyoruz ve fakat bu espriden bir gerçeklik payı da çıkarmadık değil. Doğruluk aslından kişilerin nasıl ve ne sebeple doğruya doğru yanlışa da yanlış baktığı meselesidir. Doğruluğun gerçekten de doğruluk olduğunu topluma yahut da büyük toplumlardaki zihni bulanıklık yaşayan bireye anlatabilmek çok güç bir fiiliyattır.

b.10. ADALET

“-Avluda yük yük altın mücevherat var! Nereden bunlar?

-Nereden olacak, ordan buradan, dosttan düşmandan, kimi fütuhattan kimi saadetten. Kimi zekat, kimi aşır kimi öşür. Ve de kimi haraç..

-Haraç ha!

-Elbet!

-Haraç hak mı?

-Nail hak?

-Şöyle hak! Mesela. Şöyle..

-Nasıl nasıl? Hele çabuk de!

-Şöyle hak. Mesela. Mesela küffar üzerimize hamle eyledi.

-Hamle eyledi.

-Ama biz hamleyi hop diye durdurduk, ezdik, yürüdük, bastık tokadı.

-Yürüdük bastık tokadı.

-Gürzü baltayı başının üzerinde havalandırdık.

-Ya Allah!

-Varol Şehzadem, amma kafir aman diledi, canımı bağışla dedi.

-O da bir öldürmektir, hemi de diriltmektir, aman verdik gitti.

-Varol Şehzadem bağışladık gitti...

-Bıraktık gitti mi, iş bitti mi?

-Hayır bitmedi, ona, seni bağışladık gitti dedik ama işi böyle bitirdik. Dedik ki, bağışladık gitti hayatını, malını mülkünü, karını, çoluk çocuğunu, ırzını namusunu, amma şartlarımız var.

-Emret der kafir, biz de emrederiz. Deriz ki:

-Bir daha baş kaldırıp densizlik etmeyeceksin.

-Hay hay der.

-Hay hay ama, her yıl şu kadar yüz bin altın akçe haraç vermezsen hay hay may hay yok..

O zaman şöyle der:

-Bütün varımı yoğumu vereyim. Her yılki hasadımızın buğdayımızın arpamızın tümünü vereyim.

-Yoo deriz, hepsi olmaz. Bizde zulüm yok. İhtiyacın kadarını ve fazlasını alıkoy. Bize yılda iki yüz bin altın akçe ver yeter.¹¹¹

Küçük Şehzade padişah babasının hazinesindeki varlığın nasıl elde edildiğini ve nerelere harcandığını öğrenir kapıdaki nöbetçiden. Bu gelirin kaynağını sorgular bir süre. Fakat aldığı cevaplar karşısında ülkesinin ve özelde de babasının adaletini görür. Gördüğü bu yüksek adalet duygusundan etkilenir. Masalda düşmandan alınan verginin alınış şeklini anlatılırken Şehzadenin gerçekte hayran kalacağı şeyler anlatılmaktadır. Elde edilmiş ülkeleri sömürmeyen o ülkelerin insanına acı vermeyen

¹¹¹ ZARİFOĞLU, Cahit, Küçük Şehzade, 1. bs., Beyan Yayınları, İstanbul, 2005, s. 43

ve canının sağılıının vergisini aldıktan sonra belli miktarını yine o ülkenin insanına bağışlayan bir devlet adaleti masaldaki en önemli değer vurgularından biridir.

“Büyük bir padişah varmış.

Padişah olmak çalışmakla olmaz.

Padişahlık bir nasip işi.

Hele iyi bir padişah olmak, büsbütün kolay değil.

Çünkü bütün ülke o padişahıtan sorulur. Köydeki şehirdeki bütün insanlar, bütün hayvanlar hatta ağaçlar, kırlar, ormanlar, Allah’ın padişaha bir emanetidir. Onlara iyi bakmazsa öte dünyada,

-Söyle bakalım; emanetlerimize nasıl muamele ettin diye sorulur.

İşte bizim hikayemizin padişahı bu durumu çok iyi biliyormuş. Onun için de Allah’ın emanetlerine ister insan olsun, ister hayvan, hatta isterse bitkiler, onlara çok iyi davranıyormuş.”¹¹²

Himayesindeki bütün yaratılmış varlığa gözü gibi bakmakta olan bir padişah tasvir edilir bu masal kesitinde. Bu padişahın adalet ve sorumluluk anlayışı masalda da anlatıldığı gibi sadece insanlara karşı merhamet ve adalet gösterisi değil, canlı bütün varlıklara karşı gösterdiği merhamet ve adalet ameliyesidir. Yaradılanı severiz yaradandan ötürü, ilkesini kendi hayatında içselleştirmiş bir idarecinin hayatı konu edilmiştir masalda. Temel vurgu, adaletin herkese ve bütün varlıklara karşı olduğudur. Hayvanat, nebatat ve insan oğlu hep birden nasiplenirlermiş padişahın adaletinden. Büyük bir hesap gününün gelip çatacağı duygusuna bitişik bir adalet duygusu hikmetli bir tavırla anlatılmaktadır.

*

“Devecik uysal uysal yanında yürüyordu Yürekdedenin.

Yürekdede:

¹¹² ZARİFOĞLU, Cahit, Küçük Şehzade, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 2005, s. 58, ist.

-Devecik diyordu, pek de ısınmıştık sana. Ama senin de bizim de başımıza devlet kuşu kondu. Allah bize güzel misafirler yolladı. Onları aırlamak. Boynumuza borç oldu.

Devecik boynunu eğdi, büktü, omzuyla:

-Anlaştık der gibi sahibinin omzuna vurdu.

Yürekdede deveciğin başını çevirdi güney iline.

Kabe'ye.

Bıçağı besmele ile çekip, deveciğin boynundaki tüyleri üfürerek iki yana açtı.

Bıçağı şahdamarına çaldı merhametle.

Bismillah Allahuekber.

Karıcığı da oracıkta beklemiş, devecik bıçağı görmesin diye gözlerini kapamış elleriyle.

Devecik Allah'ın ayetine uygun biçimde düşmüş yanı üstüne.

Biz tekrar dönelim misafirlere.

Kim miymiş bunlar?

Tam da yedi kişi.

Meğer bunlar, kıyafet değiştirip halk içine çıkan padişahla vezirleri değil miymiş..

Bu padişah, geceleyin ışıkları ipil ipil yanan şehirde eğleşirmiş.

Oradaymış sarayı..

-Hele bir de civar köylere, kırlara, dağlara, yaylalara gidelim, acaba orada neler olur, ne iyilikler, hangi kötülükler döner de haberimiz olmaz, sonra da mesul olur, hesabını veremeyiz demişlermiş. İşte böylece Yürekdedenin çadırını görmüşlermiş..

Bir padişah ki alem başına.

Dost başına.

Hatta düşman başına.

Yani düşman bile olsa, kafir bile olsa onun tahtı saltanatında rahat eder, huzur bulur, derman kazanır.

Bir padişah ki güzel, boylu poslu, aydınlık bakışlı.

Biz diyelim Harunu Reşid, siz deyin Fatih Sultan, onlar desin Sultan Süleyman, ben diyeyim Sultan Selim..

Ne güzel isimler bunlar..

Peki ya sahipleri.. Hani o zamanlar oğullara, kızlara kızanlara, hep düşünce düşünce, ölçe tarta, incelikle verilmiş isimler.

Demezlermiş hiç çocuklarına Gök, Kaya, Taş, .i.ek miçek.

Ya?

İlle de büyük, güzel büyüklerin isimlerini arayıp bulup verirlermiş ki onlar da onlar gibi dine, Peygambere sadık olsunlar, İslama hizmet etsinler..”

“Haydi güle güle yolunuz açık olsun temiz gökler gibi.

-Haa dedi padişah, o şehirde bir büyük cami var. Yani ulu cami derler. O camiye padişah her Cuma günü gelir, namaz kılar, hutbe okur, va'zu nasihat eder. Halkı dinler. Bir ihtiyacı olanların, elinden geldiğince ihtiyacını giderir.”¹¹³

“Merhamet capcanlı bir kuştı insan kalplerinde.

Bir ölçü, bir adaletli ki eşi emsali bulunmaz..

Hız. Ömer birini uzak bir vilayete tayin etmişti. O kimse göreve gitmek üzere Hazreti Halifeye vedaya gelince, onu, kucağındaki çocuğunu sevip okşarken gördü.

-Ya Ömer dedi, bu halinize taacüp ediyorum. Şaşıyorum. Ben hiçbir zaman çocuklarımı öpüp okşamadım.

¹¹³ ZARİFOĞLU, Cahit, Yürekdede ile Padişah, 2. bs., Beyan Yayınları, İstanbul, 1991, s.52

-Yaa, dedi Hazreti Ömer. O halde seni kadılık görevinden hemen geri alıyorum. Zira evlatlarına muhabbet göstermeyen, halka da göstermez. Çocuklarına merhameti olmayanın halka da merhameti olmaz.”¹¹⁴

Adaletin aile bireylerinden başladığını ve merhametle adaletin ikiz kardeş gibi olduğunu anlıyoruz masaldan. Masalda İslam Tarihinden gerçek bir kesit aktarılmakta. Hz. Ömer’in vali tayin etmek istediği bir zatın yaşamı boyunca çocuklarını öpmediğini anlayan Hz. Ömer adamı tam da vali tayin edecekken bu kararından vaz geçer ve adamı vali tayin etmez. Halife Ömer’in karara sebebi açıktır. Kendi çocuklarına sevgi ve merhamet göstermeyen halka da merhameti olmaz, olamaz.

Burada büyük bir topluluğu idare edebilecek şahsiyetin liyakat ve ehliyet işareti olarak aynı zamanda kendi ailesin, idare etmek olduğu da masaldan çıkartılacak bir derstir.

b.11. ÖYKÜNMECİ TUTUM

“Fakat kendini tutarak:

-Sevgili dostum tilki dedi, umarım bana hemen bir açıklama yaparsın. Bu teneke ve demirleri nasıl yiyecektik?

Efendim dedi tilki, sabırlı olmanızı istirham ediyorum, insanların büyük bir buluşu olan konserve yiyecektik bu öğlen.

-Konserve mi? Teneke bir kutu bu!

Mazur görün efendim, gördüğünüz teneke onun dış kısmıdır. Yani bir bakıma kabuğu. Biliyorsunuz bazı şeyler kabuklarından soyularak yenir.”¹¹⁵

Tilkinin insanlara öykünmesi ve insanlar gibi davranması anlatılmaktadır. Sonuç olarak da insanların hal ve davranışlarını kendi hayatı için bir gaye edinmiş bir tilkinin kendi doğallığından bir bakıma kendi yapaylığına öykünmesi

¹¹⁴ ZARİFOĞLU, Cahit, Yürekdede ile Padişah, 2. bs., Beyan Yayınları, İst, 1991, s.79

¹¹⁵ ZARİFOĞLU, Cahit, Katıraslan, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989, s.14,

hikayeleştirilmiştir. Oysa ki asl olan kişinin kendisi olması gerçeği bir değer olarak aktarılmaktadır.

“Tilki korkuyla itaat ederek ileri fırladı.

Fakat hemen geri döndü.

-İnsanların bulunduğu yüceliklere tırmanmaya çalışalım demiştik. Yanılmıyorsam bizzat siz de katıldınız bu asil düşünceye. Acaba yanlış mı duymuştum? Ve şimdi, affedin beni insanlara ait bir çiftlikten bir şeyleri şey yapmamı mı istiyorsunuz benden?”¹¹⁶

“Haydi, neysen o ol ve fırla, dediklerimi getir. Yapımız, yaratılışımız neyi gerektiriyorsa sadece yap onu! Haa, bir şey daha, bir daha bazı insanlar gibi çatalla ve sol elinle yemek yediğini görmiyeyim. Tilki olmaya çalış yol yoldaşım. Nasıl ki ben aslan olmaya çalışıyorsam.”¹¹⁷

İnsanlar gibi yaşamayı düşüncesinin merkezine alan tilki gerçekte kendi yaşadığı dünyasını bile unutacak kadar öykünmeci ve taklitçidir. Aslanın ondan tilki niteliklerine yönelik isteklerine bile insanmışçasına cevaplar vermektedir. İtirazı gerçekte ahlaki değerler bağlamında değil, aslanın kendisini kendisi gibi görmesinden kaynaklanmaktadır.

“Tilkinin gözleri faltaşı gibi açıldı.

-Efendim anlayamadım, bir tas süt mü dediniz?

“-Evet, sadece bir tas. Ama sen istersen, eğer daha nazik, daha kibar daha insanvari olmak istiyorsan, buna bir bardak da diyebilirsin.”¹¹⁸

Tilkinin taklitte, öykünmecilikte ısrarı akıl almaz bir şekilde ilerle masal boyunca.

*

¹¹⁶ a.g.e., , s.20

¹¹⁷ a.g.e., s.22

¹¹⁸ ZARİFOĞLU, Cahit , Katıraslan, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989, s.28

“Küçük kırlangıç bu vahşi yaratığın içerdekilere kötülük yapmaya geldiğini anlayınca koşup çılgınlık atarak haber vermiş. Onlar da bu erken uyarı sayesinde düşmanlarını yakalayıp afiyetle yemişler. Kanlı dişlerini göstere göstere küçük kırlangıca teşekkür etmişler. Aman demiş küçük kırlangıç teşekkür meşekkür istemem, çeklin önümden bir an önce buradan gideyim. Annemin dizinin dibine oturayım. Bir daha dışarı çıkmayayım.

-Olur mu hiç demiş kuşlardan biri. Bize büyük iyilikte bulundun. O hayvan bizim neslimizi kurutacaktı. Zaten kala kala bir tek bizler kaldık. Bize “otokuş” derler. Görüyorsun kanatlarımız var ama çok kısa. Biz asıl motorlorla donatılmışız. Onlarla uçarız. Sana da bir motor takacağız. O zaman göreceksin nasıl yıldırım gibi uçacaksın. Herkes sana hayran kalacak.

-Sahi mi demiş küçük kırlangıç.

-Elbette. Bakma sen bizim kanlı ağızlarımıza. İçimiz çok iyi bizim.

Böylece küçük kırlangıca da bir motor takmışlar. Önce mağarada bir tur attırmışlar. Kanatlarına girmiş iki otokuş. Bir güzel öğretmişler motoru nasıl kullanacağını. Bütün mesele sık sık motorun üstündeki “kuvvet levhası”na peş peşe gaga vurmamış. İşte gücü kuvveti yakıtı matıkı buymuş motorun. Yuvaya motoru çalıştırarak dönünce küçük kırlangıç

-Eyvah demiş annesi, tahmin etmeliydim. Demek şimdi de seni düşürdüler tuzağa.

-Neler söylüyorsun anneciğim demiş küçük kırlangıç. Ne tuzağı.

Ve başlamış bütün olup biteni anlatmaya.

Fakat annesi –Aptal diyormuş, bunların hepsi uydurma. İnanma sakın hepimizin gençken başına geldi bu. Ama hiç birimiz aldırmadık buna. Çünkü sonu fena: motor bedeva. Ama yedek parça kan pahası. Kaptırdın mı kuyruğunu, ha-İmkansız demiş küçük kırlangıç, çok iyiydi onlar. Bana adımı sordular, “Kırlangıç” deyince sen artık “kırlangıçmotor” oldun, “ama bu kadar uzun bir isim yerine biz sana “kırlanmotor” diyoruz, bu adı veriyoruz” dediler.”¹¹⁹

¹¹⁹ZARİFOĞLU, Cahit, Motorluluk, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989 s. 12-13

“Bütün bu zaman zarfında annesi kederle dinlemiş başkanın kararını ve gözyaşlarıyla bakmış yavrusuna. Aradan tam altı yıl geçmiş. Yine milyonlarca kuş birikmiş ağaçlara. Cıvı cıvı kuşlar. Rekgarenk kaynaşarak toplanmışlar. Kırılanmotoru beklerken aralarında şakalaşmış, tartışmış, türlü çeşitli düşünceler ortaya atmışlar.

Hele gençler.

İstiyorlarmış ki olumlu bir karar çıksın da hepsi takınsın motorlar.

Derken..

Geliyor, nidalarıyla başlarını çevirmişler. Evet o. Ta kendisi. Kırılanmotor bu. Ama hareketleri yavaş yüzlerce yıllık ağır bir tanker hurdası gibi geliyor.

Uzamanlar hemen almış etrafını. İki dakikada derken beş saatte zor hazırlamışlar raporlarını. İşte bu raporun çok kısa bir özeti:

“Vücut motoru yabancı madde diye dışarı atmak istemiş. Ancak başaramayınca etrafını sarmış. Artık motoru vücuttan ayırmak imkansız. Kullanmadığı için kanatlar gittikçe körelmişler. Motoru çıkarılsa, bu kanatlarla uçuşu imkansız. Gagalamaktan kırılanmotorun başı sersemlemiş. Beyni sulanmış. Gagasının ucu fena halde körelmiş. Ne solucan tutabilir, ne bir şey. Hele yuva yapmak için sap taşıması imkansız. Hem kuvvet kapağını gagala hem de şunu bunu taşı. Olacak şey mi? Ayrıca boynunda bazı kaslar gelişmiş. Kalınlaşmış. Bu sebeple de başını sağa sola çevirme imkanı kalmamış. Yiyeceğini bulmakta, yuvasını görmekte çok zorluk çekmektedir. Kendisi motordan dolayı son derece rahatsızdır. Altı ayda on beş ay kadar yaşanmıştır. Onu kuşlar hastanesinde tedavi altına motorunu çıkarır onu tekrar kırılabilirsek belki hayatı kurtulur..”¹²⁰

Kırılanmotor kendi dünyasına ait olduğunu unutup kendisine aslında kötülük eden kuşların sözüne inanmıştır. Oysa ki onların yavrusunu kurtarmakla onlara büyük bir iyilikte bulunmuştur. Kendisine motor takmayı öneren ve sonunda bu fikri kabul ettiren kuş topluluğu yani motor kuşlar kötülüğü temsil etmektedirler masalda.

¹²⁰ a.g.e., s. 16-18

Motorluluk, motorkuş sürüsünün bu başka öykünmecilik barındıran ve kişiye kendisi olmasını yadsıtan teklifleriyle modern zamanlardaki tüketimi, kolaycılığı, üretmeden karşılık alabilmek isteklerini temsil etmektedirler. Kırılanmotor ise kendi aidiyetini unutup başkalarına benzemeye çalışan ve öz yapısına mugayir tavırlar serdetmek edasında bir yapıdadır. Ailesinin itirazına rağmen kendisine motor taktırmıştır. Başkaları gibi olmak istemiştir. Böylece az zamanda çok yol alabilecek, zamanını bu yorumu kanat çırpımlarla geçirmeyecek, kalan vaktini gönülce eğlenmekle geçirebilecekti. Fakat işler kırılanmotorun istediği gibi gitmedi. Kendisi gibi olmayı reddeden bir bireyin başkalarının hayatından zarar gelebileceğini iş işten geçtikten sonra fark etti ve fakat fark ettiğinde ise iş işten geçmişti.

Ayrıca Kırılanmotor kendi özelliklerinin değiştiğini ve ait olduğu topluluğa dönmek istediğinde de hem fiziksel hem de kendi toplumundaki normlar sebebiyle dönemeyeceğini acı bir tecrübe ile izlemektedir. Fakat iç halini bilmeyen kendi topluluğunun gençleri Kırılanmotoru bu haliyle mutlu mesut sanmakta ve o gençler de Kırılanmotora özenmektedirler. Fakat iş gençlerin bildiği gibi değildir. Kendi ait olduğu yaşam şekli ve toplumu unutmanın büyük kayıplar verdirdiği masalın sonunda anlaşılacaktır. Aile değeri, bireyin kendi ahlaki yapısı ve özentisi ve taklidin kaybettiren bir nitelik olduğunu masal incelikli bir eda ile okuruna anlatmaktadır.

b.12. İSRAF

“Küçük Şehzade padişah babasının sahip olduğu daha nice malı mülkü düşündükten sonra içinden şöyle demiş:

-Ne kadar harcarsak bitmez bunlar. Bu yüzden de elime ne geçerse har vurup harman savurayım.

Ve başlamış eline geçenleri har vurup harman savurmaya.

Har vurup harman savurdıkları da ne?

Ne olabilir?

Daha kaç yaşında ki bu şehzade?

Yoo böyle deme.

“Har vurup harman savurdukları da ne?” olur mu hiç?

İster kocaman bir ineği har vurup harman savur ister küçük bir tavşanı.

İster bir saray olsun har vurup harman savurduğu, ister bir konak, isterse bir köşk müstemilatı.

Ha bir kibrit çöpünü har vurup harman savurdun, ha koca ormanı.”¹²¹

İsraf, iktisat değerini vurgulayan anahtar bir kavram olarak var burada. İsrafta bulunmanın yaşı yoktur. Yazar çocuğun dimağını israfın küçüğünün de büyüğünün de aynı şey olduğuna ikna ediyor. Küçük Şehzade’nin içinden israf geçirmesinin önünü alıyor bir bakıma. Babasının devletin hazinelerine sahip biri olmasını da hesaba katarsak, çocuk ve halkın malı kavramları arasında dolaylı bir bağ kurmamız da mümkün hale gelmektedir.

Netice de yazarın ifadesiyle çocuk israfı terk etmekle hikayede var olacaktır. İyi örnek bahsi üzerinden israf ver taraf edilmiş olacak ve bir değer karşıt anahtar kavramla çocuğun zihni alt yapısına yerleştirilmiş olacaktır.

b.13. FEDAKARLIK (DİĞERKÂMLIK)

“Sarayın bahçesindeki fiskiyeli havuzun su sesleri dalga dalga meyve ağaçlarının üzerine dökülüyor. Koşmaktan yorulan çocuklar ağaç diplerine, gölgelere sığınmışlar. Kimi halıların üzerine başlarını koymuş çoktan uyumuşlar.

Lalaları onların yüzlerine konan sinekleri ipek bir tülbentle kovalıyor. Ve kendi gözlerini kapamaya çalışan uykuya karşı direniyorlar.”

....

“-Öyle mi? Bu ne hikmet, bu ne iştir?

¹²¹ ZARİFOĞLU, Cahit, Küçük Şehzade, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 2005, s. 8

-Öyle Şehzadem öyle. Orası giriş kapısı. Şunu iyi bil ki o bir tek giriş kapısına mukabil kırk bin tane çıkış kapısı var. Ama hiçbir saray içine açılmaz. Hepsi dışarıya, kullaradır.

-Yaa? Demek öyle.

-Evet Şehzadem. O kırk bin kapıyı sana bir bir sayayım ister misin?

-Her biri bir başka şey için midir?

-Elbette.

-Bir tanesini söyle hele.

-Ülkenin her neresinde olursa olsun, bir çocuk yetim kalsa, onu anında tespit edip maaşa bağlamakla görevli memurlara yolluk kapısı.

-Pes dedi, Şehzade. Yüreğimi titrettin! Ötekileri de bir bir anlattın bil.

Bunu der demez yanaklarını elleriyle avuçladı, başı eğik, düşünceli adımlarla ağır ağır odasına yollandı.”¹²²

Küçük Şehzade kendi ülkesini kapıcının diliyle tanıyor. Babasının yönetimindeki ülkenin diğerkamlık timsali olduğunu bir bir öğreniyor. Hazinesin nasıl hacet kapısı olduğunu anlatıyor kapıdaki görevli asker. Bir ülkenin hem yönetimi için neler harcadığını hem de halkın hacetine nasıl dikkat edildiğini fedakarlık ve hakkaniyet ölçülerinin ne olduğu anlatılmaktadır masalda. Tema, adalet duygusu içerisinde bir ülke idaresinin fedakarlıklarıdır. Adaleti her anlamda yayan bir padişahın hazinesini masal boyunca sorgulamak mümkün. Ülkesine fedakarlıkla hizmet eden bir padişahın selametlik yurdu olan kendi vatanında gezinip o ülkenin iyi kalbini okuyor okur Küçük Şehzade masalında.

Şehzade Süleyman aslında masal boyunca kendini ispat ile mücadele edecekken birden diğerkamlık nedir, bunu öğreniveriyor. Olay Küçük Şehzade'nin istediği mecrada akıyor; bir çok iyilik merkezli kavramı gerçekte kendisini ispat etmek isterken öğreniveriyor. Masal çocuğun bilmediği serüvenler üzerinden değer öğreticiliğini hakkıyla yapıyor kanaatimizce. Daha doğrusu bütün masallar için aynı şeyi söylememiz mümkün hale geliyor.

¹²² ZARİFOĞLU, Cahit, Küçük Şehzade, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 2005, S. 45, 46

SONUÇ

Konumuz olan “Cahit Zarifoğlu’nun Çocuk Kitaplarında Temel Değerler” etrafında incelemeye çalıştığımız temel değerler meselesinde dikkati çeken husus; Zarifoğlu’nun çocuk kitaplarında, dinî değerlerin yanı sıra sosyal değerlerin daha ağırlıklı olarak ele alınmış olmasıdır. Dinî ve dünyevî değerler olarak ikiye ayırarak ele aldığımız konu etrafında Zarifoğlu’nun temel değerleri bir sanatçı tavrıyla nasıl ele aldığı ve göndermelerindeki asıl merkezlerin neler olduğunu tespit etmeye çalıştık. Sosyal değerleri masalsı anlatımla kitaplarında işleyen Zarifoğlu, dinî değer ve argümanlar üzerinden sosyal değerleri has bir sanatçı zihniyle ele almıştır.

Zarifoğlu’nun, çocuk kitaplarında aynı zamanda yetişkinleri de hesaba katan bir dil kullanılmaktadır. Bu sebeple yer yer çocuğun dünyasına ve zihni algılamalarına bir tür jest mahiyetinde yaklaşımlar söz konusu olabilmektedir. Bu tür anlatı edası sıklaştıkça değerler üzerinden konuşma da sıklaşmaktadır. Fakat bu şekil bir yapı her ne kadar böyle bir çerçeve içerisinde okura sunulsa da Zarifoğlu’nda propagandaya yönelik bir tutum hiç görülmemektedir. Aksine sürekli bir şekilde çocuk kitaplarında rahat bir anlatı yöntemi kendisini hissettirmektedir. Çocukların zihni algısına daha çok yaklaşıp duran kimi sanat masallarında ise çocuk bakışının yoğunluk kazandığı açıktır. Bununla birlikte değerlerin bu tür perspektife sahip eserlerde anlatı yönünden zafiyet gösterdiğini de söyleyemeyiz. Zarifoğlu her hal ü kârda iki tür perspektifte de değerleri anlatı ve sanatsal konumlanışları bakımından yerli yerinde, ustalıkla kullanabilmektedir.

Yürekdede ile Padişah gibi sanalsal değeri yüksek bir çocuk edebiyatı metni hem dini hem de sosyal değerler açısından çok zengin bir metindir. Katıraslan, Serçekuş gibi fabl türü masallarda ise sosyal değerlerin daha da ağırlıklı olduğunu ifade etmemiz mümkündür. Küçük Şehzade gibi geleneksel masal türüne yakın bir anlatı ile yer okurun gönlünde iyi yer edinebilmiş masallar ise aslında gelenekçi eda ile bize anlatılmaya çalışılmış değerler bütününe işaret etmektedir. Gülücük ve Ağaç Okul gibi çocuk şiirlerinde ise yine değerleri sıklıkla dokuyan Zarifoğlu aslında değerler meselesini sadece modern masal türü diyebileceğimiz çocuk metinleri üzerinden değil bunun yanı sıra çocuklar için yazılmış şiirlerle de söylenebileceğini göstermiş oluyor. Sütçü İmam oyununda ise hayat ile insanın yüzleşmesini, tarihi şartların aslında bir tür geleneksel yapıyla hayatiyet bulabilmesini bize

anlatmaktadır. Halkın kendi içindeki değerler etrafında birleşebilmesi ve vatanseverliği bu mecrada ele alınabilecek bir konudur.

Çocuğun diline ve dünyasına ihtimamla yaklaşan Zarifoğlu, değerleri de çocuğun anlayabileceği dil ile anlatmaya özen göstermiş ve fakat yer yer imgesel dilin imkanlarıyla da anlatı zenginliklerine gitmiştir. Tekrarlar ve özellikle de geleneksel dili yine geleneksel değerler bağlamında işleyerek çocuk şiirlerinde imgeci anlatım ve yığma tekniği kullanmıştır.

Zarifoğlu, dünü yani geçmişteki yaşam şekillerini dünün diliyle ama modern zamanlara da uyarlayarak anlatmaktadır. Ayrıca şiirsel bir dil ile çocuğa ulaştırabilmiş değerler silsilesini bütün kitaplarında işlemeye çaba göstermiştir kanaatindeyiz. Sadece çocuk şiirlerinde değil bütün çocuk kitaplarında poetik merkezli yaklaşımlar söz konusudur.

Değerleri iki grupta inceledik. Birincisi Dini Değerler ikincisi ise Sosyal Değerler. Dini değerleri Metafizik Değerler ve Dünyevî Değerler olarak ikiye böldük. Çalışmamız boyunca bu değerleri tasnife ve değerler üzerinden Zarifoğlu'nun eserlerindeki değer konularının tespitine çalıştık. Temel Değerler insanı meselenin tam ortasına koymaktadır. Sürekli aksiyon halindeki insaniliği yaşamın merkezine alabilmiş değer biçimlerini ifade etmektedir. Bu sebeple çocuğun değerlerle metinler üzerinden irdelenmesi ve bunların açık edilmesini önemsiyor, çalışmamızın sonuçları bakımından özellikli bir yerde durduğuna inanıyoruz.

Sanat ile pedagojik veriler arasında temel değerler üzerinden bir bağ, bir ilişki kurmaya çalıştık. Bu anlamda Zarifoğlu, en iyi örneklerden birisidir. Hem büyük ustalıkla Türk şiirinde ve edebiyatında önemli bir yerde durmaktadır hem de aynı kalite ve duyarlılıkta çocuk eserleri kaleme almıştır. İki yönünün de güçlü oluşu ve çocuğun bilinç zihnine de seslenebilme kabiliyetlerinin de yüksek oluşu, çalışmamıza iyi bir merkez oluşturmuştur. Bu merkezden bakarak çocuk dünyasının, zihninin sadece eğitimin sıkı kuralları ile örülü kalan zor ve karmaşık yapısını poetik telkinlerle düşünsel bir yere yerleştirmektedir. Yani Zarifoğlu'nun poetika üzerinden pedagojiye katkı sağladığını rahatlıkla söylemek mümkündür.

Zarifoğlu'nun bütün çocuk kitaplarındaki en belirgin özellik, çocuk duyarlılığının önde olmasıdır. Konuşan bir çocuk var her zaman bu kitaplarda. Fakat çocuk sesini yansılayan bir

ses ile değil bu çocuk duyarlıkları. İç sezgileri güçlü ve geçirdiğı çocukluk tecrübelerini hafızasında saklayabilmiş büyük bir şair ve yazarın çocuklarla kitap üzerinden dostluk kurması meselesi kadar bilimsel çalışmalara ışık tutabilmesi ayrıca önemli bir husustur.

Zarifoğlu'nun çocuk metinleri belirli bir yaş grubunu göz önünde bulundurarak oluşturulmuş metinler değildir. Aksine bütün yaşlardaki okura seslenebilen farklı bir yapıya sahiptir. Bu sebeple Zarifoğlu'nun çocuk metinlerine belirli bilimsel verileri esas alarak yaklaşmak sonuca götürmeyebilir. Biz çalışmamızda meseleyi genel düşünerek ele aldık. Türk kültür ve folkloruna da yer yer akraba nitelikteki çocuk kitapları aslında Zarifoğlu'nun metinleri geleneksel anlatı şekli ile modern anlatının kaynaşabildiğı farklı, kendine has metinlerdir. Bu yönüyle de değerlerin yoğunlukla işlenmiş olması tezimiz açısından avantaj olmuştur.

Tezimiz ile Zarifoğlu'nun çocuğa da yetişkin okura da açtığı çığırın sanatsal bakış açılarının yanı sıra eğitimsel değeri haiz, yoğunluklu değerler bütünüün görülmesi amaçlanmıştır. Sanatçı elbette bilimsel verilere kaynaklık edip etmeyeceğini düşünmeden eserlerini vermektedir ve fakat bu sonraki zamanlar içerisinde inceleme konusu olabilmektedir. İşte bu inceleme konumuzun genel mahiyeti de, sanatsal eserler üzerinden bilimsel verilere ulaşabilmedeki zorlukları beraberinde getirmiştir. Yazılı eserlerin tarihsel birer vesika olduğunu kabul edersek, Zarifoğlu'nun bu vesikalarından, özellikle çocuk eğitim ve edebiyatı üzerine daha çok söz söylenebileceğı, bilimsel veriler ve eleştiri kritik metinleri elde edilebileceğı ortadadır. Zarifoğlu'nun Türk edebiyatına, çocuk yazınına ve poetik telkinlerle pedagoji sahasına sağladığı katkıları minnetle anıyoruz.

BİBLİYOGRAFYA

- ALDI, Mustafa, “**Zarif Prensın Sanat Masallarına Yolculuk**”, *Hece Dergisi*, Sayı: 126, 127, 128
- BAYRAKLI, Bayraktar, **İslam’da Eğitim**, 1. bs., M. Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, İst, 1983
- Cahit Zarifoğlu Yürek Safında Bir Şair**, “Şairin Hayatı, Zamandizin”, Haz: Alim Kahraman, Kaknüs Yayınları, İst, 2003
- ELİOT, Thomas Stearns, **Edebiyat Üzerine Düşünceler**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ank, 1983
- GÜNGÖR, Erol, **Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar**, 2. bs., Ötüken Yayınları, İst. 1998
- İBRAHİM, Eryiğit, “**Cahit Zaarifoğlu’nun Şiirlerinde Ölüm**” *Dergah*, Cilt 2, Sayı: 16
- SOLMAZ, Sümeyra, **Türk Çocuk Edebiyatında Din Ögesi Cahit Zarifoğlu Çocuk Kitapları Örneği**, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Konya, 2004
- ŞİRİN, Mustafa Ruhi, **Çocuğa Adanmış Konuşmalar**, 2. bs., Söyleşi: H. Salih Zangin, “Zarifoğlu
- ŞİRİN, Mustafa Ruhi, Yedi İklim Dergisi, Sayı, 5-6, Temmuz-Ağustos, 1987
- ŞİRİN, Mustafa Ruhi, **Çocuğa Adanmış Konuşmalar**, 2. bs., Söyleşi: H. Salih Zangin, “Zarifoğlu Yetişkin Okurun Çocukluğuna Seslenen Bir Çocuk Yazarıdır”, İz Yayıncılık, İst, 2006
- ÖZBAHÇE, Osman, “**Cahit Zarifoğlu/Biyografi**”, Memleket Dergi, Sayı 2, Mayıs 2006
- ÖZDENÖREN , Rasim, **Cahit Zarifoğlu Yürek Safında Bir Şair**, “Hayat ve İzlenimler”, Haz: Alim Kahraman, Kaknüs Yayınları, İst.
- ÖZEL, İsmet, “Makale”, “**Şair Öldüren Rejim**”, Milli Gazete, 10 Haziran 1987
- ÖZEL, İsmet, “Makale”, **Cahit Zarifoğlu**, *Yeni Şafak*, 7 Haziran, 1995

ÖZENSEL Ertan, BAĞLI Mahzar, **Çokkültürlü Vatandaşlık**, 1. bs., Çizgi Kitabevi, Konya, 2005

ZARİFOĞLU, Cahit, **Kuşların Dili**, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989

ZARİFOĞLU, Cahit, **Gülücük**, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989

ZARİFOĞLU, Cahit, **Ağaç Okul**, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989

ZARİFOĞLU, Cahit, **Sütçü İmam**, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 2006

ZARİFOĞLU, Cahit, **Serçekeş**, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989

ZARİFOĞLU, Cahit, **Küçük Şehzade**, 1. bs., Beyan Yayınları, İst, 2005

ZARİFOĞLU, Cahit, **Motorlukuş**, Beyan Yayınları, 1. bs., İst, 1989

ZARİFOĞLU, Cahit, **Yürek Dede ile Padişah**, 2. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989

ZARİFOĞLU, Cahit, **Katıraslan**, 2. bs., Beyan Yayınları, İst, 1989

ZARİFOĞLU, Cahit, **Konuşmalar**, Beyan Yayınları, İst, 1987

ZARİFOĞLU, Cahit, **Konuşmalar**, 1. bs., Beyan Yayınları, 1987

ZARİFOĞLU, Cahit, **Konuşmalar**, Beyan Yayınları, İst, 1989

ZARİFOĞLU, Cahit **Yürek Safında Bir Şair**, “Şairin Hayatı, Zamandizin”, Haz: Alim Kahraman, Kaknüs Yayınları, İst, 2003